

biblioteka nokaut

Marko Gregur

Mogla bi se zvati Leda

Nakladnik

HENA COM

Biblioteka: Nokaut

knjiga 25.

Urednik: Kruno Lokotar

Za nakladnika: Uzeir Husković

Glavna urednica: Nermina Husković

Lektura: Marina Negotić

Dizajn naslovnice: Jasna Goreta

Ilustracija naslovnice: Marcel Janeković

Oblikovanje teksta: Goran Stančić

Zagreb, listopad 2018., I. izdanje

Copyright © za hrvatsko izdanje Hena com, 2018.

Copyright © Marko Gregur, 2018.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Koprivničko-križevačke županije i Grada Koprivnice.

Sva prava pridržana. Niti jedan dio ove knjige ne može biti objavljen ili pretisnut bez prethodne suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

Marko Gregur

Mogla bi se zvati Leda

Martini i tebi

Djeca su ono što smo mi bili; ona su ono što bismo opet
trebali postati.

~ Friedrich Schiller

Na kraju

Samo kad smo išli u svatove, vozili smo se taksijem. Otac bi nestrpljivo okretao brojeve na crnom telefonu, zabio bi kažiprst u prvi broj na brojčaniku i povukao ga do kraja pa čekao dok se zupčanik ne vrati u prvobitni položaj, zvrndajući kao diližansa u provinciji, onda bi opet navalio, sad na drugu znamenku, i tako redom. Šest brojeva morao si odjahati, a najgore bi bilo ako bi pogriješio na posljednjem. Ponekad bi se on i mama znali porječkati nakon više neuspjelih uzastopnih pokušaja - on bi krivio dizajnere, a ona njegovu nervozu - pa bi konačno rekla: Daj, ja ću. To je zato što odmah planeš. Naravno da bi nakon toga pokušavao još upornije, samo da joj dokaže da je u krivu. Ponekad mi se činilo da bismo pješice već prošli pola grada kad bi konačno uspio nazvati.

Zauzeto! Zauzeto, budaletine, kog vraga lampaju čitavo vrijeme!

Na, rekao bi onda ljutito i pružio slušalicu mami, kao daje ona kriva što je zauzeto. Rekla bi da kasni i da nema

vremena, pa bi slušalica došla u moje ruke i ja bih gotovo uvijek nepogrešivo odvertio broj.

Daj meni, uzeo bi je nazad čim bih rekao da zvoní.

Onda bismo ga čekali, a tata bi svako malo išao na verandu i pogledavao je li stigao.

Ako bismo došli za njim, moj četiri godine stariji brat, jednako toliko mlađa sestra i ja, nervozno bi rekao, jer uvijek smo kasnili: Kaj blejite, jel ne vidite da ga nema?

Uglavnom bi sve bilo tako - nategnuto i na rubu svađe - ali kad bi se konačno pojavio crni mercedes sa žutim znakom na krovu, na kojem je crnim slovima pisalo TAXI, i zaustavio se ispred naše kuće, na njegovom bi se licu pojavio osmijeh i sve bi bilo kako treba. U tom trenutku bili bismo savršena obitelj. On bi išao prvi, kao da ima sve vrijeme svijeta, a mi za njim. Mama bi išla zadnja, zaključavala bi vrata i jurila za nama dok bi joj stvari padale iz torbice.

U hotel!, rekao bi naglašavajući svaki glas. Ili, češće: U starigradski dom! U dom na Vinici!

Bilo je to čudo, kad bismo se iskobeljali van, avangarda, jer prema shvaćanju ljudi, taksi se mogao oprostiti samo smrtno bolesnim starijim ljudima za prijevoz do kolodvora. I to ako nisu imali vozačku dozvolu ili barem traktor.

Ali to ne ispričam. Možda mi zapravo ne bi ni palo na pamet da za vikend nismo bili u svatovima. Psihologica koja sjedi s desne strane stola, mlada je i simpatična, ali ipak. Mogla bi pitati: Zašto je tvoj otac to činio? Ili kako sam se osjećao i slično. Nešto na što sigurno neću

znati odgovoriti, zato počnem govoriti o Božiću. S time ne možeš pogriješiti. Pogotovo jer socijalna radnica, srednjih tridesetih, baš kao Jana i ja, uz računalo ima sličicu svetog Antuna. To je bio mamin svetac i znam da je on svetac izgubljenih stvari. Zbog toga pomislim da smo na pravom mjestu, da ćemo pronaći ono što tako dugo tražimo. Jer mama je pronašla što je tražila, a i sama je ovdje radila, tako da je sve zaokruženo, kako si tumačim.

Da, definitivno je Božić prvo što mi pada na pamet, ako moram reći po čemu pamtim djetinjstvo.

Na Badnjak bismo svi bili kod djeda i bake s tatine strane, jedinih živih, bilo bi nas 30-40 svaki put, rođaci bi dolazili i odlazili, baka bi nam napravila nekakav dječji kruškovac i liker od mentola i nalila tekućinu u čašice pa ih poredala u kredenc, vani bismo satima pucali karabitom iz praznih limenki od boje, koje bismo skupljali tijekom čitave godine. Ponekad bismo išli na polnoćku, a poslije svi k nama na kobasice i kuhano vino.

Prešutim i to da je jedne godine snijeg bio veoma visok, pa smo skakali s balkona, nekoliko bratića, brat i ja, a onda smo se okladili zbog neke gluposti i brat je morao skočiti samo u gaćama. Dakako da smo svi odmah pojurili dolje i zaključali podrumaska vrata kroz koja smo potajice ulazili.

A vaša sjećanja?

Jana priča o djedu i baki, kako su zajedno kuhale i obrađivale vrt. Psihologica potom pita jesmo li krenuli u na tečaj za posvojitelje i moja supruga odgovori da jesmo.

Tek smo krenuli, bili smo jednom, u Čakovcu. Bilo je u redu. Predavačica je bila visoka, plava žena, koja zna što radi, što nije prečest slučaj. Opuštena i neopterećena, stvorila je ugodnu atmosferu. Sjedili smo u polukrugu, ukupno nas sedmero. Jedna je djevojka sama krenula u to i bilo mi ju je žao, jer je njoj još teže odlučiti se na takav potez. Nije ni da je bila prestara, 31 godinu. Valjda je to dovoljno da upoznaš pristojan broj luzera i odustaneš od njih.

Je li vam ovako ugodno, u polukrugu?, pita voditeljica.

Meni je, velim kad me pogleda. Ovakav mi raspored pomaže da se otvorim. Isto je bilo na anonimnim alkoholičarima.

Nisam ni pokušao zvučati ozbiljno, ali ona u Obiteljskom centru radi s takvim ljudima da nije čudno što se na tren zaustavila i izvrtjela u glavi tko zna kakve scenarije.

Šalim se, rekao sam i odmahнула je rukom. Nisu bili anonimni.

Psihologica kaže kako nije mislila da hoće, ali već je sve stigla završiti i njihovo je mišljenje pozitivno. Još će samo doći k nama da vide uvjete u kojima živimo i to je to što se tiče Centra za socijalnu skrb.

Malo me brinu testovi, rekla je prije toga, dok je zatvarala vrata, a ja sam skupljao osmijeh da se ne rasprši po uredu. Predobri su.

Lažeš u njima, dakako, ali oni to i očekuju. Testovi su i sastavljeni tako da lažeš, i kad ih ispunjavaš, čini ti se daje najvažnije pogoditi mjesta na kojima ćeš slagati, tako da nikad ne znaš jesi li potrefio. Zato sam odlučio nekako se

ravnomjerno rasporediti - pola odgovoriti iskreno, pola slagati. I lagati na neočekivanim pitanjima, ne samo na onima poput: zuji li ti u ušima? Ne da zuji, to je katedralni zbor u glavi. Jana je naravno zaokružila da ne pada u nesvijest.

Recite, ti vaši rođendani i Božici, je li se na njima pilo ?
pitala je socijalna radnica.

Uvijek, odgovorio sam i zahihotali smo se.

Opet se uključila psihologica, kao neko unakrsno ispitivanje. Zanimalo ju je jesmo li s nekim razgovarali o testovima i znali što nas očekuje pa smo odgovorili da ne. Samo sam usput natuknuo da sam bio opušten jer sam već rješavao slične testove.

Na razgovoru za posao ?

Ne, za Mensu.

I, kako je bilo?

Dobro, velim. Zagrizla je udicu, pa želim ispasti skroman.

Jesu vas primili?

Kažem da sam bio blizu, ali da sam bez veze gubio vrijeme, dvaput sve provjeravajući. Jer kad je ušla i rekla da imam još dvije minute bio sam tek na pola. Ali sam stigao poslikati test da kod kuće možemo uspoređivati odgovore.

Naravno da sam volio ići u svatove. Onaj trenutak kad bih nakon brata, majke ili sestre, i ja izašao iz auta, a svi su već bili tamo. Svaki put trudio sam se na stražnje sjedalo ubaciti prvi, jer nije bilo šanse da mama ne bude posljednja, tako da sjedim kraj prozora, ali bi me svaki

put natjerali u sredinu jer sam bio najmlađi i najmanji, ako izuzmemo sestru, koju je mama čuvala u krilu. Auto bi klizio cestom i bio sam ponosan. U razredu se nitko drugi nije vozio taksijem. Mislio sam da će to trajati za-uvijek, ali naravno da nije. Sve je pokvario kum Gozo, na svatovima moje tete, gore u društvenom domu na Vinici. Mi klinci igrali smo se vani Twin Peaksa, strašnim pričama o nestalim ljudima i ubojstvima doveli smo se do toga da se trzamo na svaki zvuk, kad se prolomio vrisak. Bila je to neka žena koja je izjurila, ogledala se lijevo-desno pa se vratila unutra. Onda je još izletio Jura i vikao u noć, tražeći nas: Dečki, tuča! Dečki! Stvarno, ne zezam vas! Nismo reagirali jer ga nismo htjeli u društvo, ali kad se okrenuo i pojurio natrag, i mi smo potrčali za njim.

Unutra je bila potpuna tišina, samo je neka prigušena buka dopirala s jednog mjesta, gdje su ukrug stajali ljudi, tamo kod stolova s lijeve strane i mi smo krenuli prema njima. U sredini je bio kum Gozo, sjedio je na nekom držeći ga za vrat i ja sam navijao za njega, sve dok nisam shvatio da je ovaj drugi moj tata. Bilo je jasno da ne može ništa, savladan je, ali se koprcao. Usnica mu je bila razbijena, a pogled mutan od alkohola i udaraca. Dvojica su odmaknuli kuma, a on je ostao ležati na podu. Izgledao je jadno i sramio sam ga se.

Idemo, muzika! povikao je netko.

Vidio sam mužikaše kako sjede za stolom, oguglali na ovakve prizore, a blizu njih stajala je teta - ruku je držala na licu, bilo je jasno da plače, a njena majka i tetak pokušavali su je utješiti.

Kum je s pratnjom išao na svoje mjesto. Poželio sam ga udariti, ili još bolje, naći nešto o njemu, kao što bi učinio agent Cooper.

Muzika je počela svirati i nekoliko parova došlo je na plesni podij.

Mi smo išli kući. Vozio nas je stric Slavek.

Završimo tu priču s testovima i psihologica malo pogledava u ekran pa malo u nas, vrti olovku u ruci, nalakti se na stol i malo kao da joj je neugodno - ili mi se samo čini zato što je meni tako - osmjehne se, zagladi kosu svezanu u rep, nekako stisne usne i prije nego što progovori, sine mi što će reći.

Zadnji put niste nam odgovorili na jedno pitanje, kaže. Rekli ste da ćete još malo razmisliti.

Istina je da sam samo pokušao da dobiti na vremenu, znao sam da se ništa neće promijeniti. Bio je to prvi susret i nisam želio narušiti sliku o nama. Između dva susreta nijednom nisam ni pomislio na to.

Biste li posvojili romsko dijete?

U Čakovcu, na tečaju, voditeljica je rekla jednu lijepu rečenicu: Mi ne tražimo vama djecu, nego djeci roditelje. Zvuči lijepo, samo što je kompletna glupost, jer djeca mogu tražiti samo između onih koje su im dali da izaberu. Inače bi odabrali one koji su ih ostavili ili od kojih su ih oduzeli. Mi smo rezerve. Uglavnom mogu birati kad imaju manje od dvije-tri godine i kad nisu Cigani. Kad imaju dvanaest ili trinaest, mogu stajati na dvorištu i psovati sve po spisku tim uplakanim parovima, koji se osjećaju dobro jer im se čini kako su upravo spasili nečiji

život, i mogu ih mrziti, kao i sve one koji su prošli pokraj njih kad su bili mali i odlučili se za nekog drugog.

Pješke smo išli u svatove, bili su u prostoru kod potoka, blizu našeg stana. Kad smo se spremali kući, razmišljali smo da pozovemo taksi, jer Janu su boljele noge od visokih peta. Na kraju smo odustali, kao i svaki put. Nevjerojatno, ali nikad se više nisam vozio u taksiju, barem ne u Hrvatskoj.

Izašli smo u ugodnu noć i polako krenuli praznom, ravnom ulicom. Nismo puno odmaknuli, kad smo iza leđa čuli automobil. Pomaknuli smo se uz rub. Prema nama je išao zeleno-bijeli auto, a natpis TAXI svijetlio je. U velikom gradu to bi bilo ništa, ali ovdje je bilo čudo, pogotovo u četiri ujutro.

Ravno doma, rekao bi tata. U Braće Radića. Vozač bi kimnuo, kao da nije znao gdje nas je pokupio.

Nikad nismo razgovarali o onoj večeri. O tome zašto smo se vozili taksijem. Mrzio sam ga zbog toga, ali s vremenom sam ga pokušavao shvatiti. Možda nam je htio pokazati da postoji i drugačiji život. Ili da jednostavno moraju postojati trenuci koji su drugačiji, posebni od drugih. Jednom sam čuo da je to s taksijima počelo kad je jedne svatovske subote pao na tehničkom. Može biti. Pitao sam ga to jednom.

Kod nas na tehničkom ne može pasti ni austrougarska lokomotiva, odgovorio je.

Dignuo sam palac, bez razmišljanja i mislio kako ću reći: ravno doma. Vozač je usporio i mi smo se još malo odmaknuli u stranu, ali prošao je mimo nas bez zaustavljanja.

Nisam bio ljutit. Gledao sam u njegova crvena svjetla i osjećao daje tako moralo biti. I da će sve biti u redu.

Na kraju, već smo gotovo ustali, psihologica je pitala: Kako ćete djetetu reći daje posvojeno?

Miklinovec i još ponešto

Za tatin pedeseti rođendan mama mu je radila obiteljsko stablo. Danima prije 14. studenog počela je na kuhinjskom stolu pripremati skicu. Nije to bilo stablo koje je išlo generacijama unatrag - obitelji poput moje, zemljoradničke, seljačke, nikad nisu pamtile dalje od pradjedova. Poneke imaju nekog, negdje daleko, čiji se dosezi prenose s koljena na koljeno, za koga se više ne zna je li samo legenda ili ne, pa ga spominju kad malo popiju, ali mi ne. Mama je tako počela s bakom i djedom, koji su u Podravinu došli poslije Drugog svjetskog rata. Ali, imala je što pisati jer su obitelji poput moje, iako bez prošlosti koju bi mogle slaviti, imale o čemu misliti, okrenute u budućnost - tata je imao desetero braće i sestara. Đurđica je umrla s mjesec dana 1959. godine, a Martica s dvanaest 1960. pa ih je devetero ostalo u kućicama iz kojih se mogao nastaviti niz. Osmero, zapravo, jer jedan je brat bio svećenik. Sve je to mama skicirala, pripremala papire, rezuckala i spajala. 26 bratića i sestrični, skupa sa mnom, išlo je u sljedeći red. Još jedan red ispod, prije tih gotovo petnaest godina, kućice

su već punila djeca Tomice, Tine i Branka, Kristinke i Kame, a jednog je sina već imao i Dodo. Imao je godinu i dva mjeseca i mama je uživala biti s njime. Granalo se drvo i raslo, pa je morala dobro paziti da nekog ne zaboravi.

Bila je to najčudnija rođendanska zabava. Na našim je obiteljskim rođendanima, svejedno o kome se radilo, uvijek bilo pedesetak ljudi, pjevalo se i nadglasavalo, mi klinci jurili smo oko kuće, skakali po sjeniku, zatvarali se u koš s kukuruzom, igrali nogomet, svađali se i tukli pa izmiješali ekipe i opet igrali, slučajno razbijali stakla, igrali se skrivača oko auta parkiranih na sajmištu. Tata je uvijek bio tu negdje s kožnom crnom torbom iz koje je vadio Yashicu i fotografirao. Kauč je svaki put bio premalen da se sva djeca natiskamo oko torte i držimo osmijehe dok on pažljivo režira fotografiju.

Ovaj put nismo pjevali, a ljudi su čaše prinosili ustima gotovo stidljivo. Razgovarali su u nekom polušapatu, kao da se međusobno ispovijedaju. Govorili su o njoj, naravno.

Tati smo dali poklon - sat. Zahvalio je i stavio ga sa strane. Zanimljivo, čak smo se fotografirali. Za kraj, valjda. Jer bio je to kraj jednog života. Pokopali smo i naše živote i dalje smo išli drugačiji.

Vidim, sasvim jasno: čujem kako škripe ulična vrata i mamu kako nešto tepa Borni. Ustanem s kreveta i dođem na prozor. Na divljim kestenima preko puta još je malo zaostalog lišća. Trava na sajmištu polegnuta je od vlage. Oblačno je i mama nosi baloner. Zatvara za sobom ulična vrata i polako gura kolica u kojima je Dodojev sin.

Idemo na kavu?, viknem.

Sutra, odgovori.

Bio je 5. studeni. Umrla je u noći, šestog.

Konačno, netko je popio malo više i potiho se nasmijao, netko se drugi priključio i krenuo je življi razgovor. Gotovo kao u najboljim danima, kao onda kad je tetak Zlatko izvadio ljubičice iz male vaze pa iz nje pio rakiju ili kad je kum Zvonko držao govor kako nitko njemu neće govoriti da ne može sjediti na ovim stolicama, na kojima sjedi već trideset godina, kad je tata htio da se preselimo u kuhinju.

Mi smo samo čekali da sve završi pa da odemo spavati.

Tek puno kasnije, kad su malo narasli naši novi životi, postalo mi je jasno - mamin poklon htio gaje ukorijeniti, a naš požuriti naprijed. Ali kamo je on mogao ići?

Bio je to glup poklon, jeftina imitacija maminog, umjesto da smo si dali truda i dovršili to obiteljsko stablo.

Ali napraviti ću to jednom, i dodati tebe, povezati kućicu s Janinom i mojom. Možda je ovo moj način.

Jana ne zna da ovo pišem. Ne zato što te ne bi voljela ili željela. Samo je u strahu da ćemo, ako počnemo tražiti tebe, prestati tražiti nju, ili njega, koga tražimo već toliko godina, da se uopće ne mogu sjetiti vremena kad ga nismo tražili.

Znaš, jednom sam joj rekao da će doći dan kad se nećemo sjećati vremena kad nismo bili zajedno i kad će gotovo sve uspomene biti zajedničke. Blizu smo toga, nakon deset godina. Bilo je u njima toliko toga lijepog, ali najviše što određuje te godine jest upravo potraga, za koju više nemam puno snage.

Ona je u drugoj sobi. Leži u dnevnom boravku puna nade. Ponekad to prijede i na mene. Povjerujem da će sve biti u redu. Legnem uz nju i zamišljam kako će nam biti. Stavim glavu na njen trbuh i vidim nas troje.

Ne znam koliko sada imaš godina. Ne znam koje ti je boje kosa, kakve su ti oči ili osmijeh. Ne znam čak ni kako se zoveš. Moguće je da se zoveš Leda. Ne znam što voliš, kakvu glazbu slušaš ni što želiš biti, ili već jesi u životu. Ne znam čak ni jesi li djevojčica. Zamišljam da jesi. Zamišljam da imaš četiri godine i jamice na obrazima. Kosa ti je uglavnom kestenjasto smeđa i blago valovita, iako ne uvijek. Nekad je tamnija, kao Janina. Zagrlimo se, ona i ja, plešemo na pola dnevnog boravka, svira Kenny Rogers, možda Silbermond, maštamo sasvim blizu jedno drugom, a ti si između nas, čvrsto stisnuta.

Možda ti se ovo čini glupim, misliš si što mi je došlo da te time gnjavim; možda tvoja generacija više i ne čita, ali imam ti potrebu sve napisati sad i odmah, jer tko zna

hoću li za 15 ili 20 godina moći točno, ili jednako, opisati kako smo se osjećali i kroz što smo prolazili. Bojim se da se nakon dva desetljeća više neću tako jasno sjećati mame i tate, Boke i Dade, djeda i baka, Janinih roditelja i svih drugih. Nešto ću sigurno zaboraviti, a želim ti reći sve, svaki detalj, o tome iz čega sam rastao, iz čega smo rasli i što ti možemo dati.

Mislim da imaš šesnaest godina. Ne mogu izračunati koliko imam ja, ali ne manje od 50. To me rastužuje. Volio bih da smo te upoznali ranije. Da smo imali više vremena. Ali i ovako sam sretan, ako imaš koliko god godina i ovo čitaš - znači da smo te imali i da smo ti nešto značili. A to je mnogo, puno više nego što smo se mogli nadati.

Znam da nemaš osamnaest, jer poznajem sebe. Bilo bi patetično da ti ovo dam na osamnaesti rođendan, a osim toga, čini mi se, prekasno. Tad ćeš već biti odrasla i formirana osoba, a ove će ti riječi biti potrebne prije. Pitanja će doći ranije. Sto si i tko si? Odakle si? Reći ćemo ti već da si posvojena, ali to su godine u kojima ćeš početi tražiti. Zamisljam da ću te pustiti, ali moguće je da će to boljeti. Tebe, Janu i mene. Ipak, ići ću s tobom, ako budeš htjela. Ali prije toga, tražit ću da pročitaš ove riječi. Molit ću te da vidiš, ne odakle si došla, već gdje si došla i što si nam značila.

Ima ta izreka koju sam negdje vidio, napisao ju je Hodding Carter u knjizi *Where Main Streets Meets the River*, a rekla mu ju je jedna mudra žena: Postoje samo dvije trajne ostavštine za koje se možemo nadati da ćemo ih dati našoj djeci. Jedna od njih su korijeni, druga su krila.

Nadam se da će te naša držati čvrsto i da ćeš se vinuti visoko.

Misliš da je to trajno, da si zaštićen i siguran i da će sve trajati zauvijek, ali djetinjstvo zapravo traje treptaj oka i nije nikakav granit, čak ni vapnenac - prije dvorac od pijeska, ostatak ljeta koje se polako raspada pod trulom jesenskom vlagom.

Onda se moraš odlučiti i postati čovjek, dok polako nestaju obrisi života za koje si mislio da su jedini mogući. Nestaju ljudi koji su te nosili na rukama i pjevali ti uspa-vanke. Sve prelazi na tebe. Tvoj je red da to činiš - da budeš čitav svijet, nečiji granit i slatka karamela djetinjstva.

Polako počinješ shvaćati da ne možeš biti ono što si mislio i što si htio, a to boli i ne da ti spavati. Nisi više dječarac koji osvaja, lijep i mio, onaj pred kojim su otvorene sve mogućnosti, kao što već pred djecom jesu. Ne, vrata se zatvaraju, a ti prvo dugo, predugo stojiš i stojiš pa tek onda sramežljivo kucaš, ideš od jednih do drugih, bezglavo, tražeći neki izlaz koji bi ti donio spokoj i mir. Nema više djetinjstva, ali ni života.

Ti to najbolje znaš. Svi poput tebe koji od prvog dana

ostanu sami. Koji znate da dom; ne dom: sklonište i hranu, imate do punoljetnosti, a onda ste na ulici, jer takav je zakon. Vidio sam neki dan zanimljivo razmišljanje na internetu - nikad mi neće biti jasno zašto djeca u školi moraju plaćati užinu, a kriminalci je u zatvoru dobivaju besplatno ?

Glava joj je na mojim prsima, kao daje sve u redu, a ja joj milujem kosu. Ne mogu je pustiti, prestati je dodirivati. To bi značilo da sam prepušten sam sebi, a noć je tada ponekad odvratna - cvili u ušima i tutnji u sljepoočnicama, odavno, još otkad je umrla mama, kad mi je bila 21 godina.

U krevetu smo i gledamo film. U sjajnim staklenim svijećnjacima napunjenim zrnjem kukuruza, gore svijeće. Njihov narančasti sjaj daje neki spokoj, unatoč svemu. Ona je topla i miriše na djetinjstvo. Lijepo je, zar ne ?

Janu sam upoznao prije malo manje od deset godina. Kažem upoznao, ali preciznije bi bilo reći da smo se tada zbližili ili da smo tada postali par. Jer ovo je malen grad, gotovo svi se poznaju, barem u prolazu kimnu glavom. Čitav moj život protječe u manje od deset ulica. Ne moram ti ni reći da se njena ulica praktički naslanja na moju i da su udaljene možda pola kilometra.

Već nakon prvog pića znao sam da je ona djevojka s kojom želim provesti život. Od samog početka, nalazili smo se svaki dan i pričali satima. Ponajviše o putovanjima. Ona je već tada, do svoje dvadeset i četvrte godine proputovala dobar dio svijeta, a ja sam o tome samo maštao. Ipak, kad mi je u stražnjoj sobi u Artu pričala o Parizu, kao da sam

tamo bio, vidio sam nas kako zajedno prolazimo tim ulicama koje je spominjala i gledamo Pont Neuf. Moj je Pariz bio jedno 150 godina stariji, papirnati, iz vremena Hugoa, Balzaca ili Zole, ali sve sam savršeno razumio.

Jednog dana činit će nam se da nije bilo života prije ovog. Osim ovog. Onda kad nam gotovo sve najvažnije uspomene budu zajedničke i kad njeno djetinjstvo postane i moje, kad povjerujem da je poznajem još od onda, kad je bila tri godine stara, kao na onoj slici, u žućkastoj vesti i smeđim samtericama, s ručicama opruženim uz tijelo i pogledom usmjerenim u stranu.

Pričao sam joj o tebi. Puno puta. Ponekad su joj išle suze. Zagrlili bismo se i ostali tako, nijemi, misleći na tebe. Već sam joj na samom početku pričao o tebi, i tad joj je možda bilo lakše sve to zamisliti. Bilo je daleko i dolazilo je kao, ne znam koja bi bila prava riječ, pa ću reći nastavak.

Znam da ni ti nisi ovako zamišljala svoj život. Samo se nadam da si tu, da si stvarna i naša i da postoji mogućnost da ovo čitaš.

Ona se zove Jana, ali to sad već znaš. Volio bih da je zoveš mama. Nije ti dala trbuh, nije ti dala maternicu ni pupčanu vrpцу, ali možeš biti sigurna da će ti dati čitavu sebe. Dat će ti sve vrijeme i ljubav koju ima.

Prvog našeg ljeta ležali smo na plaži u Sepurinama na otoku Prviću, sunce je bilo poput jedne od onih prezrelih rajčica koje je godinama prodavala baka odjevena u debele slojeve crnine, kod bunara blizu središta mjesta,

i ionako uvijek gotovo prazna plaža, bila je pusta. Ležali smo jedno uz drugo, okrenuti prema suncu koje je zalazilo i rekao sam joj da bih volio da bude moja žena. Nije to bila prošnja. Jednostavno želja i nešto za što sam bio siguran da će se dogoditi. Na njenom mobitelu gledali smo kalendar i znali smo da ćemo se vjenčati za manje od dvije godine, jer tad će subota biti na isti datum kao i kad smo prohodali, na moj rođendan i imendan. Ne mogu ti to bolje objasniti. Ne mogu ti to nikako objasniti. Ponekad jednostavno znaš da je to to. Da se mora dogoditi. Tako je bilo i s tobom.

Ljudi čekaju život, a to je ništa. Život je ono što si spreman dati i uzeti. Svaki tren i bilo kad, a ne u nekoj imaginarnoj budućnosti, koja je dovoljno daleko da te čini sigurnim, jer ne moraš djelovati, sad i odmah. Dakako, ne možeš uzeti nešto čega nema.

Najteže se pomiriti s time da nečega nema i da se to nikad neće promijeniti. To trajno stanje stvari u kojemu znaš da postoji radost koju nećeš doseći. Koju netko drugi neće dosegnuti zbog tebe. S time se je teško, da ne kažem nemoguće, pomiriti. Ima dana kada uspiješ zaboraviti i ne misliti na to, ali uvijek je tu negdje - taj osmijeh, sitni i meki korak golih tabana ili možda papuča, plač i ruke koje se pružaju prema tebi tražeći sigurnost, glava na ramenu koju miluješ. Trenuci, koji se neće dogoditi, da se ona prepozna i vidi u nekom drugom. Da je ti nećeš vidjeti u tom nekom drugom, upoznati je živu onakvu kakvu je nosiš u sebi kad rasteš u njezinu djetinjstvu.

Ležimo u sobi, ona diše na mojim prsima i u meni se sve steže i zatim opet širi, želeći izbiti svemir iz njegovog ležišta

- ta svjesnost da nećemo imati dijete, da neće roditi djevojčicu ili dječaka, kojemu bi dala sve, bez ostatka i uvjeta.

Neće biti majka, a ja sam kriv za to.

To je toliko daleko od one idealne, ili barem idealizirane slike djetinjstva, da ne smijem ni pomisliti pokušati povezati pravce života. Bolje je ovako, kad se čini daje sve odvojeno i da to nisam isti ja.

Ljutim se na Boga. Baš sam razočarana, rekla je kroz suze, a ja sam znao da to nije točno.

Nemoj, sve mora imati nekog smisla, odgovorio sam, a ja sam bio taj koji je bio ljutit.

Ne znam pomisli li i ona ponekad da ništa neće ostati iza nas. Ne želim je to pitati, jer to će biti jedan dan manje za nas. Nakon tih riječi ne bismo mogli postojati, bez da sve prespavamo. Trebaju nam te male laži ili prešućivanja, ne smijemo jedno pred drugim priznati poraz, nego stalno idemo dalje, govoreći jedno drugom da će sve biti u redu.

Ništa neće ostati, to je istina. Recimo, volio sam baku Lelu, maminu majku. Živjeli smo u istoj kući, zajedno s još dvije njezine sestre, mojim pratetama Dadom i Bokom. Umrta je kad mi je bilo osam godina i još uvijek pamtim njeno lice, kao i to da mi je voljela peći medenjake. I to možda zato što mi je netko ponovio tu priču dovoljan broj puta daje uspijem zapamtiti. Pamtim i onaj dan kad sam se skrivao u garaži pred Bokom i tablicom množenja, a kad me našla, rekla je: Osam puta sedam, znam da ti je teško zapamtiti, ali to je 56, a s toliko ti je godina umrla baka. To je sve što pamtim i na što mislim, kad mislim na baku.

Iznutra me ždere ta nemogućnost, činjenica daje nešto zauvijek. Raste i buja iz onog prvog trenutka kad ugledaš papir i na njemu slabo otisnuta slova državne ustanove. Presuđeno je i stvar je konačna. Više nema povratka.

Čitav taj dan bio je nikakav. Oboje smo bili u grču i nervoza se za nas lijepila kao nakvašena ilovača. Padala je kiša i nigdje nije bilo mjesta za parkiranje. Kružili smo ulicama punim oronulih fasada i vlage koja se zavlačila u pluća. Zatim, u onom WC-u - puhalo je kroz okvire i žučkasti su komadići nekoć bijele boje otpadah sa stolarije. Čuo sam, u susjednom WC-u, u prljave je podne pločice udarila metalna kopča remena. Ukipio sam se na tren, kao da sam uhvaćen, i zadržao u sebi onaj pljesnivi zrak, ispunjen očekivanjima i propadanjem. Bio je užasan osjećaj da te netko čuje, makar radio to isto.

Izašao sam s plastičnom čašicom u ruci, a Jana me gledala pogledom u kojem je bio čitav naš život, kao da sam ja taj koji zna odgovor i kimnuo sam, sve će biti u redu, ništa ne brini.

Deset dana kasnije držao sam u ruci taj papir. Nebo je bilo čisto i vedro. Čula se vriska djece iz vrtića preko puta livade, na kojoj je neki čovjek između vratnica za nogomet kosio visoku travu za zečeve, ili možda kokoši. Neki su klinci, maksimalno sedmaši, išli iz škole, psujući kako bi stvorili imidže neopterećenih frajera. Netko će im danas dati jesti, ogledati se u njima, živjeti za njih i dati sve od sebe da bi im omogućio bolju budućnost.

Ona bi u tome bila savršena. Ima toliko ljubavi koju čuva za naše nerođeno dijete.

Spuštam papir na stol, pogledam ga još jednom, kao da bi slova mogla sasvim izbledjeti i postati samo loša misao. Moram uzeti telefon i nazvati je. Bolje bi bilo čekati da dođe kući, ali ne mogu podnijeti tu nemogućnost i lažnu nadu.

Ništa, rekao sam.

Bila je tišina, s druge strane. Misli li kao i ja ?

Misli li na Fabijana, Sebastijana, Katju i Ledu?

Ili misli na mene? Na svoj izbor?

Ne vidim, ali mogu osjetiti suze koje puštaju korijenje, rastu negdje duboko u njoj i onda klize po obrazima, tihe, tihe, da ne bi smetale mušterijama u frizerskom salonu.

Nije se mogla s time pomiriti. Da neće plesti pletenice našoj djevojčici, kuhati joj čokolino i gledati je dok spava. Radila je sve što je mogla, samo da se održi neka nada, ne prihvaćajući rezultate državne bolnice, i da se otvori mogućnost, neki procjep kroz koji bismo mogli kliznuti i poništiti konačnost te odluke.

Tako smo došli do doktora Lichtungera. Neobičnog čovjeka, iz kojeg je iskrila neka, ne znam, čovječnost, ako to nije preuzetno reći, ne bih želio da zvuči arogantno, zbog njega, ne zbog sebe, i zbilja, nije to bila ordinacija, prije mjesto na kojem možeš susresti prijatelja. Bilo je to u zgradi preko puta Four Points hotela, a odmah s desne strane bio je Dom sportova. U pozadini, upečatljiv, crveno-bijeli dimnjak toplane. U ordinaciji tišina. Svatko u svojim mislima. Hodnik je uzak, a s lijeve je strane nekoliko vrata. Po zidovima fotografije djece. Netko čita novine. Netko bulji u ekran mobitela. Čuje se kako netko udara nogom u pod. Ali nitko ne govori. Atmosfera strepnje i iščekivanja. Kad se otvore vrata, svi pogledaju

prema njima i čekaju. Da ih se pozove. Da vide osmijeh koji bi mogao značiti da je sve u redu ili da im se krv pretvori u hrđu, ako je na Lichtungerovu licu nezadovoljan izraz lica. Potom uđe neka djevojka, vesela, vedra i nasmijana. Pozdravi se sa sestrom, a Lichtunger je prijateljski zagrlji. Opuštena je i pitaš se kako je to moguće. Zavidiš joj i misliš kako je njoj lako. Danas znamo kako. Takvi su uvijek tamo bili stotinu puta. To su borci kojima nikako da krene, ali ne odustaju. Takvi smo i mi. Oni smrknuti, stisnuti i preplašeni, ti su sretni. Ti dođu jedanput i sve prođe u redu. Danas zavidim takvima i pitam se zavide li i oni nama kad uđemo, kad nas doktor potapša i kad odemo van na kavu?

Prije pola šest probudila nas je budilica. Pogledali smo se i promrmljali dobro jutro, ali nije nas bilo u tim riječima. Po mojim se nogama vukao osjećaj straha i grabio me za testise. Nemir, kao da idem na najtežu operaciju, a zapravo sam, stalno sam si to ponavljao, samo trebao masturbirati.

Hodali smo po stanu, mimoilazili se kod lavaboa, kuhinjskog pulta, ormarića s cipelama i pegle, spremali se zajedno kao i toliko puta prije, ali taj put kao da smo bili ljutiti jedno na drugo. Mimoilazili smo se u tišini, tek tu i tamo usputno dodirnuli, na tren rukom po ramenu ili po leđima. Bio sam nervozan kao rijetko kad. Ona je imala vjere da će se nešto dogoditi i to me ubijalo. A ja sam stalno ponavljao da će sve biti u redu, kako bih joj tu vjeru sačuvao, moleći se u sebi da nešto nađu. To je valjda jedina vrsta liječnika koja te može razveseliti riječima: nešto smo našli.

Čitavim smo putem izmijenili nekoliko mehaničkih rečenica, a onda, na raskrižju kod Trešnjevačkog trga, stajali smo na semaforu i nisam više mogao sjediti. Poželio sam da se primimo za ruke i odletimo nekamo visoko, gdje će sve biti u redu, možda da se vratimo u jednu toplu svibanjsku večer punu mirisa života i zvukova zrikavaca, kad se vratila iz Frankfurta oko jedan u noći, mjesec dana nakon što smo postali par. Razgovarali smo na telefon i ja sam samo čekao da me pita hoću li nakratko doći vidjeti je. Nije pitala. Zato sam pitao ja, a ona je rekla da bi to voljela više od ičeg. Jurio sam uz sajmište na tatinom biciklu kao nikad i sve je bilo savršeno. Bio je to život kakav sam želio, a ona cura o kakvoj sam maštao.

Ali sad smo bili na tom semaforu i misao na ono što nas čeka nekoliko stotina metara naprijed, obavijala me kao najteži lanac. Nisam mogao nikamo, osim nervozno se premještati u sjedalu i prstima lupkati po volanu. Gledao sam u crveno svjetlo kao da to stvarno nešto znači. Daje svaka stotinka bitna. Ušli smo u Trakošćansku pa u Metalčevu ulicu i tražili natpis Klinika Lichtunger.

Tko bi rekao da će to biti moj život. Da će mi rijetko što ići od ruke. Nije trebalo biti tako. Tamo negdje, u nižim razredima osnovne, bio sam odličan đak i dobro dijete i mislio kako ću i ja nekad kasnije, u dalekoj budućnosti, studirati i onda imati neki dobar posao poput mame ili tate. Neke napukline koje su pokazivale da kod mene možda neće sve ići glatko, da neću biti poput onih nekoliko djevojaka, ili najboljeg prijatelja Salamuna, koji je od šale postao doktor (kao što je to bio i njegov otac)

i za kojeg nikad nije ni bilo sumnje da će mu nešto takvo poći za rukom, pojavljivale su se već tada, ali nisu značile ništa, barem ne meni. Kao onda, na primjer, kad smo u trećem ili četvrtom razredu osnovne na satu hrvatskog jezika pisali pjesmicu za ocjenu. Već sam pisao pjesme, i to za zabavu i pomislio sam da ništa ne može biti lakše od toga. Sad ću im pokazati kako se to radi, mislio sam. No minute su prolazile, a ništa mi nije padalo na pamet. Osvrnuo sam se po razredu i vidio točno ono što sam očekivao i čega sam se pribojavao. Neki su zamišljeno gledali ispred sebe razmišljajući bi li se trebali prihvatiti tog zadatka ili ne, drugi su se, i ne pomišljajući na to da se zamaraju takvom očitom gluparijom, nabacivali papirićima ili ih, još bolje, stavljali u usta, dobro naslinili pa stavili u cijev tehničke ili kemijske olovke te zatim punim plućima ispaljivali po onima ispred sebe, a one štreberice, koje su pohađale sve moguće grupe, od ritmičke, recitatorske pa sve do matematičke, vrijedno su, na moj užas, pod plotunom naslinjenih kuglica koje su se lijepile po njihovim dugim zlaćanim kosama, strpljivo, bez pola muke nizale stih za stihom i od tog me je prizora počela hvatati panika. Ja nisam išao ni na recitatorsku, ni na ritmičku, a nikad nisam došao ni blizu matematičke, i kao da to nije bilo dovoljno, sad se pojavila ozbiljna mogućnost da za razliku od njih, neću uspjeti napisati čak ni jednu najobičniju pjesmicu, a to je bila prilika koju nikako nisam želio propustiti. Razmišljao sam i razmišljao, razbijao glavu, ali ništa nisam uspijevao smisliti. Kreativna blokada, zar ne? Nedostatak nadahnuća. Nemoć je dodatno paralizirala svaku misao, stoga sam neprimjetno uzeo udžbenik i

pažljivo ga položio na koljena pa stao listati. Krenuo sam od kraja, jer to će doći na red tek na kraju školske godine, a možda ni ne dođe, kao što se već znalo događati. Otvorio sam pjesmu Frana Galovića. Koliko glup moraš biti za to, kad živiš pet kilometara od njegovog sela? Čitao sam stih po stih i radio. Sat je bio pri kraju i morao sam biti brz. Došle su denes. Videlsem dve., napisao je Galović u pjesmi Lastavice.

Došle su denes. Videl sam tri.

Ja sam dodao pticu, tu treću pticu u gnijezdu, koja zapravo nikad neće doći.

Dvije su ipak, Galović je bio u pravu.

Ostavim knjigu pa odem u kupaonicu. Malo tamo stojim, pustim vodu, zatim izađem. Jakne stoje odmah sa strane pa uzmem svoju. Okrenem se i počnem obuvati cipele čekajući trenutak kad će nešto reći.

Kam ideš ?, pita, kao da ne zna.

Osjećam se kao varalica, uhvaćen na djelu.

Pušiti, kažem kao dječarac i nadam se da će mi uspjeti.

Nejdi, zamoli me nježno. Dojdi, legni se radije tu kraj mene.

U meni se razlijeva taj ružan osjećaj. Volio bih da izaberem leći, ali znam da ću ići pušiti.

Samo pol, kažem, ali to ovaj put neće ništa značiti.

Rastuži se, ali i ona kao da je znala kakav će biti moj izbor.

Gotovo od početka borimo se oko toga. Njezina najdraža sjećanja na dedu Ivu uvijek uključuju neizostavnu cigaretu u njegovoj ruci. Za rođendan su mu kupovali šteku Opatije. Ima meki sjaj na licu kad opisuje kako je djed pasionirano pušio. Prije nego bi krenuli na put, svi bi sjedili

u autu, a on bi još kod ograde zapalio jednu i polako išao prema autu. Jednom ga je tast čak i zaboravio na nekom odmaralištu kad su išli na more. Stali su napraviti pauzu, popili kavu iz termosice i pojeli sendviče, tamo negdje prije Vratnika, a kad su sjeli u auto, on je odlučio zapaliti još jednu. Tek nakon desetak minuta shvatili su da ga nema i užurbano, nervozno krenuli nazad. Ugledali su ga iz daljine. Stajao je i pušio. Kad su stali, bez uzrujavanja je ušao u auto. Volim slušati tu priču, o tvome pradjedu. Ni ja ga nisam upoznao, umro je nekoliko godina prije, ali uvijek nas nekako zamišljam kako sjedimo u dvorištu na sanducima jabuka prije nego krećemo na put, pušimo uživajući u trenutku, dok nas Jana, punica i tast čekaju u autu i požuruju.

Žical bi ga Opatiju, da je živ, kažem Jani svaki put.

Osmjehne se, nekamo u prošlost i pitam se jesam li i ja tamo, vidi li nas zajedno kako sjedimo iza garaže, u sumrak, dok nam narančasti žar obasjava lica. Žicao bih ga cigarete daje živ, ali nije. Umro je od raka pluća.

Kolko si danas popušil? pita me.

Cetri, slažem.

Nisi, odgovori, ali svaki put tako reagira tako da ostajem pri svojem.

Obećao sam joj da ću prestati pušiti i svaki put to mi je u glavi kad zatvaram vrata za sobom i ostavljam je samu u stanu. Učinio sam to zbogdede Ive, moje mame, mojeg dede, koji je s četrdeset umro od srčanog udara, sve pušača, ali najviše zato da ne mislim kako zbog toga nismo mogli dobiti dijete.

Ja bi sve napravila da dobijemo dete, a ti nemreš prestati pušiti.

Mrzim kad mi to kaže. Govorim da nije istina. Ponovno obećavam da ću prestati. Brzo zatim, dodajem kako to nema veze. Alkoholičari imaju bezbroj djece, a stalno gnjave s tim kako je alkohol štetan i kako ubija spermije. Posvađamo se, zalupim vratima, spustim se pred zgradu i palim cigaretu. Uvlačim dim, duboko, a zajedno s njim i taj otrovni, odvratni osjećaj. Zašto baš mi ne možemo imati djecu?

Vani počinje kiša. Gusta i hladna, ujednačeno šumi. Jana spava s rukama na trbuhu. Bit će dječak i djevojčica, odlučili smo. On će biti Fabijan.

Daj da bude Leda, moli me s osmijehom.

Ne može, kažem.

A daj, čuj kak to lepo zvuči, izgovara moguće ime naše djevojčice.

Možda joj i popustim.

Reći će da sam djetetu dao ime po Krleži.

Ona odgovori da je to glupost. Ja pomišljam na drugi njegov naslov: U agoniji.

Pokrijem je i pridem k prozoru. Gledam kišu i cestu. Život je sve i on je čudo, raste i probija se tamo gdje mu se nikad ne bi nadao, ali je isto tako i ništa. Tako je zastrašujuće malo naš. Ni o čemu ne odlučujemo. Danas smo trebali ići u svatove. Išao bih sam, jer Jana mora mirovati i bilo joj je žao što neće moći ići. Ali svatova neće biti. Otkazani su, dan prije nego smo po peti put išli na

punkciju. Zapravo, ovo je nešto o čemu se ne bi trebalo ni pisati i meni je jednako loše kao i tog jutra, ali ipak hoću, kao protutežu svim gadostima i pretpostavkama u bezbrojnim člancima i komentarima u svim mogućim medijima. Kao protutežu svim ljudima koji osuđuju bez razmišljanja, jer osuđivati je lako, a razmišljati teško i koji samo tako mogu napisati trebalo bije odmah objesiti. I da ispričam, najviše Jani i sebi, što sve može biti život.

Tog jutra, prije dva tjedna, otišla je u salon malo prije osam, iako inače radi tek od jedan. Dogovorila se s tom djevojkom, budućom mladenkom i snahom mamine sestrične, da dođe na probnu vjenčanu frizuru, kako bi popodne, u pola dva, mogla obaviti svatovsko fotografiranje.

U pola devet zazvonio mi je mobitel. Bio je to dosadan i običan uredski dan, računalo je titralo i ja sam unosio neke račune. Zbrajao i oduzimao. Ta kiša koja je stalno dosađivala sve je usporavala i činila nezanimljivim i napornim.

Kaj delaš?, pitao sam misleći kako će odgovoriti da boja stoji ili već nešto u tom frizerskom procesu zbog čega ima malo vremena nazvati me.

Još nikaj. Nije još došla, rekla je malo ljutito.

Oboje smo to smatrali neodgovornim zbog toga što se digla i otišla na posao samo zbog nje. U obranu smo joj uračunali činjenicu da ima malo dijete, ali ipak smo smatrali daje mogla nazvati.

Opet smo se čuli petnaest do devet. Još je nije bilo. To me je razljutilo. Jana je ustala zbog nje, frizuru će joj napraviti besplatno i još je mora čekati gotovo sat vremena. Ljudi brinu samo o sebi i uglavnom su nezahvalni. Već

je imala takvih situacija da bi zbog nekog otišla na posao nedjeljom ili neradnim danom i onda joj taj netko, tko je zbog svoje kćerkice u stanju okrenuti svijet naglavačke, samo kako bi mala imala fenomenalnu frizuru, ne bi rekao ni pošteno hvala, jer ona je to platila, pošteno platila, i to je to. O nekakvoj napojnici ili čokoladi da se i ne govori.

Onda je nešto prostrujalo kroz mene, nešto što bi trebala biti prva misao, da nismo tako egocentrični i da više mislimo na druge, baš čudno da se to dogodilo jer uglavnom je tu stalno ta žuč i ljutnja, i rekao sam, zbog toga mi je bilo lakše: Ili je totalno neodgovorna ili joj se nekaj dogodilo.

Možda joj se stvarno nekaj dogodilo, složila se Jana.

Tek što smo prekinuli opet me je nazvala. Život je ništa, pomislio sam za sekundu. Brinemo se oko gluposti, očajavamo i depresivni smo, umjesto da se radujemo životu i onome što imamo.

Iva je autom pogazila curicu.

Kak znaš ?

Mama se sad čula s tetom.

I ?, nisam htio izgovoriti ono što sam mislio.

Ostala je na mestu mrtva.

Sve je stalo u tom trenutku. Ništa više nije bilo važno. Pregazila me ta rečenica, ne znam da li zbog djeteta ili zbog Ive. Kao da sam ja ubio to dijete ili netko od mojih najbližih. Jana ili tata. Pomislio sam da se s time ne bih mogao nositi.

Još je jednog čovjeka pogazila, koji je bil s njom. Teta nije znala reći radi li se o dedi ili tati.

Nisam to dijete mogao izbiti iz glave. Imala je dvije godine. Jana je plakala, jer ona joj je rekla da dođe u osam.

Mogla sam joj reći da dojde u devet.

Ne bi stigla da joj je rekla devet i to joj je srećom bilo jasno. Ipak sam se bojao da će potonuti. Nisam mogao ni zamisliti kako je Iva. Kako su njezini roditelji.

Portali su odmah bili puni vijesti o nesreći. Uobičajeno pompozni naslovi kad je riječ o običnoj osobi koja ih ne financira kroz reklamiranje. Stajali su kao baklje u rukama kukluksovaca čekajući da se vatra sasvim rasplamsa. Da naiđe na njih nesretna obitelj. Nadam se da su bili dovoljno pametni da ih ne gledaju. Najgore, ljudi su također mahali bakljama, obični ljudi kao mi, ljudi koji za razliku od novinara nisu imali nikakav interes, i te su baklje gorjele još jače. Zapaljena naslovima, buktjela je u njima potreba da sjednu za tipkovnicu i izraze mišljenje, kao što je to da bi je trebalo odmah objesiti.

Ljudi su posvuda pričali o nesreći - na poslu, tržnici, u kafiću - ali nikome nisam rekao da znam o kome se radi, da djevojka tvrdi da je kamion prešao na njenu stranu kolnika i da ga je izbjegavala i da je mrtvu djevojčicu držala u naručju sve dok joj je nije uzela liječnica, koja je rekla da joj se glava jedva držala za tijelo. Nije mi se dalo davati im informacije, ekskluzivu koju bi odmah prodavali dalje poznanicima, i pothranjivati njihove teorije. Puštao sam ih da blebeću. Nečim se mora ispuniti vrijeme, a za to je najbolja tragedija susjeda. Dovoljno je blizu i dovoljno daleko. Za razliku od bezbroj djece koja svakodnevno stradavaju u ratovima poput onog u Siriji.

To je život. Pripremaš svatove, a pripremiš sprovod. Čekaš nešto lijepo, vodiš brigu da bude dovoljno hrane i pića, ljutiš se jer ne možeš unajmiti bend kojeg si htio, a onda sjedneš u auto, voziš se razmišljajući što još sve moraš učiniti, koliko te obaveza još očekuje, a onda je tu zavoj i autobusno stajalište, jedan kamion, i tvoj je život u trenu nešto sasvim drugo. Meso koje si pripremio za svatove odneseš ljudima za karmine.

Tisuću mi je puta prošao kroz glavu vozač tog kamiona. Kakav je njegov život? Zna li da je voda s cerade zapljusnula automobil? Je li u retrovizoru vidio automobil kako nalijeće na autobusnu stanicu i ubija dijete, a oca šalje u bolnicu? Pa je stisnuo gas i produžio, sretan što se izvukao. Ili je, nesvjestan svoje uloge, čitao i slušao vijesti i govorio ljudima daje i on danas prošao tom cestom, baš nekako u to vrijeme, i mora da je imao sreće pa je prošao malo prije nego se dogodila ta stravična nesreća, i cesta se zatvorila nekoliko sati. Gazda bi poludio da je tri sata čekao da se promet normalizira, kako to kažu u vijestima.

Devet i pol godina smo zajedno. Sedam i pol u braku. U posljednje vrijeme poželim snimiti svaki njen osmijeh, zabilježiti svaki pokret. Sinoć je pjevala Sadeine pjesme i vratio sam se nekoliko godina unazad, kad smo išli u Koln na njezin koncert, i pomislio sam na budućnost, kad ćemo ostarjeti i kad će jedno od nas umrijeti. Ne mogu zamisliti da jednom nećemo biti zajedno. Ne želim živjeti bez nje. I ne želim umrijeti bez nje.

Ja ću umrijeti prvi, i to me boli, ali ne toliko kao da moram živjeti bez nje. U mojoj obitelji svi umiru rano, a njezini tjeraju do stotke. Mama je umrla s 46, djed s 40, baka s 56, stric sa 60. Kod nje je prije 80 i neke umro samo deda Vida, koji se sa 74 godine biciklom vraćao iz susjednog sela pa stao zapaliti cigaretu, a onda gaje s motorom zahvatio rođak, natopljen kao šljiva u kazanu.

Mama je umrla bezglasno. U krevetu. Tata je spavao pokraj nje. Bila je okrenuta na leđa i izgledala je tako mirna. Kao da nije ni znala da umire. Tata mi je pokucao na

vrata, bilo je oko tri sata u noći, ponavljao je moje ime i kako misli da je umrla. Takav ozbiljan čovjek, s lijepom karijerom, a bio je potpuno izgubljen. Ušli smo u sobu i osjećao sam se čudno. Kao da sam liječnik ili mrtvozornik.

Rekao sam: Mrtva je.

Onda sam kleknuo uz krevet i poljubio je u obraz. Ne znam na što sam mislio, ali znam na što sam odjednom pomislio, kad je tata zvao mrtvozornika - na piceriju Grozd.

Ti odlasci u piceriju bili su jedan od trenutaka kad sam nas najviše doživljavao kao obitelj. Svi bismo se sređili, mama bi obukla jedan od kostima koje je sama sašila, onda bi stavljala nakit, uvijek neko zeleno ili narančasto kamenje, a tata bi već sjedio u autu i nervozno trubio. Natrpali bismo se u crveni opel kadet i krenuli prema gradu.

Picerija je bila u centru, odmah uz park. Jedina u gradu. Picerija Grozd. Velika prostrana prostorija sa stolovima poredanim uz zidove. Sasvim u dubini, s lijeve strane, šank, a odmah iza njega velika krušna peć. Na zidovima vise velike žućkaste razglednice grada s početka stoljeća. Malo naprijed, lijevo od ulaza vrata su za WC. Još lijevo, povučen kut u kojemu je jedan stol. Za njim nitko ne sjedi, zapravo su svi stolovi slobodni, gotovo nikad nema gužve i mi sjedamo za taj stol. Uvijek sjedamo za taj stol ako je slobodan. To je naše mjesto. Prilazi konobar, uniformiran, obučen po propisu - svečane crne hlače, bijela košulja, prsluk. U ruci su mu blok i kemijska olovka. Marljivo zapisuje. Mama će dva deci crnog vina, tata veliku Podravku, samo nju je pio, a mi redom, brat, sestra i ja, redovito, baš kao i tata Podravku: Pepsi-colu. Svatko

jednu. Ako popijemo i poželimo još znamo da ćemo dobiti još jednu bocu. Zajedničku. Ta zadnja nam je najsladša. Pijemo u malim gutljajima pazeći da nam ostane dovoljno kad dođe pizza. Tata ne jede pizzu, zapravo ništa ne naručuje osim Podravke, ali mi je se ne možemo dočekati. Isplatilo se učiti i biti dobar.

Što bih dao da se još jedanput mogu skloniti u djetinjstvo. U piceriju Grozd, na sjenik, u Miklinovec. Da tamo mogu povesti i Janu. Nekad mislim kako bih volio da nam je tata početkom 90-ih rekao da će mama umrijeti za deset godina. Čini mi se da bih bolje iskoristio vrijeme. Ali nije nas želio opterećivati. Tako da nismo znali da joj je smrt tako blizu. Kako sam bio glup! Kako sam inače morao biti glup da ne shvatim odakle ocu odjednom ta toliko snažna želja da probije kuhinjski zid i podigne terasu da bi se iz kuhinje moglo izaći van? Kako sam mogao biti toliko glup i ne shvaćati da tata misli na tako očitu stvar da će mami kad-tad odrezati nogu i da će završiti u invalidskim kolicima pa će joj to biti izlaz na svjež zrak. Ne, ja se toga nisam mogao dosjetiti jer sam mislio o važnijim, velikim stvarima. O glumačkoj karijeri, o uspjehu i o suboti koja je pred vratima. Kako sam mogao biti tako glup? Poželio sam da je imala vremena završiti u invalidskim kolicima. Umjesto što je umrla. Kako sam bio jadan.

Jednog sam jutra, a bila je bolesna već duže vrijeme, ušao u njezinu sobu nakon što je prošlo deset, a ona još nije ustala. Bio sam ljutit, namislio sam da bi mi nešto morala napraviti, ne sjećam se više što, recimo ispeglati nešto, s dvadeset godina bio sam očito nesposoban sam to učiniti, a ona je rekla da ne može ustati, da nije dobro,

na što sam je, nju koja mi je podarila život i slobodno vrijeme za ljenčarenje zbog kojeg sam mogao čitati i ništa drugo ne raditi, umjesto da su me izjurili iz kuće, ni više ni manje, napao citatom. Citirao sam nadobudno majci koja je umirala. Još prije nego što sam uopće otvorio vrata njezine spavaće sobe imao sam spreman taj citat, i s tim nabubanim svježim riječima, a blagog pojma o životu nisam imao, stajao sam pored kreveta, mlad, bahat i nadobudan, nad njom, koja je sad bila još sitnija nego prije, koja je polako kopnjela i nestajala, i deklamirao, nakon što je ona ni ne otvorivši oči rekla da nema snage ustati, recitirao sam, nakon što sam se cinično nasmijao: Čovjek opsjednut vlastitim jadom osvećuje se vlastitom propašću. Otvorila je oči i gledala me bez riječi, zakopavši zjenice u mene. Ne mogu zamisliti koliko ju je to moralo boljeti. Daš se sav i u potpunosti za dijete, sve što činiš, činiš zbog njega, kako bi mu bilo dobro, bdiješ nad njim i paziš ga, vrebáš sve potencijalno opasne situacije, uspavljuješ ga, pričaš mu priče za laku noć, odvajaš od sebe kako bi dao njemu, a onda ti dođe, kad već znaš da ti se bliži kraj, osjećaš to svakim udisajem, i izgovori nekakav citat, pitaš se zar je to sve, pitaš se gdje je ljubav, gdje je empatija, nakon svega citat, zar je tako teško biti suosjećajan, nakon svega, nakon toliko pružene ljubavi, ali očito da je, jer već se evo okrećem i furiozno izlazim iz sobe, zalupivši za sobom vratima.

Zaboravio sam milijun citata koje sam svojedobno zapamtio, ali ovaj ću pamtiti zauvijek.

Čovjek opsjednut vlastitim jadom, osvećuje se vlastitom propašću!

Tko je mogao znati da je tako teško bolesna? Da će uskoro umrijeti? To je opravdanje? Otac ništa nije govorio, to je istina. Nisam mogao znati, ali zbog toga mi nije nimalo lakše. Dani su prolazili, ali ne i tuga. Koliko dugo čovjek može biti zatvoren u sobi? Koliko dugo ne bi trebao izlaziti u društvo? U birtiju? Sto kažu društvene norme? Sigurno ne dva tjedna koliko je meni trebalo. Ali nije me bilo briga. Samo sam ja znao koliko me boli taj citat. Nazvao sam prijatelja i rekao da navečer izlazimo. Otišli smo u Kaktus i počeli tući po gemištima, usput razgovarajući. Nakon fajrunta oko pola dva, spustili smo se u disko. U zamračenoj atmosferi bila je masa ljudi. Zrak je bio bljutav od glasne glazbe, mirisa parfema i dima cigareta. Duboko u podrumu pulsirao je život. Mladost se oderavala kao da sutra ne postoji. Ja sam također pio kao da sutra ne postoji. Kroz kordon mladića i djevojaka koji su plesali ili pokušavali razgovarati provukli smo se do šanka i naručili litru i vodu. Tu i tamo netko bi nam prišao pa bismo se nadvikivali. Osjećao sam neke poglede na sebi. Tako je to u malom gradu, stalno osjećaš poglede na sebi. Pričao sam i pio. Zabavljao se. Želio sam da noć nikad ne završi, da se ne dogodi jutro u kojem će me ubijati mamurluk i nove misli o maminoj smrti. Stajao sam na šanku obavijen mladošću čiji su smisao bile odjeća i glupe frazetine. Gledao sam sve te ljude i nije me bilo briga što oni misle. Samo sam ja znao kako mi je, znao sam koliko će mi teško biti ujutro otvoriti oči i prvo postati svjestan gubitka majke i nisam imao ni najmanju potrebu objašnjavati svoj izlazak. To ionako ništa ne može promijeniti. Važno je ono što si radio dok je osoba bila živa,

uniformiranost žalovanja i kulturni običaji apsolutno su nevažni i uopće me nisu zanimali. Važno je to da sam joj rekao kako se čovjek opsjednut vlastitim jadom, osvećuje vlastitom propašću, važno je kakav sam bio sin. Bio sam glup i jadan i to mi je bilo jasno. Jasnije nego ikada prije. To što sam bio vani i što nikad, ali baš nikad, nisam pomislio kako ću svaki dan posjećivati njezin grob, jer mi je potpunije bilo misliti na majku zatvoren u četiri zida i što to nikad nisam imao potrebe nekome obrazlagati, bilo je nevažno. Braniti se. To mi je bilo nevažno. Mišljenje drugih bilo mi je nevažno. Crnina mi je bila nevažna. Ono što mi je bilo važno i što mi je zaokupljalo misli bilo je to da je jedan život završio. Imao sam dvadeset i jednu godinu i novi život pred sobom.

Boli me ovo, ali moram nastaviti. Zapisati sve, tako da znaš koliko sam je volio, ako me nekad ne bude. I zato da, ako se dogodilo čudo i imamo te, znaš koliko je ljubavi dano i prije nego što si rođena. Tako da ti nikad ne padne na pamet reći Jani nešto onako ružno, kao što sam ja rekao svojoj mami. I da nikad, ali nikad ne zaboravim, kakva je osoba Jana. U ovim je recima želim sačuvati, kao i mamu. Tatu. Dadu i Boku, Dodoja i Petru. Dosta mi je zaboravljanja i toga da, kad mi umiru najbliži, nemam nikakvih mjesta na kojima bih mogao potražiti odgovore. Kao da se suši korijenje i ja ostajem deblo koje svakog trena može pasti. Zato kopam ovu grabu, duboku, u kojoj će biti mjesta za sve, da bi korijenje moglo rasti, ali i deblo. Za našega Sebastijana. Da, neka danas bude dječak. I za tebe.

Doći ćeš nam jednom, siguran sam u to. Ne znam odakle, ali hoćeš. Netko će negdje plakati za tobom. Ili ne - bit će sretni, ili sretna, što te se riješila. Jedna je žena jednom došla u Centar za socijalnu skrb, još kad je mama bila živa. Ponekad se znalo dogoditi da ljudi dođu za mjesec ili dva, predomisle se i žele dijete natrag. Recimo mlade djevojke, koje su skrivale da su trudne i potajno rodile. Ugledavši tu ženu, socijalke su pomislile daje riječ o tome. Žena je izvadila kuvertu i stavila je na stol.

Dajte to djetetu, rekla je.

Sto je to? pitala je socijalna radnica.

To nije moje. Dajte to djetetu.

U kuverti je bio poklon-bon jedne trgovine u iznosu od 200 kuna. S lijepim željama, na djetetovo ime. Kako samo brzo iskopaju sve podatke.

Možda su te dali, ali možda su te morali oduzeti. Ne znam što bih radije, ali često mi se po glavi mota kako dolaze po tebe, socijalni radnici i policija upadaju u kuću i na silu te oduzimaju, uokolo urlaju i plaču tvoja braća i sestre,

a policajci drže tvoje roditelje. Majka vrišti, a otac psuje i zaklinje se da će im se osvetiti. Nisu ti bili najbolji, ali najlakše je reći da su te imali samo zbog novca. Sigurno su te voljeli.

Dolaze ujutro, rano, možda i sama znaš. Djeca znaju što je čim čuju kucanje, osjećaju, ili su uvježbana, skrivaju se pod krevete, trče po kući, a ona starija i spretnija iskaču kroz prozore i bježe. Takve dočekuju u školi. Oni i tamo potrče čim ih ugledaju, ne žele ići s njima, jure među djecom po razredu i hodnicima, koja zbunjeno ili zabavljeno gledaju što se događa, misleći kako se više nikad neće vratiti u školu, jer ni tamo nisu sigurna. I kad im mjesto ostane prazno nekoliko dana, svi znaju, jer bilo je očekivano, da se više neće vratiti.

Ali ti nisi trčala. Ti si bila mala, inače ne bi ovo ni čitala, jer te velike, koji drhte pod krevetima ili jure iz škole, mi smo prekrížili.

Došla si iz doma ili iz udomiteljske obitelji. Napraviti ćemo album, knjigu života u kojoj će biti fotografije tvojih prijatelja i ljudi koje si zvala mama i tata. Koji su te zavoljeli, makar su znali da će jednom ostati bez tebe, jer ćemo se pojaviti mi. Čuo sam tu priču, o nekom malom dječaku koji je promijenio već pet udomiteljskih obitelji. Šetao je s čovjekom iz te obitelji i ovaj gaje pitao kakav će biti kad odraste ?

Uzet ću najbolje od svakog udomitelja i bit ću takav, odgovorio je.

Ti ćeš uzeti najbolje od nas i mi od tebe, i bit ćemo takvi. Jedni od drugih. Možda će netko biti sretan da te je dao, ali ni blizu toliko kao mi, što smo te dobili.

Sedmi je dan. Još toliko i ići će vaditi krv. Zadnji put bio sam uvjeren da ćemo uspjeti. Uživao sam u svakom danu. Jedva čekao da nakon posla otvorim vrata stana i udahnem je - njen pogled, kosu koja joj pada preko lica, usnice koje se rašire u osmijeh i postanu glatke kao opna svježih trešnje. Kladio bih se daje u tim očima bilo i dijete, bilo kad i za bilo koji iznos. Ponekad mislim, ali to joj nikad ne kažem, daje tih nekoliko dana bila trudnica. I više od toga - majka. Morala je biti, barem za tren, ako više ne i tada, jer oplodena jajna stanica morala je biti živa u njoj barem neko vrijeme. Ne znam je li toga svjesna. Volio bih da je tako, ali predobro je poznajem. Tu pametnu glavu koja stalno nešto kombinira tražeći novi izlaz opet i opet. Čitavu je sobu već opremila u mislima za nju ili njega, dijete je nakon transfera za nju već rođeno - živi i diše, vidi ga kako je gleda i miluje mu glavu - i nemoguće da ne misli na to.

Baš ta soba, u kojoj i sad sjedim i ovo pišem, pokazuje da život ne može čekati. On juri i leti s tobom ili bez tebe. Možeš se ukupati i pustiti da te zamete ili ipak ići dalje, makar stalno okrenut unazad. Mi smo još uvijek spremni ići prema naprijed, boriti se sa svime, ali soba, dječja soba, sve manje čeka.

Dugo je bila gotovo prazna. Samo daska za peglanje bila je u njoj. Čekali smo da stavimo kinderbet unutra, bilo je to pitanje trenutka. Onda se pokvarila sušilica rublja koja je ujedno i perilica. Svi su nam redom govorili da to nije dobro rješenje: tata, brat, tast Marci, kolege na poslu.

Valjda inženjeri znaju kaj delaju, bio je moj odgovor.

Činjenica je bila da nam u kupaonu nikako nisu mogle stati i perilica i sušilica. Ni bilo gdje drugo, osim u malu, dječju sobu. Pokvarila se nakon dvije godine. Nikako se nismo mogli odlučiti da je kupimo, a onda smo je uzeli, bez rasprave, i stavili u kut dječje sobe. Nakon četiri godine došao je radni stol na kojem sada pišem. Na zidovima vise puničina slika i poster s neke izložbe, slika jednog naivnog slikara četvrte generacije i serigrafija koju mi je poklonio australsko-hrvatski slikar Carl Vincetich. Na njoj je par koji sjedi; u prvom je planu žena golih grudi, a muškarac je iza nje. Grli je i ljubi u vrat. The Koprivnica Lovers, napisao je Carl iznad potpisa, zajedno s našim imenima. Na lijevom kraju stola je globus, a odmah uz stol tri velike plastične kutije za razvrstavanje otpada. Plastika, papir i plastične boce koje dajemo jednom čovjeku.

Nedugo, na suprotan smo zid stavili Janin radni stol. Tako da ima gdje izrađivati sve te predmete kao što su čestitke i slično. Kad smo ga kupovali, uplašio sam se da je odustala, da jednostavno više ne može, ali nije bilo tako. Zapravo, jest na jedan način. Moraš živjeti i ići dalje. Ne možeš samo stajati i čekati. To će te izludjeti. Kad dobijemo dijete, jednostavno ćemo sve baciti van ili već nešto učiniti. Samo da uspijemo, sve to mogu odmah staviti u bratov kombi i pokloniti onoj sirotinji na sajmištu u ponedjeljak.

Ali i dalje ću pisati u ovoj sobi. Bit ću uvijek tu za tebe.

Zapadne u neku tugu. Danima se zatvara u sebe i svako malo se rasplače. Kaže da nije sretna i da je prazna. Svaki put kad vidimo dijete, pazim da ne spomenem kako ima lijepu kapu ili kako se divno smije. Pravim se kao da djece nema. Izmotavam se, pravim da moram na WC ili nešto hitno ići uzeti iz jakne, ako mi netko želi dati dijete u naručje. Vidio sam kako me zadnji put gledala kod Marina. Sjedila je u boravku s njegovom majkom i pravila se da je sluša, ali pogled joj je stalno bježao prema kuhinjskom stolu. Samo sam čekao da se mala rasplače, pa da je uvalim natrag tati. Ne pomaže ni što on stalno priča o njoj. Najviše o tome kad su išli spavati i kad su se probudili. Najgore je što se mala stalno budi, pa nikako da nabroji sva ta buđenja. Pa kako je zbog nje umoran i onda, summa summarum, koliko je sveukupno spavao. Osim zbog Jane, meni je to d o s a d n o. Ne zanima me i ne da mi se više kimati na te gluposti. Zaboli me, poželim reći, ali sam pristojan. Mislim, kad njih slušam, kao da nitko nikad nije imao djecu. Ne želim razgovarati o kašicama! Muškarci jednostavno nisu za to.

Tri su mogućnosti, ako opet ne uspijemo. Prva je da posvojimo, o čemu smo razgovarali tisuću puta. Svaki put je za, ali vidim da joj je to još daleko. Meni je sve bliže pa zato sve više i govorim o tome ljudima. Čuješ lijepe i zanimljive priče koje te jačaju u uvjerenju daje to dobro. Neki dan mi je jedan stariji čovjek pričao kako je njegov prijatelj išao posvojiti dijete. Kad su im javili vrijeme i mjesto u koje su išli po dijete, bili su uzbuđeni kao nikad. Dugo su to čekali i mislili su da su spremni, ali kad se to počelo događati činilo im se da su nešto zaboravili učiniti. Ona je sto puta ušla u sobu koju su malo-pomalo namjestili, iako je stalno govorila da to ne radi jer je blesavo, budući da ne znaju ništa o djetetu. Nisu dali gotovo nikakva ograničenja. Tako nešto mogu učiniti samo najsnažnije osobe. U sobi je bio krevet, neutralne, bijele boje. Kupila je sto naljepnica za oba spola i jednako toliko sitnica, za prvu ruku, tako da bude spremna. Uzeli su godišnji taj dan, a čitavu su noć razgovarali što će sve pokazati djetetu i čemu će ga naučiti. Svečano su se obukli, tako da je ona čak pitala nije li malo pretjerala. Da dijete ne pomisli da mu je mama neka Cruella de Vil. Nikako nisu mogli dočekati i krenuli su ranije. Hodali su po ulici u kojoj je bio Dom gotovo čitav sat i čekali dogovoreno vrijeme. Ukočeno su ušli. Svaki pogled, svaki osmijeh činio je da se pitaju nije li to dijete koje će posvojiti. To im je bila najveća briga, kako odabrati. Svaki razgovor koji bi povel o tome završio bi u tuzi i suzama. Onda se ona sjetila što će učiniti - neće oni birati nego će pustiti da dijete odabere njih. Dijete koje im prvo priđe, bit će njihovo dijete. Sjeli su na stolice i čekali što će se dogoditi. Oboje

su bili nervozni i mislili da to ne mogu izdržati. Koje će im prvo prići? Pravili su se da ih ne gledaju, ne zadržavajući pogled ni na jednom od njih. Pokušavali su upamtiti svako lice. Djeca su bila uplašena pred strancima. Neka su ih gledala ne trepćući, kao prestrašene životinje, uvijek na oprezu, a druga su gledala u pod. Konačno, u prvi tren više su osjetili nego vidjeli, jedan je dječak napravio korak prema njima. U ruci je imao neku plišanu životinju, neprepoznatljivu od muzganja i stavljanja u usta. Ona nije mogla zaustaviti suze. Bit će to njezin sin, ta malaprgica, i tu će igračku čuvati za njega dok je živa. Pitala se koliko bi mogao biti star? Bilo mu je pet, ali bio je malen za svoje godine. Napravio je još jedan korak, stajao je između njih i ostale djece, a onda se ukipio. Nemoj odustati, nemoj se okrenuti!, molila gaje u sebi. On je već postao njeno dijete, već onim prvim korakom, koliko to god možda glupo zvučalo. Dječak je spustio pogled pa ih još jednom pogledao, a onda se okrenuo. Gledali su u njegova mala leđa s tugom koja im se zaglavila u grlu i prsnom košu. Ona se pokušavala uvjeriti da to nije još jedan poraz i da nije učinila ništa krivo, baš ništa zbog čega bi se dijete okrenulo. Dječak je prišao ostaloj djeci, a potom se dogodio najljepši trenutak u njihovim životima. Uzeo je za ruku djevojčicu, mlađu od sebe, okrenuo se i krenuo prema njima. Zajedno su krenuli prema njima. Nesigurno, korak po korak. Brat i sestra.

Imati brata ili sestru više je od toga da imaš nekog pored sebe - imati ih znači dijelom biti oni. Rastao sam s Dodojem i Petrom, i rastao sam u njima, kao i oni u meni.

Čak i na slikama starim dvadeset i više godina koje je na rođendanima snimio otac mogu to jasno vidjeti - rastem u bratovim majicama i vestama. Na istim slikama, kroz četiri godine, u njegovim košuljama i hlačama, kao da zauziram njegovo mjesto. Rastem kroz njegovu gimnaziju, s njegovim društvom. Gledam, i zahvaljujući njemu vidim četiri godine unaprijed. Takvu ću odjeću i ja imati, takve prijatelje i takve cure. Tako će to biti kad još malo narastem. Tu je i slika sa sestrom, u dvorištu pred kućom. U mojem je skafanderu, kao što sam i ja godinama bio u bratovom, tamnoplavom sa velikim šarenim zmajem na rukavu, slobodnim na nebu, koji je našila mama, nakon što se u školi naslonio na peć na drva i pregorio mu rukav, grlimo se, a snijeg je zapravo mokar i nije dobar za skijanje, ali ipak ćemo preko ceste, na Bašču. Možda i posljednji put, jer već mi je petnaest-šesnaest godina, a njoj jedanaest ili dvanaest. Idemo prijeko, nema veze kakav je snijeg jer mi i tako nismo skijaši, niti je Bašča skijalište.

Malo je stvari koje se mogu mjeriti s time da imaš brata ili sestru, nadam se da ćeš to spoznati. Sačuvat ćemo neke tvoje stvari za nju ili njega, da za dvadeset ili trideset godina možeš vidjeti koliko te je bilo u njima i koliko njih ima u tebi. Zapravo, odmah ću ti reći da će ih biti puno. Tako da rasteš s tim u mislima. Da budeš što bolji možeš biti, zbog sebe, ali i zbog njih. Postoji svijest da se roditelji ogledaju u djeci, ali ovo je jednako važno. Vidjeti se u bratu na nogometnom igralištu ili sestri na skijanju. U nekim sitnim gestama, po kojima se poznajete i znate da ste svoji.

Fokusirana je na to da će roditi, a posvajanjem kao da se boji da bi odustali od toga da pokušavamo. Razumijem da bi željela roditi, ali velika je mogućnost da se to neće dogoditi, barem ne sa mnom. Tako da me druge dvije mogućnosti isključuju. Jedna je da potražimo zamjenskog oca, a druga da je ostavim. Da se uda za nekog drugog i dobije dijete. Dugo razmišljam o tome i možda je čudno, ali kako vrijeme prolazi ta me misao sve manje uznemiruje. Upravo suprotno, stvara u meni neki osjećaj da će sve biti u redu. Ona mora postati majka. To bih volio više od svega.

Život je čudan i čovjek se mijenja i prilagođava prema onome što doživljava. Kad sam imao dvanaest godina, mislio sam kako nikad ne bih mogao biti s djevojkom koja se već s nekim poljubila. Sa šesnaest da ne bih mogao biti s djevojkom koja je već s nekim spavala. Danas, da me Jana prevari i ostane trudna, rekao bih joj da rodi. Možda čak da zatajimo stvar i kažemo da sam ja otac. Kao u seoskoj priči, kakvih smo se svi naslušali, u kojima svi znaju da žena ima dijete s drugim, osim njezina muža. Samo bih ja volio da stvar bude obrnuta. Prvi sam put prije nekog vremena pomislio da ti rogonje iz priča možda nisu tako glupi i da sve znaju. Možda ih jednostavno nije briga ili im je laknulo. To bi bilo previše za film ili knjigu, ali ne i za život.

Ne znam, ali nešto se mora dogoditi ako ni ovaj put ne uspijemo. Život nam ne smije proći u tome da stalno nešto pokušavamo. Moramo dobiti dijete. I svečano obećavam da ako i kad dobijemo dijete, nikoga neću gnjaviti kako se nismo naspavati i koliko jesmo spavali i uopće svima jasnim i vidljivim fenomenalnim karakteristikama našega djeteta.

Postajem bolestan i psihički slab od svega. Stalno mislim: ovo je zadnje, posljednja glupost, a onda idemo prema gore, ali to se ne događa. Znam, nisi u stvarnom problemu sve dok znaš gdje ćeš noćas spavati i kad jedeš pet puta na dan, ali više se ne mogu tješiti onima kojima je gore nego meni. I ne radi se samo o dobivanju djeteta, nego i o drugim stvarima. O tome da nikako ne mogu naći bolji posao. Ne samo bolje plaćen, nego onaj na kojemu bih se mogao baviti stvarima koje me zanimaju. Radi se o tome da se ne možeš mrdnuti ako nisi član neke partije. A ja stalno zamantavam Janu da će sve biti u redu, da će se već nešto otvoriti, i ponekad, kad sam stvarno dobre volje (možda me netko baš taj dan potapšao po ramenu) i sam u to povjerujem. Kad sam imao završenu srednju školu, mislio sam, u redu, sustav je takav da moraš imati neki papir, i nisam se uopće čudio. Završio sam višu ekonomsku, barem nešto, i nisam se pomaknuo ni za milimetar. Mislio sam - u redu, to je nedovoljno, što je danas stručni studij poslovne ekonomije, pa sam odlučio

ići dalje. Od početka. Prvo preddiplomski pa diplomski. Poslije posla, nekoliko puta tjedno, išao sam u Zagreb na predavanja i vraćao se kući poslije 23 sata. Pet prokletih godina. Nisam se pomaknuo za milimetar. Na istome sam mjestu na kojemu sam bio. Sve će biti u redu, kažem, dobit ću bolji posao, ali ona u to više ne vjeruje. Ne vjerujem ni ja. Nadam se, to da, jer čuda su moguća, ali ništa više od toga.

Umoran sam od ove zemlje. Od razgovora o '45. i rasprava o tome kako je nekad bilo bolje. Onda valjda kad nije bilo benzina, šećera ni kave i kad ti je partija davala bonove. Ali to su tako glupe rasprave, jer nikad ovdje nije bilo bolje. Ovdje je uvijek bilo gore. Male elite koje su uvijek spremne na promjene, njima je jedinima bolje. Uvijek. Ne mogu više gledati vladajuće i oporbu koji raspravljaju o tome tko je zaslužniji za rast BDP-a od 0,9 posto, nakon jedno 20 kvartala, ili 60 mjeseci mogega života, u kojemu je stalno padao, značajno više od tih mizernih 0,9 posto, koji ukazuje na trend rasta i gospodarskog oporavka\ Rast od manje od jedan posto u odnosu na isto razdoblje prošle godine. A što je sa svim tim pustim godinama u kojima sam ja studirao, trošio i vozio se vlakovima državnih željeznica na kojima svaki željezničar ima veću plaću od mene, u kojima je BDP padao, a država ludovala s tim istim željeznicama? Ne mogu više slušati glupane kako se nadmudruju oko toga kad nam je samo za plaćanje kamata potreban rast BDP-a od 3,5 posto. Tjeraju me da se osjećam kao da živim u najboljim trenucima Monty Pjthona. Ne mogu se više logikom i nadom braniti od propagandnog bombardiranja i raznih uspjeha

svih živih vlada, od senzacionalnih vijesti i ushićenja kad se tri dana slavi USPJEH zbog jeftinijeg zaduživanja odnosno uzimanja jeftinijeg kredita, kojim će se pokrivati još jedna neuspješna godina. Sve te kredite plaćat ću do smrti. Jednom me doktor pitao, ne Lichtunger, nego jedan tamo u državnoj bolnici, jesam li možda nekad dobio loptom u jaja? I onda, jesam li možda nekad imao kakvu stresnu situaciju? Volio bih ga vidjeti i ovo mu prepričati. Reći, doktore, ovo možda i nije stresno, ali osjećaj je kao da te netko napucava u jaja.

Televizora sam se riješio. Odnio sam ga tastu da ih više ne moram gledati i dugo ga morao uvjeravati da mu ne činim nikakvu uslugu, i da mi to smeće zbilja ne treba. Sad me još samo novine zagađuju. Najviše zato što tražim kulturu i analize međunarodnih odnosa, čega ionako gotovo pa nema. Ali zato, danas u jednima naslov kako je novoizabrani premijer, europučanin i predstavnik desnog centra, neoliberal. A kad smo imali predsjednika te iste stranke, koji je pak bio šef kabineta predsjedniku republike koji je u zadnjoj fazi najveći antifaišist, nakon što je u fazi prije dizao ruku na Zieg Heil, a prije toga pak bio komunist, i koji je (taj predsjednik stranke, ne države) otišao zbog afere oko prodaje državne tvrtke jer mu je supruga zarađivala od stranog lobista koji je zagovarao prodaju, ili kad smo prije njega imali socijaldemokrate koji su privatizirali ili htjeli privatizirati sve redom, a čiji je pak predsjednik, usput, za sebe govorio da je liberal, tada se nije govorilo o neoliberalizmu. Ne treba ni reći da su svi, dio po dio, prodavali tu istu državnu tvrtku Mađarima i da sad za nas redovito daju predstave o tome tko

je zapravo prodao tvrtku. A ovaj je sirotan dva dana premijer i odmah je neoliberal. Zna se da nema kod nas gore riječi kojom bi mogao strašiti u državnu administraciju zaljubljen narod. Eto, vrti mi se od svega toga. I od ovog odlomka, u kojemu je samo djelić toga, a ispada potpuno nesuvisao. Sve je to previše gadno i smrdljivo i ne da mi se više podnositi. Želim otići. Uzeti Janu i otići. Čim dobijemo dijete. Popravim zube, jer to je ovdje besplatno, najbolja stvar na koju se uvijek pozivamo, i idemo. Jer zubar je besplatan, ali i ovdje si jedva ili nikako možemo priuštiti sve te pokušaje, uglavnom zahvaljujući doktoru Lichtungeru koji nam ništa ne naplaćuje, a vani bi to bilo nemoguće.

Razgovarali smo već o tome više puta i samo da ovaj put uspijemo i da ostane trudna. Da nam životi postanu podređeni djetetu, a ne pokušajima dobivanja djeteta.

Sjedim na recepciji. Znamo si tako uskakati. Kad nekog od stanara moraju odvesti u bolnicu, ili nešto. Volim sjesti, nakratko. Prelistati novine. Posao je lagan. Samo se javljaš na telefon, tu i tamo podigneš rampu i odgovaraš na neka pitanja stanara ili onih koji dolaze u Dom. Jedino što ponekad zaboravim jest podignuti rampu, makar me to netko zamolio prije trideset sekundi. Zato što se brzo spušta, automatski, ne mogu to učiniti odmah. Onda taj netko nazove, a ja se čudim kako se to dogodilo.

Jel se sad diže?, pitam kad stisnem gumb.

Diže.

Onda dobro. Valjda se nekaj zablokiralo.

Prođe Franjo, partizan, sa šiltericom okrenutom naopake, kao i uvijek. Već mu je preko devedeset, a još čita bez naočala. Sjedne na fotelju i lista novine. Sam je. Otakako je umro drugi Franjo, s kojim se poznao najmanje šezdeset godina. Dvojica Franja, a svaki na svojoj strani. Jedan je bio partizan, a drugi ustaša. Upoznao sam ih odmah kad sam došao u Dom. Sjedio sam kraj recepcije i

čekao tajnicu da dođe pa da obavimo formalnosti, a oni su sjedili preko puta mene. Zapalio sam i pušio. Ignorirao sam gospođu koja je sjedila kraj mene, čekala socijalnu radnicu i pričala mi o sudskom procesu protiv kćeri. Gledao sam pred sebe, u ovu dvojicu, koji su raspravljali u polušali.

...nisi još od '43., rekao je onaj bez šilterice.

A i koji si ti ratnik! Od te iste '43. se nikad više nisi tak nabežal, ko onda od partizana, ha, ustašo?, pita ga umiljato, misleći valjda daje malo pretjerao.

Veliš, u juriš smo išli, a bil si ranjen u petu. Pa kako si bil ranjen u petu, a u juriš ste išli ? Možda si mislil da si bio u petoj brzini kad si bio ranjen?, nasmijava Franjo sad već malo veće društvo okupljeno oko fotelja.

Sećaš se kad smo vam ukrali tenk?

Sećam, kak ne.

I kako smo lepu crvenu petokraku nacrtali na njega, sećaš se ?

Sećam, kako ne!

E, koji su to bili dani!

Je, je, bili su. Nego, se ti možda sećaš kaj je bilo za dva dana?

Sećam, kak se ne bi sećal!

Kako smo si mi toga tenka lepo želi natrag, se sećaš ?

Sećam, sećam.

I prek zvezde napisali lepo slovo U.

Sećam se, da. Kad niko od nas nije znal voziti toga prokletoga tenka. Inače ga više ne bi vidli.

Pa mogli ste nas pitati da vas naučimo.

Baš smo i mogli, kolke smo vas zarobili. Idemo na pijaču?

Oni su pričali o svojoj vojsci, a ja sam bio na početku svoje. Pred recepcijom.

Tako da imam iskustva s ovim mjestom. Prvi put sje-dio sam ovdje prije deset godina. Šest mjeseci služio sam civilnu vojsku. U to vrijeme, masovno smo išli u civilku. Išlo je prema kraju, to s vojnim rokom. Samo si se mo-
rao pozvati na prigovor savjesti i sve je bilo u redu. Da, i odabrati ustanovu u koju želiš ići. Morao si otići i dobiti potvrdu da možeš kod njih služiti rok.

Možda se pitaš zašto sam odabrao starački? Nisam. Nikad ga ne bih odabrao. Govorilo se da je to najgore mjesto na koje možeš ići. Da tamo moraš starcima prati guzice. Nešto zbilja najgore. Kao neka pješadija među ci-
vilkama. Baš su me u pješadiju ubacili u vojnom odsjeku tako da se to savršeno uklapalo.

Htio sam knjižnicu. Dobio sam i potvrdu, ali ipak ništa. Ne poznajem nikog kome se to dogodilo. S druge strane, od samog je početka išlo krivo. Otkako sam po-
kucao na vrata i rekao da sam se došao javiti za služenje civilne vojske.

Kaj je to vojska?, pitao je službenik na vojnom odsjeku.

Prešutio sam i dao mu papire. On ih je okretao, opet i opet, pritom stalno nešto prigovarajući.

Pravi dečki v vojsku idu. Nigdar si ne buš curu našel.

I to sam prešutio.

Potvrda o neposjedovanju oružja, u redu... Slike, do-
bro. Ovo je u redu... Gde je životopis?, pitao je s nadom u glasu.

Životopis ?

Da, životopis. Jesi pročitao kaj treba donesti?

Jesam.

Kaj si onda nepismen?

Tu mi ga je već bilo previše. I značka i funkcija imaju granicu do koje možeš podnositi glupost.

Kak bi bil nepismen ako sam pročitali To je oksimoron.

Oksimoron?, pitao je kao da će mi ga nabiti u jednjak.

Da, ko da velite da ste šlepa vidjelica.

Gledao me i mislio da sam ziher pederčina. Oksimoron!

Ako nisi nepismen, onda si valjda samo glup, bacio jer papire prema meni i odmahnuo rukom, kao kralj koji otpušta vlasuljara i ja sam se pokupio.

Vratio sam se idući dan, nadajući se da će biti netko drugi, ali bio je taj isti. Gledao je molbu i rekao da mi to ne bi prošlo da je on u komisiji.

Jel radi moralnih i vjerskih razloga nejdeš u vojsku ili samo oćeš izbjeći služenje vojnog roka?

Odgovorio sam da samo želim izbjeći služenje vojnog roka. To je valjda bila greška zbog koje me je poslao u starački i zbog koje sam kasnije dobio posao i završio na recepciji.

Gledam Franju kako prolazi i pitam se vodi li ponekad u mislima razgovore s Franjom. Razgovore o temi koja mu je obilježila život. Rat koji nikad nije završio, čak ni kad je 90-ih počeo novi.

Gledali smo na televiziji tenkove kako prolaze ulicama, srušene gradove i sela, kolone ljudi koju su napuštali domove i na neki sam glupi, dječji način, zavidio toj djeci

koja su ostala bez svega. Bilo je to nešto posebno. Bili su dio nečeg važnog. I ti koji su dolazili u našu školu, kao da su bili posebni. Bili su novi, a već je to bilo dovoljno da se svi pogledi upere u njih. Da ne govorim kako ih se gledalo ako su slučajno ostali bez oca ili majke ili slučajno bili ranjeni. Cure nisu mogle skinuti oka s njih. Srećom, imali su taj naglasak kojem smo se mogli izrugivati i nosili su odjeću iz Caritasa. Smetali su nam svi koji su u bilo čemu bili bolji od nas, a još su govorili tim seljačkim naglaskom i koristili riječi koje su bile srpske, a nismo im mogli reći da su četnici, što je bilo malo zbunjujuće.

Ne znam je li to bilo zbog mame ili kako, ali odjednom nam je taj tip koji je nedugo banuo u moj razred, Bruno se zvao i bio je iz Vukovara, jednog dana s roditeljima došao u kuću. U nogometu je bio osrednji, ali bio je pametan. Ispalo je da su njegov i moj otac zajedno bili u vojsci. Došli su k nama nekoliko puta, a onda su prestali dolaziti. Tako je to sa starim prijateljstvima. Ali Bruno je nekako nastavio. Dolazio je svako jutro ili oko podneva, skupa sa Svabekom. Čekali bi me da se spremim, a onda bismo zajedno išli u školu. Ponekad bih, prije polaska, iz njegove bilježnice prepisivao zadaću.

Kad mislim na Brunu, mislim na tebe. Nema rata, istina, ni nečeg dovoljno velikog da bude na televiziji, nego samo jedan život, tvoj život, koji počinje odlaskom, ali i zajednički život koji počinje dolaskom i čekam taj korak, tvoj korak, da uđe u kuću, kao što je onda ušao Bruno.

Ne znam koliko imaš godina, ni koje si godine rođena. Ne znam koja je sad godina. Ali znam da ćemo dan kad si došla k nama, slaviti kao tvoj drugi rođendan.

Danas je 2. studenoga. Dušni dan. Jutro je, ali kao da pada noć, tako je mračno. Oblaci vise nisko, kao da smo u škripu između neba i zemlje. Prije godinu dana putovali smo u Amsterdam. Hotel nam je bio preko puta opere. Čim smo ostavili stvari, prije nego što nam je soba bila spremna, otišli smo u obližnji Cafe Longeries, kod jednog od brojnih mostova. Običan trenutak koji mi se toliko snažno usjekao u pamćenje. Jedan od onih kad si u potpunosti svjestan da ti se događa život. Malokad mi se to dogodilo tako intenzivno kao tog dana, na dan kad se prisjećamo pokojnih. Još ujutro sam, kad sam ostavivši auto na Lidlovom parkiralištu, išao prema aerodromu, osjećao u sebi tu razornu klicu života. Zastao sam i gledao avion kako polijeće na mokroj pisti. Cestom je prošao skupocjeni terenac. Narančasta i plava miješale su obećavajuće jutro, avioni su polijetali, a automobili jurili prema zračnoj luci i bilo mi je jasnije nego ikad - trebaju mi samo ove dvije noge, glava i srce, treba mi ona, ti, i ono nebo iznad nas u kojemu ćemo plesati zajedno.

Popodne, sjedili smo u tom kafiću uz pivo, pečene datulje omotane slaninom i nizozemske okruglice s ljutkastim umakom od kikirikija, a njen osmijeh bio je kao nekad. Sve je bilo savršeno. Bijeli tramvaj s plavom prugom prelazio je preko mosta i trubio. Sa svih strana dolijetali su biciklisti. Jedna djevojka u dugom kaputu projurila je tik ispred tramvaja koji je malo prikočio pa krenuo dalje. Cesta je bila još mokra od pljuska. Tada, nakratko se pojavilo sunce i kapljice na staklima kafića pretvorilo u dijamante. Brzo se sakrilo, ali znao sam već da će ti dijamanti trajati vječno. Netko je u kutu razgovarao na engleskom. Po zidu su bile polijepljene novčanice iz cijelog svijeta. I mi smo pripremili deset kuna. Jana je dovršavala datulje. Opet se pojavilo sunce, ali oblak ga je brzo dostigao. I stalno ti bicikli koji jure, i brodovi koji stoje. Ne znaš što je ljepše. U tom trenutku, uvjeren sam da će sve biti u redu. Da ćemo dijete nazvati kako ona bude htjela.

Spremam se na posao. Kiši, baš kao i pred godinu dana. Pokušavam biti tih, da je ne probudim. Kad spava, izgleda tako mirno i opušteno. Kao djevojčica, s pramenovima kose preko čela i obraza. Poljubim je prije odlaska, uvijek, i ovih dana to ne podnosim. Jer odmah ustane, nema više čarolije, a u glavi joj je samo jedna misao.

Pet je do sedam, i krajnji je čas da krenem, iako do posla moram prijeći samo jednu livadu. Poljubim je i odmah je na nogama. Ide u kupaonu, a ja za njom. Test joj je već u ruci. Pomokri se i onda gledamo u taj štapić sjedeći jedno uz drugo na rubu kade, nadajući se da je čarobni.

Ništa, kaže.

Još je rano, odgovorim i zagrlim je.

Pazim da ne vrtim iste rečenice. Jučer sam rekao: To su jeftini testovi. Ne mora značiti da su točni.

Prekjučer: Znaš što je doktor rekao; to se ne mora odmah vidjeti.

To je stvarno rekao i to je jedino zbog čega se još nada. Nadamo. Ne znam. Zato se i ide vaditi ta beta, nakon dva tjedna, kad se po tome je li povišena zna je li žena trudna.

Govorim te šuplje rečenice, ali vjerujem testu. Zapravo ne testu, stvarno mislim da test to još ne može pokazati, nego osjećaju, da opet nismo uspjeli. Možda zbog onih bijelih kuglica ili čega, kao od stiropora, koje su bile u školjci. Ona ih je također vidjela.

Ali, ipak: Daj, pa nismo mi doktori da znamo da je to to. Osim toga, ne mogu te stanice valjda samo tako ispasti.

Naravno da vjerujemo da mogu. Ne znamo ništa o tome, i čini se glupo, ali kad te nešto ne ide, sve ti je moguće. Onaj dobar osjećaj s početka polako se topio. Sve sam teže zamišljao kako u bolnici uzimam nalaz, pravim se nezainteresiran i tek kad izađem pogledam na papir, a beta je visoka. Sve ono veselje koje je čekalo svoj trenutak, sad izlazi van. Jurim preko ceste, kupujem cvijeće i idem u salon. Letim na biciklu, kao one ljetne večeri kad je došla s puta, i svijet je moj. Kad me vidi, rasplače se i baci mi se oko vrata. Svijet je naš! Tri su lastavice u gnijezdu. Započeli smo nov život!

Ne, nema više tog osjećaja. Povukla ga je voda iz vodokotlića.

Moram na posao, kažem.

Kiša je neumorna, kao i prije godinu dana u Amsterdamu.

Tog istog dana otišli smo u kuću Anne Frank. Ljudi su se slikali pokraj natpisa na vratima smijući se, neki s palcem u zraku, a neki pokazujući na natpis, kako je to postalo moderno na fotografijama. Pokazuješ na drugog da bi bio u centru pažnje. Nisam siguran što je to u ovom slučaju trebalo značiti, koga je trebalo vidjeti ili gledati, i na što su oni ukazivali, a sigurno to nisu znali ni oni. Anna Frank tu nije bila važna, nego oni i važno je bilo da su bili na još jednom razvikanom mjestu, za koje su negdje čuli.

Izvana, to je još jedna u nizu kuća uz kanal, jednakih veličinom pa čak i brojem prozora (nama provincijalcima s istoka Europe koji želimo barem ciglu više od susjeda, sasvim nezamislivo), ali iznutra to postaje stravično mjesto. Stepenice su uske i strme. Sobe su ostale nenamještene, jer je tako želio otac. Možda je htio da se glasno čuje svaki korak. Samo su fotografije ostale na zidovima u Anninoj sobi, u dijelu kuće u kojem su se skrivali. Znaš, svaki tjedan jedan od onih koji su im pomagali, donio bi joj filmski časopis. Tako u sobi na zidovima, između ostalih, više fotografije Ginger Rogers, Raya Millanda i Grete Garbo, ali i kraljice Elizabete II. Najbolje je što je u kući i zlatni kipić Oscara. Donijela gaje Shelley Winters, koja ga je dobila za sporednu ulogu u Dnevniku Anne Frank. Zamišljao sam malu Annu kojoj netko šapće da će jednog dana jedna od tih zvijezda ući u njenu kuću i ostaviti joj najveću filmsku nagradu. Ali da bi se to dogodilo, u kuću su prije morali ući neki drugi ljudi.

Gledamo fotografije obitelji i njihovih prijatelja, sliku iz Anninog razreda i jednu gdje je s prijateljicom na ulici, prije rata, a ja mislim na osobu koja ih je cinkala 1944. Kako to možeš učiniti jednoj takvoj djevojčici? Zanima me je li ta osoba pročitala dnevnik? Otišla u kuću? Je li se barem posramila ili je do smrti bila uvjerena da je ispravno učinila?

Sve skupa, čudan jedan osjećaj. Na primjer, snimka koja se vrti na jednom od ekrana u kući. Kamera snima logor. Prvo je u krupnom planu dječak od možda 16 godina, same kosti, koji jedva hoda. Potom kamera snima ulicu, ako se prolazi između baraka mogu tako zvati. U lijevom su kutu mrtva tijela, nabacana jedna preko drugih. Mnogo njih. Neki starac, obučen u crno, s velikom vrećicom u ruci, stoji na putu i promatra. Prvo mrtvace, a onda kameru. Zagleda se u nju, s puno više interesa nego na nabacana tijela. Nekome sa strane to može biti čudno, ali čovjek se brzo navikne živjeti sa svime. Inače bi poludio. On se nagledao mrtvih tijela i bila su uobičajen prizor. Ne možeš svaki put vrištati kad iz dana u dan gledaš mrtvace. Ali kamera je bila nešto novo, nešto drugo. Kadrom zatim prođe, u suprotnom smjeru, uz tijela i djeda, žena na početku starosti. Korak joj je žustar, sasvim suprotan iznemoglom koraku dječaka, ili djedu koji jedva stoji na nogama. Debeljuškasta je. Sto je starac mislio o njoj? Zašto je bila takva? Je li bila sposobna? Možda je tek stigla, pomislim, ali ona tad baci samo letimičan pogled na trupla, kao da je na stupu plakat za provincijski cirkus koji dolazi svake godine, i produži dalje. Anna je jednom u logoru preko ograde dobila smotuljak hrane,

humanitarna pomoć, ali joj ga je netko pokupio. Netko od takvih ljudi, poput te gospođe. Možda baš ona.

Valjda se život mora odvijati i u najgorim situacijama. Pa je jedino normalno, čak i u logoru smrti, maštati o tome da ćeš postati novinarka i književnica, ili se zaljubiti. Možda to nije ništa manje ludo, nego htjeti izumiti još bolje i smrtonosnije oružje, iako za ljubav nećeš dobiti orden ili mirovinu.

Mislio sam u kući na sve te pametne ljude koji čine da nas nema. Na znanstvenike koji paze da na Zemlji ne bude previše ljudi. Negdje sam pročitao da Zemlja može podnijeti najviše 14 milijardi. Još je Malthus, dvadesetih godina 19. stoljeća, rekao da su ratovi, kuga i druge bolesti dobri, da nas ne bude previše, jer čovječanstvo raste geometrijskom, a proizvodnja hrane aritmetičkom progresijom. Zvuči stravično, pogotovo kad to čuješ u školi s 15 godina, kad vidiš riječi: Sva djeca koja se rode iznad broja potrebnog za održavanje broja stanovnika na željenoj razini, neizbježno bi morala nestati, osim ako se za njih napravi mjesta smrću odraslih osoba... To mora biti aktivna politika vlasti... Mislio sam na sve te ljude koji proizvode oružje. Na Nobela. Na rat. Teško mi je to pojmiti. Da netko može natjerati dvjesto ili petsto tisuća odraslih, ne odviše maloumnih ljudi da krenu izgubiti živote da bi se proširio teritorij, a ionako je sve što zapravo trebaš tvoja kuća, kvart i ulica. Teško mi je pojmiti tog nekog klinca, dječaka, to su uglavnom dječaci, teško mi je pojmiti tog jednog dječaka o kojemu znam razmišljati, recimo da se zove John Wilhelm Sergej, koji krene u

školu i vrlo je dobro dijete i izvrstan učenik. Nastavnici ga redovito pohvaljuju. Kako koji prođe pokraj njega lagano ga dlanom pogladi po tjemenu. Po završetku osmog razreda bez problema upisuje gimnaziju i tamo briljira. Profesori mu predviđaju karijeru intelektualca. Mladić zatim upisuje željeni fakultet, strojarstvo, mehaniku i diplomira u roku. Nekoliko godina kasnije doktorira. Oženi se i dobije dvoje prekrasne dječice. Godine koje dolaze provodi radeći. Radi, radi, radi, marljivo radi, razvija, unapređuje i na kraju uspijeva: smišlja najmodernije oružje. Veselo dolazi kući i hvali se ženi. Sretan je. Konačno, život mu nije uzaludan. Država mu daje orden. Ne mogu pojmiti tog Johna Wilhelma Sergeja. Objasniti si ljude koji život posvete razvoju oružja. Kakav to majmun moraš biti da se baviš nečim čime ćeš mene i tisuće drugih natjerati da gubimo vrijeme po raznoraznim frontovima, a k tome još želiš da izgubimo život, da nas to tvoje oružje efikasno razvaljuje u komadiće, jer samo je tako to tvoje oružje uspješno i samim time, tvoj život inženjera, tvoja karijera, imaju smisla? Možda taj John Wilhelm Sergej zapravo nema djece. Nema ni ženu. Sve su ga cure kojima se upucavao redom odbile i to ga je isfrustriralo. Možda taj J. W. S. nikad nije ni bio dijete. Možda je bio povučeni, introvertirani manijak koji je od rođenja bio inženjer i smišljao oružje. Ili mu je tu želju podario život.

Ne znam, nije mi jasno kako netko može otkucati dijete i kako ga netko može ubiti. Ja bih najradije posvojio svu tu stradalu djecu i omogućio im bolji život. Ili barem jedno. Tebe.

Teško je odustati. Priznati si poraz. Postoje ljudi koji pokušavaju godinama. Neki sve dok žena ne uđe u menopauzu. Uvijek je tu ta neka nada da bi se sve moglo poklopiti i da bi se moglo dogoditi čudo.

Kako je to smiješno i glupo, kad pomislim kako mi je kao klincu sve to bilo čudno i nestvarno. Bio sam tinejdžer kad je čitava priča s umjetnom oplodnjom postajala aktualnija. Dijete iz epruvete, bio je termin koji je netko skovao i koji su onda svi i stalno koristili. Dakako da sam misleći o tome pred očima stalno imao epruvetu. Mislio sam da se u njoj nešto razvija i raste i, nemam pojma... Ne znam što sam mislio. To se sad čini smiješno, ali bilo je novo. Kao i kad su došli mobiteli na bonove. Nitko zapravo nije znao kako to funkcionira, kad je krenuo glas. Svi smo mislili da se telefon mora otvarati i da se u njega mora stavljati nekakav bon, kao ona kartica koja se stavljala u telefonsku govornicu. Činilo se komplicirano, ali ipak napredno. Govorim o godinama s kraja dvadesetog stoljeća. Kako bismo onda razumjeli nešto

kompliciranije. Ali svi smo imali mišljenje o tome. Tako i ja. Bio sam protiv. Sve mi se to činilo kao manipulacija i ulijevalo mi strah. Doduše, i danas mislim da je realnost od manipulacija moguća i ako to može obična medicina, što onda sve može vojska ili tajne službe, ali danas mi smeta kad netko kaže da je protiv umjetne oplodnje. Pomišljam kako je to blesav čovjek koji govori o nečemu u što se ne razumije, kao da i ja nisam tako govorio, ili kao da znam nešto puno više od njega. Ne znam, ali znam kako je doći u bolnicu i gledati kako se ljušti boja s prozora, dok držim čašicu u ruci. Znam kako je to dobiti pismo u kojemu piše da si neplodan. Najviše od svega, znam što sve može učiniti osoba poput Jane da bi postala majka - preokrenuti svijet. I nijednom blesavcu neću dopustiti da je u tome spriječi.

Može biti uzaludno, ali moramo to učiniti. Iskoristiti svaku mogućnost. Onda možemo ići dalje. Samo što se meni čini da smo iskoristili sve mogućnosti i da bismo morali krenuti dalje. Ona svaki put kaže: još samo ovaj put.

Nevjerojatno je koliko ljudi ne može imati djecu. Čim nekom kažeš za to, odmah ti spomene nekoliko svojih prijatelja koji su u istom problemu, ako ga već nema sam. Previše nas je na svijetu i nešto je trebalo učiniti. Ratovi više nisu dovoljni. Tehnologija zato pomaže. Malthus bi time bio zadivljen. Možda bi bio zadivljen i u kući Anne Frank. Pomislio kako je to bio divan, efikasan rat. Još bolji nego prvi, iako su nastavci obično slabiji.

Neki kažu da sam previše sklon teorijama zavjere. Ne znam, možda su u pravu. Ali to je valjda moj način da ljudima i događajima, ma svemu, dam dublji smisao. Bilo kakav smisao. Zbog sebe, naravno, da mi bude lakše.

Vratio sam se s nogometa, a ona je prebirala po računi-
ma. U ruci joj je bio mobitel i zbrajala je iznose.

Išla si dolje?

Poštar je zvonil. Trebalo je nekaj potpisati.

To me razljutilo. Taj mi tip ionako ide na živce. Svaki
put zvoni, nikad ne dođe gore. Onda se spustiš, a on ti
kaže da moraš platiti 4,5 kune za mali paket. Kažeš da si
poštarinu već platio prilikom kupnje, ali naravno da ne
pomaže. Ili, nerijetko, samo ostavi papirić da je bio pa
sam moraš u poštu po pismo. Jedan tjedan išao sam tri
puta.

Zakaj nije došiel gore? Zakaj mu nisi rekla da nesmeš
hodati ?

Ništa ne odgovori.

Kaj je donesel?

Pogledam na stol i vidim plastičnu crnu vrećicu s kine-
skim pismom. Maska za mobitel.

Jesi mu platila ?

Jesam.

Krv mi se zakolča u mozak kao šiljak.

Rekel sam ti već da mu ne plaćaš!

Onda bi te tri dana morala moljakati da odeš po to!

Sad je šiljak vani, a krv šiklja uokolo.

Kad si me molila tri dana?, povičem.

Podigne obrve, napravi onaj izraz lica koji prethodi suzama i zagleda se u ekran.

Nikad. Uostalom, uvek ja idem u poštu. Moreš nekad i ti iti, odgovorim.

Ona i dalje šuti. Znam već daje otišlo krivo i daje proces zatvaranja otišao predaleko. Glupi poštar!

Jel ti vrnul pol kune? pitam, jer nisam sposoban zadržati bijes.

Duboko udahnem. Nadam se da nije.

Pitam te jel ti vrnul pol kune ?

Nije imal! I prestani se derati!

Suze su joj u očima, vidim ih kako se skupljaju, ali ne mogu stati. To je bolest, moram ići do kraja, skršiti sve pa iznova graditi.

Nije imal! Kak si ti naivna!

Baš me briga za glupih pola kune, kaže normalnim glasom.

Govno jedno poštarsko. Još su počeli nositi svaki drugi dan. Umjesto da postaju brži, oni usporavaju.

Neki dan je ispred mene u pošti bila jedna stara žena koja je željela poslati brzoglav sućuti. U Našice ili nekamo. Ovaj za šalterom ju je izmaltretirao da koja je to dostavna zona! Žena ga je samo blijedo gledala, a onda se tip smilovao pa zvao nekamo da bi saznao zonu pa joj hladno rekao da će brzoglav stići za tri dana. Tri dana! Pa taj koji je umro već će

uskrsnuti dok ovi dostave izraze sućuti. I to za 30 kuna.

Pravi se da me ne sluša. Samo vrti te uplatnice.

Ti nesmeš hodati! Jel ti to jasno? Moraš strogo mirovati.

Ti moraš prestati pušiti.

Svaki bi mi put spomenula te cigarete. Sad je kraj. Već joj gotovo možeš vidjeti kako se lagano mreškaju te suze između kapaka, prije nego se preliju.

Više ne moram. Nije uspjelo, kaže kao da je riječ o čijnjenici.

Kak znaš? priđem joj blizu i čučnem.

Jednostavno osećam.

Daj, nemreš to osećati.

Pomilujem je po kosi. Dakako da možeš osjetiti takve stvari. Čovjek sve može osjetiti.

Test za trudnoću nikad ne pokazuje da sam trudna.

Kakvi to testovi mogu biti na eBayu? Deset komada za dva dolara ?

U početku ih je kupovala u ljekarni. Onda nam je postalo jasno da će nam ih trebati malo više.

Da se već more videti, onda bi danas išla vaditi krv. Nije bezveze određeno dva tjedna.

Čini mi se kao da te riječi djeluju. Daje umiruju.

Sve se odvija s razlogom, nastavim jer vidim da djeluje.

Ili mi se samo čini, jer umiruju mene. Pomaže mi kad izgovaram takve rečenice. Kad govorim riječi poput borba, svatko nosi onoliko koliko može ponijeti, i najvažnije, smisao. To je riječ koja mi najviše treba. Učinak je dakako sve slabiji i pitam se kad će prestati djelovati. I što će biti kad se to dogodi?

Dobro je što sam barem ovo predvečerje uspio vratiti u ležište. Sto to neće biti jedan od onih izgubljenih dana u kojima šutimo i prkosimo jedno drugom.

Siguran sam da je sve u redu, ali ona odjednom više baci, nego što spusti račune na stolić i oni se razlete.

Ja više ne mogu tako.

Kaj nemreš ?

Sve je na meni i osećam da budem puknula.

Daj, nemoj sad... Kaj je sve na tebi?, u meni opet raste ljutnja.

Računi, sve. I tu i u salonu. Tebi plaća ne izdrži ni do kraja meseca.

Misliš da ja to ne znam? Ha? Misliš da je samo tebi teško?! E pa draga moja, ja sam pet godina nakon posla skoro svaki dan onim govnom od željeznice išel na faks i dolazil doma u jedanaest!

Kao da ništa nisam rekao, istom bojom glasa, smireno, razočarano, kaže: Moraš si najti bolji posel.

Ma ja ću se ranit! Čuješ: ranit! Kaj ti misliš gde mi živimo? Kak da si ga najdem? Gde da si ga najdem?

Ustanem i krenem prema izlazu. Uzimam jaknu i nadam se da će me zaustaviti, ali samo šuti. Izlazim, i govorim si da se satima neću vratiti. Mrzim ovo mjesto. Mrzim ovu zemlju i ove ljude. Mrzim poštu, željeznicu, sve te zavode u kojima je nepristojno zvati prije osam, a nezgodno poslije pola deset, dok poslije jedan možeš samo izazvati ljutnju. Sve je to jedan čir, zagnojen i debelokožni, koji nikad neće puknuti. Svi samo gledaju kako da negdje nešto ušićare. Mnogima dobro ide. To su desetljeća uhodane prakse koja se prenosi s generacije na generaciju. I to

stalno samozavaravanje kako smo u svemu dobri, najbolji na svijetu. Gotovo smo ponosni što unatoč nebrizi i propadanju brojnih talenata u svim područjima pojedinac uvijek uspije i tako pokažemo svijetu da nam ne može ništa, unatoč svim svojim sustavima. Svi ti koji uspiju, učine to unatoč činjenici što žive ovdje, a ne zbog nje.

Evo, tu ćeš živjeti.

Gledao sam danas oca. Istovremeno me podsjeća koliko je to djetinjstvo bilo lijepo i kako će kroz neko vrijeme jedan život završiti. Ne njegov, nego naš. Zajednički. Osmijeh mu je isti, ali izaziva puno više bora. Kosa mu je sve rjeđa i sve ljepše sijeda. Još uvijek nije starac, barem ne za mene, ali te su godine blizu. Gledam ga i ispuni me tuga. Možda ga nećeš predobro poznavati. Možda ga se nećeš uopće sjećati. Kao što se ja ne sjećam bake Lele. Rekao sam da se sjećam samo medenjaka i tablice množenja, ali najviše se, kad mislim na baku, sjećam sprovoda i jednog auta. Bio je kolovoz, vruć i sparao. U stopalima sam imao memorirano čitavo ljeto - šumu, potok, hrštevce koje smo na večer lovili oko voćaka, pšenicu koja je popodneva činila tako jako žutim, a u nosnicama sam nosio miris sijena, jagoda i zrelih sočnih krušaka, kad je, dan prije odlaska na more, umrla baka. Čudno čega se sjećam uz bakinu smrt. Prvo, tu je otac, slika i danas kristalno jasna, koji u kuhinji telefonira, neutješno plačući, i kroz plač govori: Umrla mi je punica. Drugo čega

se sjećam je kako poslije sprovoda vodom namačem boce mineralne vode na pipi pored kuće. Dvorište je puno ljudi, karmine su u punom zamahu, a ja čučim kraj pipe i puštam vodu da curi po bocama kako bi mineralna voda bila što hladnija, no zapravo čekam sve dok se etiketa sasvim ne razmoči, a zatim je skidam, pažljivo, kako bi je skinuo u komadu, neoštećenu. Kad mi to dosadi, odlazim preko ceste, na sajmište gdje su u hladovini divljih kestena parkirani automobili ljudi koji su došli na sprovod, prolazim uz Zastave, uglavnom crvene boje, uz čitav niz yugića boje trule višnje, a zatim se zaustavljam kod jednog automobila kakav još nisam vidio. Taj golubinje sivi auto pripada daljnjoj rodbini koja živi u Italiji i koju gotovo i ne poznajem. Iznad stražnjeg branika piše ime automobila koje polako slovkam: P-e-u-g-e-o-t. Slovkam to ime, sasvim nepoznato, toliko dugo dok ga ne počnem izgovarati u komadu i kad se uvjerim da sam ga upamtio, i dalje izgovarajući to novo i zanimljivo ime, ali sad u sebi, vraćam se u dvorište da nađem tatu kako bih mu pokazao to svoje novostečeno znanje, govorim - tata, onaj se tamo auto zove Peugeot, a otac me začuđeno gleda i misli si gdje si me opet našao, baš sad, i kaže, zapravo u hodu, ni ne zaustavljajući se, dok ja jurcam za njim - da, ali to ti se čita Pežo, ma kakav Pežo, mislim, zašto me zezáš, kako se samo možeš šaliti u ovakvom trenutku i opet ponavljam, slovo za slovom, bez zastajkivanja, kao ona voda po bocama mineralne iz mojih usta izlazi to egzotično ime, Peugeot, ali on se ne da, uopće nije impresioniran i ostaje pri svome, kaže Pežo, Pežo i evo ga gdje već dodaje bocu piva stricu te sjeda na svoje mjesto na terasi, a ja ostajem stajati

na njenom rubu, ispred svih tih nepoznatih ljudi i nikako mi to ne sjeda, vlastitim sam očima vidio da piše Peugeot, nikakav Pežo i ljutit sam na njega i na sve te ljude koji se samo smiju i piju, piju, kao da se ništa nije dogodilo.

Opet odlazim do pipe i nastavljam skidati etikete. Majka prolazi i nježno me pomiluje po kosi, ali ništa me ne pita. Samo me pomiluje, zatim odlazi podvoriti goste i meni je drago, drago mi je što me je pomilovala i drago mi je što me ništa nije pitala. Potresla me je ta smrt, otišla je baka koju sam volio, baka koja mi je pekla medenjake kad god sam ih poželio, a govorio sam joj da ih želim čak i kad mi se nisu jeli, to ju je toliko veselilo, to pečenje medenjaka, i eto, ipak, sve čega se sjećam su otac koji plače u kuhinji, majka koja me pomiluje u prolazu, jedan francuski automobil i boca mineralne vode Studenac. Možda je to dovoljno, pamtiti nekog po medenjacima. Jer nisu to bili medenjaci, bila je to ljubav. Onakva kakvu, bojim se, nikad neću spoznati.

Kad je htio otići, natočio sam mu još malo vina. Tek tad sam se sjetio, a možda sam ga danas zato i gledao tako.

Moram ti nešto pokazati, rekao sam mu.

Ima nešto lijepo u malim gradovima, kao što je Koprivnica. Jutros me na poslu zazvala jedna korisnica Doma. Pitala me jesam li ja od Nikole i Senke.

Ja sam bila njihova učiteljica.

Bilo je to tako lijepo čuti. Kao da je mama opet bila živa, oboje su bili djeca i bili su mi pred očima.

Ako bi imali nekoliko minuta vremena pa me pričekali, nešto bih vam donijela.

Pristao sam jer sam pristojan, ali ništa nisam očekivao. Ljudi su usamljeni i traže pažnju. Viđam to na poslu svakodnevno. Usamljene ljude koji čekaju djecu i unuke koji ne dolaze. Jednom sam čovjeku stalno za unučad kupovao čokoladu. Došla su kad je umro, s izrazom blage dosade na licima i mobitelima u rukama. Vidim djecu koja dolaze s takvom mukom kao da su došli u komunalno poduzeće platiti zaostale račune. Vidim djecu, a to su odrasli ljudi, kako pokorno stoje kad im sestra drži bukvicu zbog ponašanja roditelja, a oni je slušaju pognute glave, umjesto da je pošalju k vragu, sve i da je sto puta u pravu, jer ona govori o ljudima koji bi sve dali za njih i koji nikome na svijetu ne bi dali da kaže ijednu ružnu riječ protiv njih.

Vratila se brzo i pružila mi bijelu papirnatu vrećicu, onakvu u kakvima se kupuju licitarski bomboni. Pitao sam se što je, a onda su me prošle srsi: unutra su bile crno-bijele fotografije. Na prvoj je bila mama. Učiteljica je rekla da je to neka rođendanska proslava. Na slici je uz nju još deset osoba, stoje u dva reda. Odrasli su iza, a djeca naprijed. U sredini stražnjeg reda stoji baka. Mama je u sredini prvog, u svijetloj haljini i dokoljenkama. Ruke drži prekrížene na trbuhu, gleda ravno u fotoaparatus i osmjehuje se. Kako bih volio nakratko biti u toj slici i zagrliti je. Jedan je dječak iskoračio prema fotoaparatu i druga djeca gledaju u njega, samo ona gleda u mene. Čudno mi je, jer poznajem tog dječaka. Sad ima preko pedeset godina i radi u banci. To kao daje nestvarno, njega kao da nema ili ga ne bi trebalo biti, a mama djeluje stvarno. Taj trenutak je u meni, i taj prostor između fotoaparata i nje. Ja jesam

u toj slici, negdje, u tom pogledu i očima. Uokvirio sam fotografiju i stavio je na radni stol. I na drugoj fotografiji je mama. Slika razreda u učionici. Sjedi u prvom redu, treća slijeva. Čak ih je šestoro za jednom klupom, koja izgleda kao da je s početka stoljeća. Sva se djeca smiju, onako kako bi se djeca trebala smijati kad se fotografiraju i kako su se smijala kad se njihov život nije čitavo vrijeme emitirao uživo. Smiju se jer su sretna. To je poseban dan u kojem su obukla najljepšu odjeću. Nitko se ne glupira, samo se smiju.

Pogledam sljedeću sliku. Na njoj je tata. Možeš vidjeti koliko je siromašan. Neka je priredba i on recitira, a iza njega stoje djevojčice u bijelom, s tamnim pregačama oko pojasa i maramama na glavama. On drži ruke uz tijelo, onako kako mu je učiteljica rekla i govori. Ta je njegova dobrotu nešto na čemu mu zavidim i zbog čega sam na njega najponosniji.

Na idućoj je tatin razred, slikan na stepenicama paviljona. Tata je u prvom redu, ruke drži na koljenima i opet poželim ući u sliku i zagrliti ga. Zaštititi tog klinca koji će mene čuvati. Poželim da sam hrabriji i da pustim suze tamo na hodniku dok gledam njegove otrcane cipele. Tko zna tko ih je nosio prije njega? Idem i u tu sliku, sjednem kraj tate i ne moramo ništa govoriti. Dovoljno je da smo tako zajedno. Tata i ja.

Za nekoliko dana saznat ćemo raste li u Jani život. Kako vrijeme prolazi sve sam više uvjeren da od toga neće biti ništa. Podigne me samo kad u nju uđe sreća i kaže da misli da je trudna. Ja uvijek kažem da hoće, to je bijela laž. Istina će osim toga uskoro izaći na vidjelo.

Prošao sam ujutro pored zgrade. Gledao sam nije li slučajno na prozoru, ali nije je bilo. Skrenuo sam na raskrižju desno, prema centru i dok sam stajao na semaforu i promatrao sajam, odjednom sam dobio želju da stanem i prođem među svom tom robom i ljudima. Sve više trgovaca dođe već u noći. Zauzmu mjesto i čekaju jutro. Osim zimi, onda na šodranom putu večer prije stoje samo jedan ili dva kamiona s mandarinama, s motorima koji rade. Više nema ni stoke ni Poljaka. Nikad neću moći shvatiti koliko je to njima moralo biti loše, da im se isplatilo dolaziti ovamo, prodavati kojekakve šarafe i alate.

Parkiram službeni auto uz rub puta koji sajmište dijeli gotovo na pola i krenem u šetnju. Točno preko puta kuće, s malim kamionom, ljudi su iz Međimurja - prodaju

pletene korpe, drvena držala za kose, lopate i motike. Svaki put poželim nešto kupiti. Poželim da mi treba nešto od toga, kao što je trebalo djedu. Zagledam se u naše dvorište. Ugledam tatu, sagnut je i nešto prčka oko kuće, kod ruža stablašica. Gledam prozore iza kojih je nekad bio i moj život. Prozor s kojeg sam posljednji put vidio mamu kako odlazi u grad. Možda zato uvijek gledam je li Jana na prozoru. I uvijek je ispraćam. Čak i ujutro, ako zajedno ustanemo i ona odlazi prva, a meni se žuri na posao. Ispratim je u hodniku pa odem do prozora i mahnem, ili izađem na balkon da je vidim kad skrene u Miklinovec. I ona uvijek pogleda mene. Mahne mi i potrubi.

Trebate korpu?, pita me čovjek i odgovorim da ne.

Poželim mu reći da ga poznajem, da ga godinama gledam kroz prozor, ali prešutim.

Tata se zagleda prema sajmištu, ali ne vidi me. Pomislim kako će umrijeti, a da ne vidi moje dijete i kako će se time na neki način prekinuti neki niz i energija. Sva bi djeca trebala slušati priče svojih djedova i baka. Imao bi on puno toga za ispričati, samo kad bi htio. Ali uglavnom sve drži u sebi. Tu smo slični, još kako, tata i ja. Jedino što je on bolja, manje ohola osoba. Ali oko svega smo se u stanju porječkati. Neki dan u pitanju je bila policija. On je jedno vrijeme bio nešto kao policajac, znaš? Miličajac, da budem precizan. Tamo za vrijeme studija. Bio je siromašan, nisu imali novca i tata mu je rekao da ne može ići studirati. Ipak je otišao na prijemni na zagrebački Ekonomski fakultet i tek kad je saznao rezultate rekao mu je da se upisao. Onda se dogodilo nešto što nam je toliko puta prepričao. I danas, desetljećima kasnije, pamti

taj trenutak kao da se dogodio jučer. Spakirao je kofere i kretao u Zagreb. Veselio se odlasku na studij, ali sad ga je preplavila tuga. Opraštao se sa svima: s ocem, braćom i sestrama, redom: Đonijem, Slavekom, Đurđom, Katicom, Baricom i Steficom, a kad je konačno posljednja došla na red majka, koja je to sama željela, iz džepa je izvukla novčanik, onaj mali smeđi geltašlin za sitni novac. Otvorila gaje i rekla mu da ispruži ruku.

Ipak su mi nešto spremili za odlazak, veli tata u tom dijelu priče.

Evo ti, Nikola, rekla mu je mama istresajući novac u njegovu ruku.

Pomislio je kako je to lijepo, kako su se odricali da ipak nešto skupe za njega i suze su mu došle na oči.

Kupi si kekse, gotovo gaje zamolila.

Ne pišem ti ovo zato da plačemo ili nešto. Samo želim da vidiš kamo si došla i odakle ćeš kretati.

Tata je postao čuvar na gradilištu, uglavnom noćni. Gradila se gimnazija koja još nije imala ni temelj, pa je mogao računati s poslom najmanje godinu dana.

U tjednu se radi po osam sati, a vikendom po 24. Od šest do šest. Os to moć' izdržat'?, tata glasom oponaša tipa koji ga je uvodio u posao. Kaže da to ne bi bilo tako smiješno pitanje da čovjek nije jedva stajao na nogama. Bio je tako debeo da je u kasno popodne bacao jezivu sjenu.

Hoću, rekao je te pošao za čovjekom kako bi vidio ured u kojem će sjediti.

Bila je to mala drvena baraka od šest kvadrata. S lijeve strane od ulaza, pod prozorom, bila je metar i pol dugačka

drvena ploha, s par ladica ispod, koja je bila nešto poput pisaćeg stola ili stola za ručanje ili jednostavno za nalaktiti ruke, ako čuvar nije sklon pisanju, na kojoj je bila jedna mala svjetiljka i ništa više. Bio je to posao bez papirologije. Jedini papir u prostoriji bio je onaj ostavljen na prozorskoj dasci od prethodne smjene. Na suprotnoj strani zida, u kutu, nalazila se pocrnjela peć na ulje. Poslodavac mu je odmah objasnio njezin princip rada, jer iako su dani još uvijek bili prilično ugodni, noći su bile prohladne.

Jedne ga je noći probudila eksplozija. Prepao se, pomislio na teroristički napad, znao je da ne smije spavati, a kad se malo pribrao, shvatio je da gradilište živi u miru i da je eksplozija bila izolirani incident. I to sasvim izoliran - dogodila se u baraci. Eksplozirala je peć. Do jutra je imao gradilište na oku, a potom je, umoran od tolikog fokusiranja, krenuo kući. Ljudi su ga u tramvaju čudno gledali, neki čak pomalo s gađenjem. Tek kad je ušao u sobu, shvatio je da mu je lice crno od čađe.

Zima je prošla i proljeće je praskalo bojama, a on je i dalje gradio karijeru noćnog čuvara. Sunce je tiskalo dan za obzor, a on je sjedio na prašnjavoj dasci postavljenoj na dvije bačve, pušio i uživao u toploj večeri. Bilo mu je puno ljepše raditi otkako su stigli topliji dani, pa nije morao stalno sjediti u baraci. Popušio je pa skočio s daske i oprao ruke u jednoj od bačava u kojima se skupljala kišnica. Zatim je ušao u baraku da uzme knjigu i još malo čita na zraku prije no što se spusti noć i da popije malo vode. U baraci je bilo vruće, pa je odmah bio žedniji. Osim toga, znojio se po licu i po vratu pa se poželio umiti, a voda u bačvama bila je već prilično ustajala. Dohvatio je

ruksak i otvorio ga, ali vode nije bilo. Razmišljao je što učiniti, do dućana i natrag trebalo bi mu desetak minuta, pitanje i je li uopće još otvoren, a onda se sjetio da mu je od neki dan u ladici stola ostala prazna boca mineralne vode. Uzeo ju je i krenuo preko ceste da bi u jednoj od kuća zamolio malo vode. Krenuo je prema katnici, koja mu je bila najbliže. Pozvonio je. Vrata su na sebi imala mali otvor koji se ubrzo otvorio. Kroz njega su ga pažljivo promatrale oči žene na pragu starosti.

Dobra večer, rekao je, a ona ga je šutke promatrala. Ja sam čuvar tu preko puta, dodao je, jer je tišina bila neugodna.

Daaa?, konačno je otegnula.

Mislio sam vas zamoliti ako biste mi mogli dati malo vode?, podigao je zelenu bocu kao dokaz.

Gledala ju je kao da očekuje da iz nje svakog trena izađe Aladin, a kad se to nije dogodilo, s dosadom u glasu nevoljko je pristala udovoljiti njegovoj molbi.

Dodaj miju kroz otvor, rekla je.

To mu je bilo čudno, ali ju je poslušao. Pokušao ju je ugurati, ali nije išlo. Bila je mrvicu preširoka, taman da ne prođe, a istodobno dovoljno da neko vrijeme pokušavaš progurati je. Znao je da je poražen, ali nije mogao odustati.

Ne ide, s istom dosadom u glasu ustanovila je žena.

Ne ide, spustio je bocu.

Žao mi je, rekla je i ostala gledati u njega.

Nije znao što bi rekao. Samo se glupo osmjehivao jer nije znao kako bi se drugačije postavio pred tim pogledom i čekao da ona povuče sljedeći potez.

Žao mi je, ponovila je.

Otvor se zatvorio, a on je ostao stajati pred vratima. Prvi je tren još mislio da je nešto krivo razumio, da će žena otvoriti vrata, unatoč gađenju koje joj je vidio u očima, ali mu je brzo postalo jasno da se to neće dogoditi. Jadan i ljutit vratio se u baraku.

To je bilo najveće iskustvo koje sam dobio na fakultetu, kaže za kraj tog dijela priče.

Svašta će ti se događati u životu i nemoj dopustiti da početak bude taj koji će te odrediti. Ne daj da te odredi žena s druge strane vrata, koja će te gledati kroz prozorčić. Nemoj misliti na to kako je sve moglo biti drugačije. Uvijek sve može biti drugačije. Ali kažem ti, ne govorim ti ovo kao netko tko misli da je zaslužan za tebe ili kome nešto duguješ. Da, jesam, zamišljao sam se kao netko tko će ti spasiti život, ali nije to baš tako. Mislio sam da sam hrabar i velik, a bio sam kukavica i malen. Da, ja sam spasitelj, ali samo pod uvjetima koji mi odgovaraju. Tako da, vidiš, i u našem je slučaju moglo biti drugačije. Samo da nisi zadovoljavala neki od uvjeta, da si bila drugačija od slike koju smo si stvorili. Sto kažeš na to?

Da, morala si biti određena.

Do koliko godina bi mogla biti stara? pitala je Jana jedne ljetne večeri, kad smo sjedili na balkonu.

Pili smo crno vino, i osjećao sam se da mogu spasiti čitav svijet. A onda ovakvo pitanje, i vidim da ipak baš nisam kao Isus.

Slegnuo sam ramenima.

Tri, rekao sam nesigurno. Nisam bio siguran je li to pitanje ili odgovor.

Zapravo, nisam bio sasvim siguran da je to odgovor. Nadao sam se da će ona odgovoriti.

Ili manje, rekla je oprezno. I tu je na kraju rečenice visio upitnik.

Možda manje.

Pekla me je savjest.

A možda i više, rekao sam zato. I tako se ništa nije rješavalo tamo na balkonu, a pomoglo je da se osjećam bolje.

Znaš da se starija teže posvajaju, nastavio sam. Ako bismo usvojili nekog od pet godina, tome bismo vjerojatno bili zadnji vlak.

Da, rekla je. Opet nisam mogao razaznati je li to upitnik na kraju.

Ali osjećao sam da ih ima puno i da se zabadaju u noć kao nekad u Miklinovcu oštri hakl u sijeno.

Ili četiri, licitirao sam. Ne znam.

Bojao sam se da što ćeš starija biti, to će biti veća mogućnost da budeš neotesana i zločesta i da ćemo te teže modelirati prema sebi. Izaći s tobom nekamo i zadovoljno se smješhati kad nam netko kaže da si mala princeza, što će naravno biti naša zasluga. Zamišljao sam te kao odrpanku, prljave kose i noktiju, koja si reže žile u kupao-ni i ne može dobiti ocjenu veću od tri u osnovnoj školi, a takvo dijete nisam želio. Želio sam da budeš kao mi. Kao Jana.

A bolesti? sjetila se ona.

I to možeš birati.

Volio bih da joj to nije palo na pamet. Mislim, došli bismo do toga ionako, ali možda se to ne bi toliko usjeklo u mene da se dogodilo u nekom uredu, kod socijalne radnice, gdje bi to bilo samo još jedno u nizu pitanja, a ne te večeri, kad smo prvi put ozbiljnije, romantično, krenuli razgovarati o tebi, uz vino i svijeće, bazgu koja je cvjetala preko puta i mentu koja je mirisala u kutu balkona, baš kao i smilje.

Ne znam, odgovorio sam.

Ali znao sam. Da si bila bolesna, nikad te ne bismo upoznali. Ne bih te uzeo da si imala Downov sindrom. Eto, sad znaš. Touretteov sindrom ili poremećaj pažnje. Ništa. Ne bih te uzeo. Ili, da si bila u invalidskim kolicima. Ne, unatoč svoj svojoj dobroti i pričama kako to želim od sedamnaeste godine, ne bih za to imao snage. Tamo, u uredu, stavili bismo, stavit ćemo, x pod bolest, riješili bismo te se formularom, ne bez razmišljanja, ali zapravo stalno svjesni da za to nemamo hrabrosti. Slobodno me osuđuj, ali takva je većina ljudi. Takva si možda i ti. Da te pitamo želiš li sestru s Downovim sindromom ili bez njega, što bi odgovorila? Bila bi spremna brinuti se za nju, jednom kad nas više ne bude?

O tome ti govorim kad kažem da uvijek sve može biti drugačije. Mislimo kako planiramo život, ali on se odvija sam. Svaki dan pun je malih odluka, sitnica, koje ga mogu promijeniti. Odluka da prebaciš iz druge u treću brzinu, prelazak preko zebre biciklom, puno prije nego da si krenuo pješke ili da uopće nisi išao, o čemu si također dvoumio. Odluka da treniraš nogomet, tenis ili

rukomet. Da ideš u knjižnicu u petak poslije škole. Svaki put kad ulazimo u auto ili čekamo u redu na blagajni, pa nam se javi netko kog ne želimo vidjeti ili se dvoumimo oko toga da uzmemo žvakaće, naš život krene sasvim drugim smjerom nego da smo donijeli suprotnu odluku. Bili bismo drugdje i sve bi bilo drugačije. Samo tako se može podnositi život.

I ovo ću ti reći, iako me boli: svaki put, ne baš svaki, ali često, kad sam mislio o tome kako možda nećemo imati svoje, rođeno dijete, nego posvojeno, pomišljao sam kako možda neće biti lijepo kao mi. Bojao sam se da će biti ružno, možda sklono debljanju i to mi je bilo važno. Na neki sam se način sam sebi gadio zbog toga, ali nisam se mogao natjerati da mi to prestane biti važno. Umirivao sam savjest time da to sigurno prestane biti važno kad stvarno imaš to dijete i brineš o njemu, i u to čvrsto vjerujem. Nikad o tome nisam razgovarao s Janom. Bilo me sram reći joj to. Uvijek sam joj govorio kako ćemo posvojiti lijepu malu djevojčicu. I pametnu. To je tek bila laž.

Više od toga da nećeš biti dovoljno lijepa, bojao sam se da nećeš biti dovoljno pametna. Mislim da su životni uvjeti važniji za razvoj i to kakva će netko biti osoba, nego genetika, ali znao sam zamišljati tvoje roditelje, pogotovo oca, i to ništa nije vrijedilo. Može biti da sam ograničen i da padam na klišeje, ali on je u mojim mislima uvijek ograničen, alkoholičar, idiot i niškoristi. Majka ti je jednostavno sirotica. Moguće dobra osoba, koja je odrastala u lošim uvjetima, kao i otac uostalom. Nije nemoguće da ima završenu samo osnovnu školu. U srednjoj je ostala trudna, ili pobjegla s njim. Njezina kuća možda bi mi se

čak i gadila. Ne znam, možda to zamišljam tako gadno zato da bih ispao veći spasitelj. Možda ih volim zamišljati jadnima jer sam slabić i jer ne bih mogao podnijeti da su bolji i uspješniji od mene. Ljepši i pametniji. Bogati. Priznajem, radije bih da je tvoj biološki otac jadnik.

Da, htio sam da ti je otac glup, ali nisam htio da ti budeš takva. Od prvog sam trenutka želio da ti budeš najpametnija djevojčica. Tebe sam ja trebao stvoriti, na svoju sliku i priliku. Uljepšanu, dakako.

Slobodno me mrzi, ali tako je bilo. Jesam li zato gora osoba? Jer sam želio da imaš tri, a ne devet godina? Sto sam želio biti s tobom od najmanjih nogu? Ili što nisam htio da budeš mentalno hendikepirana, ili kako se to već danas smije nazvati. Sto sam htio da budeš zdrava, lijepa i pametna. Svaki otac to želi za svoje dijete. I ja sam htio za svoje.

Mislimo na to što je moglo biti. Naravno. Svi to činimo. Cesto mislim kako smo možda preskočili odlazak k doktoru baš onaj mjesec u kojem bismo uspjeli. To se čini blesavim, ali tako je. Znamo jedne kojima je uspjelo iz prve, a bili su u potpuno istoj situaciji kao i mi. Dobili su blizance. Viđamo ih po gradu. Imaju već preko dvije godine. Razmišljaju da idu još jednom.

Malo je potrebno, sasvim malo. Zato je stalno prisutan osjećaj da smo blizu i da bi moglo uspjeti.

Prvi put kad smo došli doktoru Lichtungeru, nakon što sam iz poštanskog sandučića izvadio pismo, nalaz iz Petrove, u kojemu je pisalo azoospermija, osjetio sam da nije sve gotovo i da bismo na kraju mogli imati dijete.

Dao sam uzorak. Sjedili smo jedno uz drugo, u tišini. Samo čekaš i ne možeš misliti ni na što drugo, i nemaš potrebu bilo što reći. Tu i tamo jedno od nas reda radi postavi neko pitanje, ali vidiš da je sasvim daleko. Netko uđe i ti pozdraviš, ali ga zapravo ne pogledaš. Kad je biologica izašla i pozvala nas, u mene se sabila težina kao da

me vode na vješala. Nemoćan si i nevažan. Posjela nas je pa sjela sučelice. Duboko udahnula. Nije se činilo dobro. Znao sam da je to kraj puta. Nakašljala se i rekla da je nešto našla. Jani su krenule suze. Htio sam je uzeti u naručje i grliti. Primio sam je za ruku. Vani su trubili automobili. Netko je bio ljutit što neko drugi nije na vrijeme krenuo na zeleno.

Dva spermija.

Normalno ih je u jednom mililitru preko dvadeset milijuna.

Želiš li pogledati kroz mikroskop? pitala me i činilo mi se da bi bilo krivo reći ne.

Vidiš ih?

Buljio sam u prazno. Ništa nisam razaznavao. Mislim da ne bih vidio ni nosoroga. Stvar je bila u tome da ih nisam ni morao ni želio vidjeti. Želio sam joj vjerovati. I jesam. Gledanjem kao da bih sve mogao ureknuti.

Vidim.

Vidiš kako se kreću?

Da.

Samo sam se htio maknuti od tog mikroskopa, sjesti kraj Jane i opet joj stisnuti ruku.

Doktorica je govorila kako su pokretni i kako je to najvažnije.

Izašli smo van i u nama je bilo više sreće nego što je čovjeku potrebno. Dio sam mogao dati bilo kome.

Stvar je u tome da kad mislimo o tome što je sve moglo biti, mislimo na ono dobro. Na to što smo po našem mišljenju zaslužili. Na posao koji nismo dobili ili na prerane

smrti. Stalno mislimo na dobro koje nam je izmaknulo. Rijetko na loše. Cesto tražimo, molimo ili zahtijevamo, rijetko zahvaljujemo. Imao sam divnu majku i imam sjajnog oca. Zao mi je što mami više puta nisam rekao hvala. Što mi u to vrijeme nije bilo jasno da mi poklanja trenutke u kojima učim.

Recimo, išli smo u kazalište, mama i ja, a poslije na pivo. Više puta. Jednom, otprilike dvije godine prije nego što je umrla, gledali smo neku komediju. U nekom trenutku, vladala je potpuna tišina, a ona se, na neku rečenicu ili gestu, počela smijati. Samo ona. U dvorani je bio mrak, ali osjećao sam kako me oblijeva rumenilo i kako se po nama lijepe neki pogledi. Bilo me je sram tog njezinog smijeha. Ušutkavao sam je, nešto joj prigovorio i ostatak predstave strepio da će se opet početi smijati kad nitko drugi neće. Nakon predstave izašli smo i mislio sam da će se ljutiti ili nešto. Pitao sam je idemo li do pivnice, a ona je odgovorila: naravno.

Ona je naručila vino, a ja pivo.

Malo ? pitao je konobar.

Veliko. On je veliki čovjek, odgovorila je mama.

Što bih dao za taj trenutak. Da sjedimo u pivnici nakon te predstave. Da sjednem uz nju i zagrlim je. Bez razmišljanja o tome što će misliti ljudi. Da je poljubim i kažem oprost.

Nadam se da ću i ja jednom skupiti hrabrosti i osmijehom razbiti mrak i tišinu. Smijati se kad će mi nešto biti smiješno, a ne ići iza drugih. Neki sam dan vidio dobru rečenicu na društvenoj mreži: jedan pas laje iz nekog razloga, a drugi laju za njim.

Sjetio sam se toga neki dan kad sam u crkvi vidio djevojčicu u baletnoj haljini. U početku imamo svoje mišljenje, a onda nam ga izbiju iz glave, i ponašamo se točno kako drugi žele. Nosimo što drugi žele. Smijemo se kad drugi žele.

Sve čemu se od tebe nadam je da se usudiš smijati.

Danas je dobre volje i to me usređuje. Na internetu gleda dječja kolica. Pokazuje mi modele pa komentiramo. Sviđaju nam se slična, pa nema problema. Malo kasnije ona već uspoređuje cijene i ljuti se na previsoke brodari-ne. Još više na one koji nemaju dostavu u Hrvatsku. Onda razmišlja gdje bi se eventualno mogla poslati, negdje bli-zu pa da idemo po njih. Očekuje suradnju, pa spomenem rodbinu u Sloveniji. Zatim smo opet na modelima.

Kaj veliš na ova?

Mislim da su prevelika, odgovorim.

Imaju četiri jednako velika kotača sa sjajnim žbicama, kao na biciklu.

Kad malo poraste s tim mu kotačima moremo napra-viti bicikl koji bu vozil do osmog razreda, kažem.

Smijemo se. Rijetko se tako smije u zadnje vrijeme.

Meni su baš lepa.

Pa i meni. To bude lepi bicikl.

Daj, gurka me laktom.

Samo velim da su prevelika. Ko bu ih nosil gore-dote?

Mogli bi ih ostavljati u prizemlju.

Nema šanse da bi dala da ih ostavljamo dolje, ali neću joj sad to reći.

Zapisuje model. Već ih je zapisala desetak.

Mislim da nam ne trebaju tak skupa kolica, kažem. Pravi se da me ne čuje.

Za tih godinu ili koliko dana...

Odgovori da kolica ne možeš kupiti za sto kuna, na što zakolutam očima i kao bik ispuhnem zrak kroz nos.

Nemoj ništ spuhavati. Tebi je sve skupo.

Kliznemo u prepirku. Nakon toga šutimo i pravimo se da ne primjećujemo jedno drugo. Odemo malo pre-daleko. Ufuramo se i iskliznemo iz stvarnosti. Pomislim kako sam glup što nisam pristao da kupimo ta kolica. Najskuplja. Bilo bi nam lijepo. Ovako, jer sam se protivio kupnji nečega što možda ionako nikad nećemo kupovati, u nama raste ljutnja. Bijes zbog nemoći.

Ono čemu se učim iz svih tih naših odlazaka doktoru je živjeti bez mogućnosti kontroliranja stvari. Prihvaćati život onakvim kakav jest. Nemoć je najgora moguća stvar, i zato treba što manje željeti moć.

U proljeće smo bili na grobu Janinih djeda i bake. Gledao sam pčelu koja je uporno pokušavala isisati pelud iz velikog, žutog, umjetnog cvijeta. Ponekad se osjećam poput te pčele. Čini mi se da se uzalud trudimo. A ona gleda ta blesava kolica. Ma na rukama ću je nositi, razumiješ? Ali to ne kažem.

Imam dom, a to je najviše što možeš imati. Kad imaš svoje mjesto, ono na kojem svaki dan osjećaš da baš tu pripadaš, da si kockica koja nedostaje, a što nastaje iz ljubavi onog drugog za tebe. Dom je ono što drugi u njemu osjećaju prema tebi i ti prema njima. Imam dva doma i nema od toga važnije stvari. Onaj prvi nosim u sebi, imam ga u očima i ušima, u svakom pogledu i riječi. Iz njega raste ovaj drugi dom. I kad smo bili samo Jana i ja bio je savršen; ne mogu uopće zamisliti kakav je s tobom.

Znaš, moja je rodna kuća stotinjak metara udaljena od stana u kojem živimo. Zgrada je napravljena iza dvorišta u kojem sam odrastao, mjerio hoće li u njega stati staja za konja i zračnom puškom pucao u limenke. Nekad i u fazane. Jednom sam jednog i pogodio. U prvi tren prošla me je sreća, a onda me je oblila tuga. Zažmirio sam i nadao se da će ustati. U tom sam trenu izgubio želju da budem lovac. Digao se. Trenutak-dva zburnjeno je stajao na zemlji, a onda se opet popeo na drvo. Više nikad nisam

pucao na njih. U svoju obranu, mogu reći da znam kako je to kad netko puca na tebe.

Posve blizu moja je rodna kuća. Jedna livada i vrt, nekad je tu bio i kukuruz, ali rijetko idem tamo. I kad idem, uglavnom k bratu, koji je u drugoj polovici kuće koja je napravljena kao dvojni objekt, gdje je nekad živjela Boka. Tata zato uglavnom dolazi k nama.

Tu sam, na granici između dvaju mjesta - rodne kuće i Miklinovca, kao da sam zapeo. Ali možda je tako i najbolje, da mi je odrasli život na međi između dvije glavne točke djetinjstva. Miklinovec zvuči kao mjesto, nekad je i bio prigradsko naselje, ali zapravo je jedna od najdužih gradskih ulica. Scena mog djetinjstva. U meni je jedan trenutak, osjećaj, kasne jeseni. Noć je i magla. S obje strane ulice drveni su rasvjetni stupovi. Bandere, kako ih zovemo. Malo dalje od mjesta gdje stojim, zavija neki pas. Grabe pred kućama su prazne. S lijeve je strane kuća djeda i bake, tatina kuća, a s druge strane su Canjugovi. Stef Canjuga ima crvenu cisternu Creina s kojom prazni septičke jame. Prije njihove nove kuće je ona stara, koja prema ulici ima jedan prozor, a onda se isteže u dubinu dvorišta, kao sita mačka. Nitko više ne živi u njoj, ali Nono Canjuga tu ima pravo carstvo. Petnaest je godina stariji od mene, jedanaest od mog brata, ali ponekad nas pozove unutra. Mračno je. U sobi koja gleda na ulicu prozor je zastrt smeđom dekom, a zidovi su oblijepljeni kartonskim podlošcima za jaja i staniolom. Miriši po vlazi ili starosti, ne znam, i hladno je. Podigne kauč i ugledamo njegovu utrobu koja je puna stripova. I najbolje od svega, na stolu je računalo. Nono nešto pritisne i ono se stvarno

upali. Šest mi je ili sedam godina i ne poznajem nikog tko ima računalo.

Sad je mrak. Samo slaba svjetla s bandera, magla i pas koji zavija. I neki miris u zraku, kasne jeseni i dima iz dimnjaka, skroz niz ulicu, koju nikad neću zaboraviti.

Nekoliko kuća dalje živi djedov brat, ali pravo je carstvo tek kilometar i pol dalje. Na samom kraju ulice, iza koje je šuma, s desne su strane, jedna iza druge, kuće moje tete i strica, a s lijeve, nekoliko kućnih brojeva dalje, gradilište na kojemu druga teta gradi kuću. Sve su to prije bile zemlje koje je obrađivao djed. Tako je barem bilo onda, prije rata i na njegovu početku - do danas ulica se produžila prema Koprivničkim Bregima, ljudima koji su u Bosni ostavili sve pobjegavši od rata i tu započeli nov život.

Inače, taj rat nama je izgledao fenomenalno. Nismo mogli zamisliti ništa uzbudljivije što nam se moglo dogoditi. Bilo je ljeto puno kojekakvih bubu koje smo u sumrak tukli plastičnim teniskim reketima, kad je sve to počelo, prvo s onim barikadama na cestama prema moru. Bilo mi je osam godina i još mi nije bilo jasno da se sprema rat. Možda nije ni odraslima, ne znam. Sjećam se da su, kamo god bi došli, sjedili za stolom i jedni su stalno govorili bit će ga, a drugi da ga neće biti, ali mogao si osjetiti da su zabrinuti. Onda smo kroz neko vrijeme svi počeli kupovati puno konzervi i Koestlinovih keksa i lijepiti po prozorima smeđi selotejp. Kao, da se staklo ne razbije od detonacija. Tata je oko podrumskih prostorija postavio vreće s pijeskom i bili smo spremni za rat. Da, a preko automobilskih farova lijepili smo crnu izolir-traku,

ostavljajući tek mali prorez, za tanki snop svjetla. Možeš misliti kakav je to bio osjećaj. Tako da, kad su počele uzbune i zamračenja, bili smo spremni.

Na televiziji smo gledali slike razaranja Vukovara i drugih gradova, gledali smo brodove JNA kako pucaju po Dubrovniku, Zadru i Šibeniku i pitali se kad će to doći i do nas. Zamišljao sam kako me snima televizija, a ja sam hrabar i sad ću riješiti stvar. Ali ovdje se ništa nije događalo i postajalo nam je sve dosadnije ići u podrum kad bi se oglasila uzbuna. U našim dječjim glavama nije nam bilo jasno da je sve to blizu, da je do Vukovara zračnom linijom valjda manje od 200 kilometara, a do Karlovca možda 100 i da je borbeni avion tu prije nego se stigneš spustiti stepenicama. Najbliže što se pucalo bilo je u četrdesetak kilometara udaljenom Varaždinu i Bjelovaru, kad su jedne nedjelje ujutro u zrak digli skladište oružja, ali to je uglavnom bilo to. Na sve to, još su u naše razrede počela dolaziti ta djeca iz Slavonije i svima su nam išli na živce s tim naglascima i jedva smo čekali da se vrate kući.

Odjednom, a to je bilo najbolje, oružja je bilo posvuda. Pola onoga što je dopadalo nas djecu bilo je manevarsko oružje, poput onih granatica, možda deset centimetara dugačkih, ali nama je i to bilo zanimljivo. Nije to baš bilo nešto, ali koliko je to bilo daleko od kauboja i Indijanaca koje smo kupovali u Ivici i Marici i onih glupih plastičnjača s proštenja. A te raketice izgledale su kao prave. Eksplodirale bi ako bi ih snažno, pod oštrim kutom bacio u beton. Uglavnom smo to radili na cesti, tamo u Miklinovcu, jer još nije bilo asfalta gdje god se okreneš,

a ni moja ulica ni Miklinovec nisu imali pješačku stazu. Neki su znali bacati na rukometnom igralištu na stadionu. Jednom smo tamo igrali nogomet kad mi je kraj glave proletio geler jer najveći je problem s tim raketama bio što se kod udara, budući da smo ih bacali ručno, onaj rep odbijao natrag. Zato si je morao baciti što dalje. Ali onda se često događalo da je udar preslab i ne bi htjele eksplodirati.

Dodo se posebno proslavio s tim granaticama. Slavili smo njegovu krizmu, kod tetka i po novom njegova krizmanog kuma, dakako u Miklinovcu, i bilo nas je čitavo čudo. Sva sila bratića. Neki stariji čak su pred roditeljima pili alkohol, a više njih skrivečki. Dodo pogotovo, kao slavljениk, a jednako i Branko, godinu dana stariji od njega. Prvo su se vozili na tetinom Tomosu pa sletjeli u grabu i Dodo je razbio glavu, pa je morao na hitnu. Zaradio je nekoliko šavova i mrežicu preko glave. Kad se vratio, fešta se opet nastavila u opuštenoj atmosferi, malo smo se dosađivali kod ceste, a zatim su se odjednom pojavile te granatice. Njih dvojica su bacali, a mi ostali, stari negdje između šest i jedanaest, gledali smo.

Brankova je eksplodirala od prve i svi smo uzdahnu li, baš je lijepo pogodila neku izbočinu na cesti i rep je fijuknuo unatrag u lijepom, velikom luku, a on se cerio od uha do uha. Onda je bacio Dodo. Samo se odbila i završila u travi. Ponovio je, ali ništa. Svaki put kad ne bi eksplodirala, mi bismo ga dodatno savjetovali što bi trebao učiniti. Malo se možda i smijali. Sjećam se Branka, kako ga najviše bodri i smije se. Ljut, Dodo je bacao sve bliže, a onda ju je bacio svom snagom, skoro ravno pod

noge. Eksplodirala je i on se srušio na koljena. Usrali smo se. Nastala je potpuna tišina. Gledali smo da ne nailazi netko od starijih. Podigao je glavu, s rukom na bradi, a kroz prste mu je po bradi i majici tekla krv.

Dobro da ga nije pogodila u oko, zaključio je netko.

Odveli su ga na hitnu. Vratio se s nekoliko šavova na bradi i gazom. Bio je naš junak. Svi smo željeli biti kao on. Kao da nije bilo dovoljno što je samo on u sobi imao veliki, prekrasni, maslinastozeleni tromblon. Da, bio je samo za vježbu, ali izgledao je vrhunski na polici u njegovoj sobi, između svih onih metaka.

Dobro da ga nije pogodila u oko, sad je, stojeći kod stolova gdje su sjedili odrasli, rekao Klaudio, i svi su nekako zašutjeli.

Daj šuti ako te niko nikaj ne pita, odgovorila mu je mama, naša teta Đurđa.

Gotovo preko noći, sličice nogometaša, Životinjskog carstva i Bleka Stene, zamijenili su meci. Ne znam jesam li se družio i s kim tko nije u školu išao s barem nekoliko metaka u torbi. Pod odmorima smo se skupljali iza škole i mijenjali ih. Ili smo se tuckali za njih. Znaš ono, okreneš sličice na hrpu, svatko stavi svoje, i onda ih lupaš dlanom. Koje se okrenu su tvoje. Tako smo sličice i dalje koristili, ali sad su nam bile samo sredstvo pomoću kojeg si odnosio metke.

Za razliku od Dodoja, ja sam svoje morao skrivati, a na policama sam imao čahure, koje su bile bezvrijedne, jer ih je bilo na bacanje, čak i onih protuavionskih.

Rat nam se činio toliko sjajnim da nije bilo čudo što smo se svi željeli uključiti. To je posebno dolazilo do

izražaja oko Božića i Nove godine. Gotovo da nije bilo zgrade ili malo dužeg komadića ulice gdje netko s balkona ili dvorišta ne bi doprinosio atmosferi. Svijetleći su meci frkali nebom. Narančasti i zeleni, kao krijesnice na amfetaminima. Tko ih nije imao, slavio je običnima. A tu i tamo, nešto bi grunulo malo jače. Bomba. Ručna granata. To su bili oni koji su tijekom čitave godine štedjeli municiju, da bi se tad mogli iskazati.

Jednu je grunuo i Pepo, dolje u Miklinovcu, u tetinu vrtu. Nastala je jama kojoj smo se divili.

Mi, desetak bratića i nešto susjeda, čitavo smo to vrijeme jurcali ulicom i dvorištima, pucali karabitom, sanjali slavu i činove. Ranjavanja iz kojih izlazimo još jači. Tek ponekad, znao sam zamišljati da sam mrtav. Bio je to dobar osjećaj. Svi su govorili kako sam sjajan i odvažan bio.

Vozit ćemo se biciklima u Miklinovec. Između polja kukuruza, žita i krumpira. Cestom i uz potok. Skroz dolje do šume. Sve ću ti pokazati. Gdje smo ratovali i igrali nogomet. Uglavnom istodobno.

Neki dan, šetali smo gradom, i pokazala mi je par s djetetom, starim možda tri godine.

Oni su išli Lichtungeru, kaže.

Lijepo, odgovorim i brzo velim da idemo pogledati izlog sa satovima, kao i svaki put.

Znam da već računa, razmišlja kad ih je prvi put tamo vidjela i koliko im je trebalo da uspiju.

Stalno viđa po gradu Lichtungerove pacijente. Sve pamti. Kad je koga vidjela i koliko je sad dijete staro. Računa iz koliko je to pokušaja moglo biti. Rezultat je uvijek bolji nego naš.

Zbilja je nevjerovatno koliko ih ima. Koliko nas ima.

Prvi put rekla je to s ushitom. Bio je to dokaz da je moguće i da ljudi uspijevaju. Da Lichtunger to može učiniti. Ali kako je padao broj onih koji su išli prije nas, a rastao broj onih koji su krenuli za nama, mijenjao se i način na koji je to izgovarala. Nije u glasu bilo ljubomore, nego razočaranja, zbog nas. Sva ta kolica i djeca pokazuju koliko je to moguće i koliko se često događa. Svima, ali ne

i nama. Znam, čitav će ih život gledati kako rastu, kako kreću u školu, završavaju fakultete, udaju se i imaju vlastitu djecu, s osjećajem da je sve to prošlo mimo nas.

Tako da razumiješ moju nadu da imaš brata ili sestru. Htio bih ti reći da moraš znati da među vama nema razlike, ali ne mogu. Osjećao bih se kao lažac. Da nema razlike, mogli smo posvojiti još jedno dijete. Mogli smo to učiniti odmah, ne trošiti vrijeme i novac na odlaske doktoru. Mislim da nije stvar u tome da se silno želiš vidjeti u tome malom biću, iako mi je žao ako neću vidjeti Janu u nekom. Kad to kažem, mislim u prvom redu fizički, jer vjerujem da ću je itekako, kao i sebe, vidjeti u tebi. Ne znam kako to objasniti, osim da je to priroda u nama, koja služi očuvanju vrste. Kao čovjek, kao tvoj tata, mogu ti obećati da ću te voljeti najviše na svijetu.

Kad smo Jana i ja počeli hodati, radio sam kao dostavljač u Village expressu. Danas takvih tvrtki ima puno, ali u to je doba u Hrvatskoj postojala samo Pošta, prije nego se tržište liberaliziralo i dočekalo moga poslodavca.

Nekoliko dana nakon što sam dobio posao, našao sam se u prostoru koji je tvrtka unajmila za sjedište, u jednoj ulici na rubu grada, iza koje su bila polja kukuruza, a koja je na početku imala kafić. U prostoru još nije bilo ničeg, ni jedne jedine stolice, tako da smo stajali. Bila je tamo jedna djevojka u srednjim tridesetim godinama koja je dobila uredski posao, čovjek koji je dobio posao vozača kombija i čiji je zadatak bio odlaziti u drugi grad i dovoziti pisma koja ćemo mi dostavljači raznositi, tri dečka, od kojih je jedan bio patološki lažljivac, i ja, četvorica

mušketira koja su dobila posao dostavljača. Čekali smo pola sata, nemajući pojma što očekivati, a onda se pred poslovnicom zaustavio automobil s oznakama Village expressa iz kojeg je izašla regionalna direktorica. Došla je da bi nam objasnila sve zamke posla koji nas je očekivao. Bila je to draga, simpatična gospođa u četrdesetima, koja se doživljavala prilično ozbiljno. Na poslu morate biti u devet, rekla je, a kući odlazite čim ste gotovi. Nema klasičnog radnog vremena, ne morate sjediti u uredu do tri sata. Takva je politika tvrtke. Mi cijenimo radnika i znamo da je kontraproduktivno da besposleni sjedite u uredu samo zato da ostvarite satnicu. Ali isto tako nekad nećete biti gotovi s raznošenjem do tri i morat ćete raditi duže. Ali toga neće biti u početku, tek kasnije, kad se poslovnica uhoda, kad sklopimo neke ugovore, poslove o kojima pregovaramo, i tako..., govorila je, a meni se sve činilo da taj posao možda i nije toliko loš. Govorila je zatim o važnosti i značaju tvrtke, o važnosti i značaju općenito, o vizionarstvu njenih direktora, pričala je i pričala i baš joj je lijepo išlo.

Vi niste poštari, zapamtite to! Poštari rade u pošti, razumijete?, objasnila je nekoliko puta.

Vi dakle niste poštari već dostavljači i to ne bilo kakvi dostavljači, već dostavljači Village expressa. Dakle kad vas netko nazove poštarom, što ćete vi reći? No, što šutite? Recite, slobodno. Kad vas netko, znači, nazove poštarom, ili vas upita jeste li poštar, vi ćete odgovoriti, inzistirati na tome, da ne, vi niste poštar, već dostavljač..., tu je stala, usne je napućila kao da će izgovoriti glas v, ali ga nije izgovarala, malo je pritom podigla bradu i postigla željeni

učinak, svi smo mi imbecili, ta mala obitelj dostavljača, složno, u jedan glas nastavili niz, završili rečenicu koju je započela direktorica, rekli da ne, da nismo poštari, već dostavljači, jednoglasno dakle, kao u kakvom mjuziklu: dostavljači Village expressa. Nakon što smo shvatili da nismo poštari već dostavljači, što nam je uostalom bilo svejedno, direktorica je došla na ono čega sam se posebno bojao, čega sam se grozio i od čega mi se ježila koža: uniforme. Nema tu, ako tvrtka drži do sebe ona će se uniformirati. Uniformirat će svoje djelatnike, barem one niže rangirane, kao što sam ja. Obući će nam hlače, majicu i jaknu, na glavu će nam nabiti kapu u bojama tvrtke, pažljivo biranim, naravno, prema psihološkim učincima, da bi mogle zrcaliti ne samo politiku tvrtke već i njihove ideale, stajališta i vjerovanja, onu famoznu viziju i misiju o kojima svi naklapaju, pogotovo oni čija se strategija dotiče, i to maglovito, buduća dvadeset i četiri sata, obući će nas u te boje da bi ljudi već iz aviona mogli vidjeti da su to dostavljači Village expressa i tako se odmah raznježiti, osjetiti povezanost i njihovu pouzdanost. Obući će nas u te boje, ali ne i sebe, kao da se podcjenjuju, ti direktori, oduzimaju si važnost onakvi gologlavi, u tamnim svilenim odijelima i vestama od kašmira, s kravatama koje možda nešto i govore o njima, ali ne i o politici tvrtke, o duši tvrtke, te kravate s točkicama ili prugama, koje nisu jarkocrvene ili žute i nemaju na sebi tvrtkin logo, pa čak ni naziv, obući će nas, o da, znao sam da hoće, neće valjda Village express biti gori od konkurencije, od poštara, obući će nas, ne trebaju njima ljudi koji svojom odjećom, svojim stilom, govore o sebi i tako istodobno ne govore

ništa o temeljnim vrijednostima tvrtke, osim eventualno da tvrtka zapošljava jedinstvene likove, obučí će ih ti predsjednici uprava i direktori baš kao što nas je oblačio i gazda na benzinskoj u ona crveno-žuta odijela, samo što će ova odijela, bolje reći uniforme, za razliku od onih crveno-žutih benzinskih, biti žuto-crvena.

Ljubazna gospođa regionalna direktorica, koja je valjda i sama shvaćala da posao baš i nije nešto, na kraju je rekla da nikome neće zamjeriti ako nađe bolji posao i ode. To je bilo najbolje od svega i zbog toga mi se dopala. Nekako mi se činilo da su nas i odabrali po tom ključu - likove za koje je bilo najmanje vjerojatno da bi ubrzo mogli naći drugi posao. Još je nešto govorila, a mi smo samo čekali da čim prije završi govoranciju pa da se razbježimo kućama ili u Guliver na kavu.

Prvi radni dan bio je u petak. Valjda za uvertiru. U devet sati došao sam u ured. Tamo je sad bio samo jedan stol i računalo za kojim je sjedila djevojka koja je dobila uredski posao pa sam sjeo na prozorsku dasku na kojoj je već sjedio jedan od kolega dostavljača-pješaka, odnosno biciklista. Samo što bicikli još nisu došli, ali hoće, svaki dan, uvjerljivo je rekla gospođa direktorica. Kao ni uniforme, tako da prvog radnog dana nismo mogli predstavljati tvrtku u potpunosti, kako se i priliči, na najbolji mogući način. Bilo mi je drago što nema uniformi i potpuno svejedno što nema bicikli. Nije bilo šanse da teren obilazim biciklom. Dobio sam prilično loš teren, razvučen do maksimuma, pa i preko njega, do čijeg bi mi kraja s jedne strane, koji obilježava blag, ali uporan uspon, od ureda trebalo otpedalirati sigurno sedam kilometara,

a koji, između ostalog, uključuju i jedan sasvim zgodan nadvožnjak. Pokušao sam direktorici objasniti da je teren prilično velik, nesrazmjeran s ostalima, a ona je izvadila veliku kartu grada, rasprostrla je preko stola i rekla da su oni veoma pažljivo napravili rajone, uzevši u obzir sve važne parametre i da moj teren možda jest veći nego ostali, ne možda nego jest, ali da je grad u ravnici i da ne bi trebalo biti problema i da se veličina terena kompenzira manjim brojem kuća, što automatski znači manjim brojem pisama i da mogu biti sretan i zadovoljan jer na terenu nema zgrada.

Jeste prošli ulicama?

Sjedio sam na toj prozorskoj dasci i gledao djevojku koja je dobila uredski posao, misleći kako mrzim uniforme. Nikad nemoj odbaciti svoju baletnu haljinicu i ne daj se navući na uniforme. One su zlo ovog društva.

Podsmjehnuo sam se sam sebi kad sam se sjetio da sam pokušao ispasti pametan kako bih dobio taj posao koji je dobila ona. Na razgovoru za posao, na pitanje čime se bavim, koji su mi interesi, rekao sam da znam zaigrati nogomet i tenis, a onda sam dodao da volim čitati i da pišem. Brate mili, kako su me samo pogledali! Članovi komisije, intelektualci, vidiš ih da su doručkovali filozofiju, u kojoj je iz nekog razloga sjedio i čovjek koji im je iznajmio prostor, jedan klasičar koji je izgradio pravo malo poslovno carstvo namještenim poslovima i kumovinama, a koji je ulazio u jednu prilično veliku tvrtku koja mu je davala poslove tako što je nogom otvarao vrata, a tek zatim išao trbuhom za kruhom i tamo šefovao, dok su direktori, smiješne male osobnosti, pokunjeno gledali u

pod, strahujući od njegovih kumova koji su im bili nadređeni; članovi dakle te komisije u kojoj je bio ijedan takav primitivac, što je bila činjenica za koju sam znao i unatoč kojoj sam se, a možda baš i zato, usudio reći da pišem i to tako kao da to nije nekakva sramota, ta se komisija na jedvite jade suzdržala da ne pukne u smijeh i valjda da me nogom u guzicu ne izbací kroz vrata, za što bi joj dobro poslužila sirova snaga i praksa muževnog kumeka kućevlasnika.

Gledao sam je i zavidio joj. Ona je dobila uredski posao i malo veću plaću. Tješio sam se mislju da je sustav postavljen kretenski i da odgovara kretenima i za kretene. Mislio sam na Bukowskog. On je godinama bio poštar. Je li Bukowski napisao da loš ukus stvara puno više milijunaša od dobrog? Uvijek postoji citat koji ti može pomoći da se osjećaš bolje. U tome je ljepota književnosti. To je varka naravno, ali pomaže da prebrodiš dan. Osim Bukowskog na pamet mi je, kao brat po poštanskoj torbi, došao Ivan Lacković Croata. Nosio je Lacković torbu dok je neka ženica, bez ijedne misli, sjedila u uredu i manikirala nokte. Iako ja, opet ponavljam, nisam bio nikakav poštar već dostavljač Village expressa. Pozitivno je bilo samo to što je ona, djevojka s uredskim poslom, bila vezana za ured i imala radno vrijeme.

Kad je kombi konačno stigao, izašli smo pred njega, kao kakva delegacija da bismo vozaču pomogli unijeti kutije. Vozač je parkirao, a mi smo, instinktivno, stali sa stražnje strane kombija, kao da smo to već radili bezbroj puta. Vozač je otvorio vrata. U kombiju je bila jedna jedina kutija, istina prilično velika, ali ipak jedna kutija, može

li čovjek uopće poželjeti bolji početak radnog dana? Bolji početak karijere? Dan je postao još bolji kad su otvorili kutiju. Unutra je bilo desetak pisama. Za mene nijedno.

Svakog jutra čekali smo kombi i pomalo se upoznavali. Ova uredska cura nije na kraju bila ni tako loša. Dapače, činila mi se usamljenom. Bila je pred krajem mladosti i sama. Zato je ovaj posao doživljavala malo preozbiljno i svako toliko nas zvala da vidi gdje smo, kao da je to išta značilo, ali sve me je manje živciralo.

Jednom smo tako, čekajući kombi koji nikako nije dolazio, došli na čudnu i zanimljivu temu. Jedan od dostavljača, nadimak mu je bio Toto, bio je tip za kojeg se moglo reći da je jedini dobar odabir kadrovske službe. Odmah si mogao vidjeti da je u životu radio svakakve govnerske poslove i da je ovaj bio najmanje takav, pa je za razliku od nas bio zahvalan, unatoč tome što je plaća bila minimalna. Imao je ženu i dijete i malo izbora. Usprkos tome, stalno je bio nasmijan. Izgledao je kao Meksikanac. Zvuči stereotipno, ali tako je. Kad sam ga prvi put vidio, podsjetio me na Cika, prijatelja Zagora Te-neja. Bio je onizak, manje okrugao od originala, ali zato s istim, rijetkim brkovima i kozjom bradicom. I tim očima koje su se žarile kao podnevno sunce, zbog kojih je ostavljao dojam da bi razvalio kao mariachi, kad bi mu u ruke dopala gitara.

Prošlo je od toga više od deset godina, ali jasno se sjećam tog jutra. Toto možda nije imao dara za sviranje, moguće da nikad u rukama nije ni držao gitaru, ali nešto je imao u rukama. Neki posebni dar. Energetsku

učinkovitost A klase. Niskog težišta, bio je čvrsto utisnut u prirodu. Ne znam kako, moguće baš zbog voditeljice ureda, njenih godina i činjenice daje bila sama, došli smo na tu temu.

Ja znam koliko bu ko imal dece, rekao je To to.

Riječi su izašle s takvom lakoćom, kao da ga nije briga što će tko misliti i hoćemo li mu se izrugivati. Mi smo se, naravno, smijali. Nas trojica dostavljača-biciklista i Karolina, voditeljica ureda. Mala zajednica složno mu se izrugivala dok se on trudio objasniti.

Morem. Stvarno morem. Svim sam prijateljima pogodil. Samo se smijte.

Problem je bio što nitko od nas nije imao djece pa zapravo i nije mogao dokazati svoju tvrdnju.

Koja je procedura? posprdno je pitao Tomašić, kojem je teško padalo što je netko drugi u središtu pozornosti.

Boli te briga, Toto se malo uvrijedio.

Daj reci, ozbiljno je rekla Karolina.

Odgovorio je da ne želi, i da nam je uvijek sve smiješno i da ništa ne znamo osim nekog ismijavati, što i nije bilo daleko od istine. Karolina ga je nagovarala i rekla da je stvarno zanima kako to zna i popustio je.

Viskom.

Viskom? ne znam tko je pitao, ali mogao je biti bilo tko.

Umirali smo od smijeha, ali sve nas je zanimao nastavak priče. Karolina je rekla da smo stvarno jadni. Uozbiljili smo se i nagovarali ga da nastavi pričati.

Kak to ide ?, pitao sam.

Jel moreš i na daljinu?, dodao je Tomašić.

Opet je malo glumio uvrijeđenost, a mi smo svi govorili: daj reci, daj reci.

Uzmeš visak i staviš ga nad dlan. Ako se pomiče levo-desno onda bu curica, a ako se pomiče napred-natrag onda bu dečko.

Logički, rekao je Tomašić. Mislim, daje napred-natrag dečko, njihao je bokovima s rukama pred sobom.

Daj ne seri, odvratila mu je Karolina.

A kak znaš kolko bu ih bilo ?, pitam ga.

Rekao je da zaustaviš visak i ako se visak opet počne micati, imaš još jedno dijete.

I tak sve dok ne stane.

Šteta kaj nemamo visak, požalila je Karolina.

Toto je kao pravi profesionalac rekao da može raditi i s prstenjem i pokazao na njenu ruku.

Ako je od zlata.

To je bilo malo netaktično jer koja bi žena priznala da je drangulija?

Cisto belo zlato, srećom je rekla skidajući prsten.

Trebala je još i ogrlica, ali ni to nije bio problem. Mogla je biti i od srebra, rekao je Toto. Imali su je i Tomašić i Karolina, a uzeo je njezinu.

Ona je i bila prva. Ipak je dala opremu, a i bila je jedina žena. Također je bila i najnestrpljivija. Nama dečkicićima, to je bila samo zabava.

Ispružila je dlan i meštar je nad njega stavio prsten. Držao je ogrlicu s dva prsta, a mi smo stajali sa strane i gledali sa zanimanjem. Toto je strpljivo držao prsten, ali ništa se nije događalo. Naravno da ni na trenutak nismo pomislili da ona neće imati djece, nego da on nema pojma.

Govno je to, a ne belo zlato, rekao je Tomašić.

Činilo mi se da će se rasplakati i da bi najradije otišla iz prostorije.

Žal mi je. Nikaj.

Bio mi je malo smiješan. Onako samouvjeren, kao da je neki šaman ili poglavica, gledao ju je sažaljivo. Kao da ima snimku na kojoj je ogroman tumor i nema tu nikakve greške. Stvar je sigurna. Ona je kimnula da je sve u redu. Onda je zazvonio telefon i spasio je. Više se nije vratila, a ni mi je nismo zvali. Vidjeli smo da joj je to teško palo.

Drugi je na redu bio Tomašić i prsten je poludio. Samo što nije kružio.

Zna se k'o je brijač, rekao je i pogladio bradu.

Ja sam bio zadnji. Ispružio sam dlan. Toto je smirio prsten i seansa je počela. Čekali smo i dugo se nije događalo ništa. Već me počela obuzimati neugoda, ali pravio sam se daje sve samo šala, da mi nije stalo, no istina je da sam osjećao nervozu u nogama. Onda se prsten počeo micati. Prvo lagano, jedva primjetno, pa sve jače. Lijevo-desno, lijevo-desno. Curica.

Otac te se bude odrekel, rekao je i nasmijsao se.

Jer u mojoj obitelji svatko ima barem troje. Nisam ni na trenutak pomislio da neću moći imati djece. Više od tog jednog koje je prognozirao Toto. Mislio sam daje razlog samo jednog djeteta to što ću umrijeti mlad i tog sam se bojao. Majka mi je umrla dvije godine prije i bojao sam se rane smrti. Tek sam nekoliko mjeseci bio s Janom i mislio sam kako ne smijemo rano imati dijete. Konačno mi je u životu bilo lijepo i nisam želio umrijeti.

Došiel je kombi, javila se Karolina iz prednjeg ureda i izašli smo van unijeti pošiljke.

Sretnem je nekad u gradu, samu. Tomašić ima četvero, baš kako je Toto predvidio. A ja? Ja još čekam svoju djevojčicu.

Može ti se to činiti smiješno, blesavo ili ludo, ali mene pomisao na Tota smiruje. Zbog tog jutra, vjerujem da će sve biti u redu. I uglavnom mi samo zbog njega nije žao pet mjeseci koje sam proveo na tom poslu.

Zaborav sve prekriva. Valjda tako mora biti, inače bismo poludjeli. Osim toga, svatko od nas se drukčije sjeća, čak i najvažnijih događaja, a kamoli običnih sjećanja poput oblaka koji je izgledao kao kolijevka.

Naše je sjećanje slabo. Povijest je toliko puta reinterpretirana da ne može biti točna. Nikad nije ni bila. I ovi su zapisi reinterpretacija, ali samo to ti mogu ostaviti u nasljeđe. Ne ono što sam bio, nego ono što mi se čini da sam bio. Za ručni sat zlatar bi ti rekao jednu vrijednost, onaj koji se bavi mehanikom drugu, a kožar treću. Svako me od njih bio bi to drugačiji sat.

Ti si sat. Ja sam sat. Možda ovakav, možda onakav, ali bilježimo vrijeme, vlastito i ono u kojem živimo, kako najbolje znamo. Bilježimo, i pokušavamo obilježiti.

Neki sam dan, spomenuo sam, u crkvi vidio tu djevojčicu u baletnoj haljinici. Bilo je tek jutro, ali već sam znao da je to najljepši trenutak dana. Jana joj se nasmiješila, a ja sam joj u sebi poželio da izdrži što duže može, prije nego što prihvati ljude, njihove ideje i vrijednosti koje će

joj odrediti što je čudno. Mislio sam na tebe kad sam je vidio. Bila si između Jane i mene, u istoj takvoj haljinici.

Uvijek budi balerina! Bit će ti teže i imat ćeš problema sa svim onim ženama i muškarcima koji po trideset godina sjede u istim uredima i ne znaju što im je činiti. Koji ne shvaćaju da su država i njezini činovnici tu zbog nas, a ne mi zbog njih. Imat ćeš problema s pogledima zaštićenim staklom i glupanima zaštićenim sustavom, ali to je važno, jer kad bi se svi ti ljudi izmišljeni propisima i svi ti propisi izmišljeni zbog njihovih radnih mjesta ukinuli, svima bi nam laknulo, ali kakav bi to bio svijet bez djevojčice u baletnoj haljini? Kakva bi to bila nedjelja?

Kad pogledam na što na poslu gubim vrijeme i kad se uvjerim da su to živi i ne sasvim nerazboriti ljudi, dođe mi da se izbodem spajalicom. Od svih tih ljudi koji misle da su nešto, koji su uvjereni da su važni, jer rade recimo u Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, dođe mi da se nasmrt ranim.

Imali smo tog jednog čovjeka, Karlo se zvao, bile su mu 54 godine, koji je bio na dugotrajnom bolovanju. Nešto s vratnim kralješcima, ponekad je jedva glavu mogao okrenuti ili sjesti u auto. Tri godine bio je na bolovanju i svaki put kad bi išao na komisijski pregled, jednom godišnje, da bi mu rekli da je nesposoban za posao i da bi mogao otići u mirovinu, tražili su ga potvrdu koliko ima staža. Svaki put su ga odbili jer je bio premlad. Onda je konačno došao dokument da mu je utvrđena nesposobnost za rad i priznato pravo na prijevremenu mirovinu. S 11.1., točno se sjećam. I ti bi zapamtila datum. Odjavio

sam ga s tim datumom, isplatio prije toga plaću za siječanj, kasnije i za veljaču, jer sad je već bio ožujak, a onda su zvali iz Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje. Da to nije to, da ga ne mogu prijaviti s tim datumom, jer rješenje nije pravomoćno.

Ali nigdje ne piše daje nepravomoćno? Ili pravomoćno, kad smo kod toga?

Da, to je malo nezgodno, rekla je cura. Odjavite ga s 7.3., tad je postalo pravomoćno.

Aii nemam nikakvu potvrdu?

Doći će, samo ga tako odjavite, što prije, odnosno promijenite datum.

Sad ništa nije bilo problem, a inače je rok za odjavu jedan dan.

Tko će nam podmiriti razliku?

Mi smo mirovinsko, a za to je zaduženo zdravstveno.

Znam, ali...

Nekad se ljudi zbune.

Nisam zbunjen, nego...

Gledajte, tek je 7.3. rješenje postalo pravomoćno.

Razumijem. A zašto ne postaje odmah?

Za slučaj žalbe.

Sad sam morao malo razmisliti.

Zašto bi se netko žalio na odluku koju je čekao tri godine ? Ipak sam se usudio pitati.

Mi to zato požurimo, cura je otišla drugim putem. Zovemo ljude da dođu odmah i daju izjavu da se neće žaliti, tako da ne čekamo petnaest dana.

A što ako promijene odluku u zakonom predviđenom roku?

Zašto bi netko to učinio ?, pitala me.

Ne znam, odgovorio sam.

Onda sam zvao doktoricu i molio je da napiše bolovanje do tog datuma, a ne do kraja veljače, kako sam imao. Rekla je da ne može. Napomenula da joj je već bila kontrola HZZO-a i rekla da bolovanje mora zatvoriti s krajem veljače.

A gdje je čovjek bio do 7.3.? U svemiru?

Nisam izgubio živce. Lijepo sam to pitao.

Izgleda, rekla je ona, također pristojno. Sve joj je bilo jasno, ali ništa nije mogla učiniti. To je i rekla.

Nazvao sam Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje. Čovjeka koji je u međuvremenu odbio isplatiti povrat za veljaču.

Čak ste i vi iz HZZO-a doktorici rekli da zatvori bolovanje s krajem veljače, a rješenje je postalo pravomoćno tek 7.3. Iz mirovinskog su mi rekli da ga odjavim s tim datumom.

Nije važno što oni kažu, odgovorio je.

Opet sam pitao gdje je čovjek bio te dane, a on je odgovorio da to nije njegov problem.

Teret ide na trošak poslodavca, rekao je.

Ali mi ne želimo taj teret. Da radite kako treba i da smo papir dobili na vrijeme, odjavili bi ga isti dan. Nas se tu ništa ne pita? Nego dva mjeseca kasnije moramo sve platiti.

Tako to funkcionira. Svi tako rade i nema problema.

Pa baš vam sustav i ne funkcionira, sad sam već bio ljutit.

Nije se složio. Rekao je da funkcionira.

Mirovinsko ne zna što radi, zaključio je.

A mirovinsko nije sustav?

Poludio je. Rekao je da ćemo mi mladi promijeniti sustav ako nam ovaj ne valja.

Ako se ikad zaposlimo, odbrusio sam.

I onda mi je taj čovjek, za nokat udaljen od starosne mirovine, rekao kako je i on nekad bio nezaposlen.

Čestitam! Valjda kad još sustav zdravstvenog osiguranja nije postojao?

Žali se! Žali se ako ti ne paše!

Poslao sam žalbu, upitao ih da mi pojasne kako je moguće da se bolovanje prekida nekome tko je proglašen nesposobnim za rad - znači li to da je zaposlenik ozdravio, odnosno da više nema dijagnosticiran medicinski problem zbog kojeg je otišao na bolovanje i ostvario pravo na invalidsku mirovinu?

To je već bio početak travnja, a krajem istog mjeseca dobio sam odgovor. Ništa puno nisu odgovorili u dopisu koji je potpisala voditeljica gradske područne službe, osim da vratimo nepripadajuća sredstva koja smo tražili, i dobili, do kraja siječnja, odnosno od 11. do kraja mjeseca. Mogao sam im poslati dopis da to traže doktoricu koja je izdala doznake, a kojoj su bili u provjeri, ali u kolovozu sam planirao godišnji, a nije mi se dalo s tim natezati do rujna. Oni to znaju. Zato oni i jesu sustav. Imaju vremena i više nego dovoljan broj zaposlenih koji se mogu time baviti. Koliko god bili slabi njihovi pojedinci, oni ipak mogu stvoriti moćnu gomilu. Zapravo, moćne gomile uglavnom i tvore slabi pojedinci. Sve je lako, kad je iza tebe država, koju nitko ne kontrolira.

Možda ti neće biti baš potpuno jasno sve ovo što sam napisao, ali razumjet ćeš besmisao i što mislim kad kažem da zadržiš baletnu haljinicu. Nemoj nikad biti poput ovih. Nemoj biti dio te gadne, priglupе gomile, koja živi za dan kad će otići u mirovinu.

Svejedno mi je što ćeš biti i čime ćeš se baviti, nevažno mi je hoće li remen biti kožni ili zlatni, ali želim da iskoristiš vrijeme. Ono će ići, s tobom ili bez tebe. Jana i ja toga smo itekako svjesni. Njoj je bilo 28, a meni 29 kad smo krenuli vidjeti što s nama nije u redu i zašto nikako ne uspijeva zatrudnjeti. Sad ima 34, a ja 35. Šest je godina propalo. Šest godina punih ljubavi za tebe i tvoju sestru ili brata. Ali moramo ići naprijed, ne smijemo prestati tražiti te.

O čemu razmišljaš, pita me, a ja odgovorim, recimo, da mislim na njenu baku. Pa mi počne pričati o njoj, kako sam i htio. Slušam i sjetno je, ali i lijepo. Ležimo u krevetu i omatamo se pričama o ljudima koje smo voljeli i kakvi smo bili.

Tako su i moji baka i djed ležali i razgovarali do dugo u noć.

Sve znam, ali kako paše opet to čuti. Umirujuće. Kao da njeni korijeni rastu u mene.

Imali su sobu odmah uz dnevni, počne i znam da će pričati o djedu.

Baka bi prva otišla u sobu, a onda bi ga dozivala. Iva, Iva, tako ga je zvala. On bi odgovarao evo. Kao i ti.

Podsjećam je na njega. To nam se oboma sviđa.

Pogotovo ako bi bio boks, nije se mogao odlijepiti od televizora sve dok ne bi bilo gotovo.

Zatim priča kako su bili zanimljiv par. Baka je bila jaka, a djed sitan. Lijeva mu se strana tijela slabije razvila.

Imala je poni bicikl i ona je njega vozila na paket tergeru, kamo god bi išli.

Zamišljam ga kako sjedi bočno, prekrižio je noge i zapalio cigaretu.

Uvijek dođemo do priče o odlasku u Njemačku, o tome kako je prvo otišla baka pa djed i mama, koja je krenula u prvi razred frizerske škole bez da je znala ijednu riječ na njemačkom. Radili su svakakve teške poslove. Vlakom su išli kući, jednom godišnje, za Božić. Put koji je trajao dva dana.

Liječe nas takve priče. Zacjeljuju. Razgovaramo i oboje želimo tako dočekati jutro.

Doživljavam ih kao svoju obitelj, vjeruješ? A nikad ih nisam vidio.

Ja pričam o mami, baki Leli, Dadi i Boki, o danima u Miklinovcu. O tome kako su prale vrećice u kojima se nekad kupovalo mlijeko bjelovarske Sirele. Jana se tad smije - njezina je baka činila isto.

Odrezala bi vrh vrećice, prelila mlijeko u posudu i onda je objesila na štrik da se osuši, kao majicu.

Pričam kako nikad ništa nisu bacale i kako su čak i čarape šivale opet i opet. Rat ih je tome naučio.

Zatim se opet vratim na mlijeko i to kako je vrećica ponekad znala procuriti kad bi se vraćali s placu, pa bi ostavljala bijeli trag za nama. Svaki bi se razgovor prekidao kad bi se to dogodilo, ništa više ne bi postojalo, i jurili bismo kući. Kad bismo stigli, sve bi u cekeru bilo mokro od mlijeka, a vrećica bi bila poluprazna.

Pa ispričam priču o cigari, koja je uvijek oraspoloži.

Znaš, ja sam te vidla neki dan, rekla mi je Boka.

Bilo je ljeto i bilo mi je 18 godina.

Kaj si me vidla?

Značajno me pogledala, kao da premišlja treba li uopće nešto reći, a onda ipak rekla, razočarano, ali i dalje me voleći: Vidla sam te kak drogu trošiš.

Gledali smo se trenutak-dva, u kojima sam izigravao narkomana. Smrcnuo sam, kao u filmu, a bio bi to dobar film: ona, crna kao parket, 75 godina, s rupcem na glavi i vrtom iza sebe, ja, mršav kao siga i s kosom do ramena. Mali grad u pitomoj ravnici. Dvorište, sasvim blizu kuća u kojima još ima krava u stajama i svinja u kocima, s malim montažnim bazenom koji smo prije nekoliko tjedana nabavili u Austriji, kruškom, divovskim orahom i mnogo cvijeća oko tog vrta kojim se ona bavi, a u kojem sam nekad davno i ja imao svoj komadić. Tišina i plavo nebo iznad nas.

A gde sam to točno drogu trošil?

Tu, veli, pokazujući na isto mjesto na kojem sjedim i dok razgovaramo, na terasi.

Ne bi bilo bolje da sam se skrilo u one tvoje perunike?, mahnem glavom prema vrtu.

To je ne impresionira, samo me gleda tim očima, kao Clint Eastwood.

To nije bila droga, nego cigara, velim zato.

Još malo šuti, a vidim da su moje riječi prošle mimo nje.

Točno jemput mesečno v Zagreb ideš.

Kakve sad to ima veze ?

Po drogu.

Čuješ me? To je bila cigara.

Čitavo sam se vrijeme smijao, ali ona se nije dala. Kad bi si nešto zasvrdlala u glavu, to bi bilo to.

Ne bum te rekla mami i tati.

Fala!

Ali za novce me više ne pitaj.

Čekaj, daj...

Ništa. Ona se već okrenula i išla prema vrtu.

To je bila cigara!

Već je dvanaest godina kako je umrla.

Četrnaest kako je umrla mama.

Devetnaest kako je otišla Dada.

Dvadeset kako je umrla baka Marica i dvadeset i tri kako je umro deda Joža, moji Miklinovčani.

Dvadeset i šest kako je preminula baka Lela.

I šesnaest kako su umrli Janini baka Ivka i deda Iva.

Mjesec se brzo kotrlja nebom. Vrijeme kao da se ubrzava. Sve ga je više iza naših leđa i sve se snažnije upire u nas, gurajući nas sve dalje i dalje.

Dijete je jedini način kako nadoknaditi roditelje. Prestati biti u svom djetinjstvu i preseliti se u tuđe. Od lista postati korijen. Vrijeme me gura, a ja se čvrsto držim za djetinjstvo i za Janu, uplašen da me tamo dalje ne čeka više ništa za što bih se mogao uhvatiti.

Zamislim nekad trenutak u kojem nema Jane i tad nema ni mene. Ostaje samo bjelina. Možda je to raj.

Držim se, ali vrijeme je jače, čvrsto stišćem njenu ruku, svaki osmijeh, poljubac, silno se trudim upamtiti sve naše trenutke, dok nas vrijeme baca naprijed, kao njen dah bijele maslačke dok jedno za drugim trčimo po livadi.

Trebaš nam, kao svjetionik jedne ljubavi, koji će svijetliti kad nas više neće biti.

Na kraju, uvijek su tu suze, svaki put kad se prisjećamo, pa kažem: Sretni su kaj te imaju, tvoji baka i deda, i žive malo snažnije svaki put kad ih se sjećaš i govoriš o njima.

Ne znam je li stvarno moguće da su te bijele kuglice, koje su ostale nakon što je pustila vodu, jajne stanice. Čini mi se glupim, ali ne mogu se uvjeriti da nisu.

Tako nam je lako, bez da išta znamo o temi i ne znamo nabrojiti tri činjenice, donositi mišljenja, na temelju predrasuda te teorija i filozofskih škola web-portala i facebooka. Da, gledao sam u te kuglice i malo kasnije pomislio na raspravu koja se nedugo vodila u medijima, a kakve nam redovito bace kao kost kad izbije na vidjelo neki kriminal ili potone gospodarstvo, a koja se bavila pravom na pobačaj.

Pratio sam i volio bih da sam poput tih koje su nam mediji servirali, koji su zakopani u ideološke rovove i sve im je jasno. Jedni su potpuno protiv, a drugi potpuno za. Jedni govore o pravima žene, drugi o pravima djeteta. Onda beskonačna rasprava o tome kada dijete zapravo postane dijete, odnosno kad počinje život, kao da toliki već nisu o tome raspravljali, glave puno pametnije i hladnije. Ja, priznajem, ne znam. Nisam siguran. Samo znam

da se nikako ne mogu složiti s tvrdnjom koju je izrekla jedna pristalica prava na pobačaj, da je to ženina stvar, njezino tijelo i da ima pravo odlučiti. Jer nije tako. To je i moja stvar. Najvažnija u životu. Svaki odlazak doktoru je moja stvar, svako iščekivanje rezultata i svaki neuspjeh moja su stvar. Stvar koja mi uvelike određuje život, o kojoj razmišljam svakodnevno i koja mi ne da spavati. Ako dvoje ljudi napravi dijete, dvoje bi ga trebalo i uništiti.

Nisam intelektualno superioran kao sudionici tih rasprava, kojima je sve savršeno jasno, i imam dvojbe oko toga kad počinje život. Prva mi je pomisao da počne začecem. Ako to u WC-u jesu bile jajne stanice, strahovito mi je žao, ali ne kao kad netko umre. Ne osjećam da mi je umrlo dijete. Kažem, to jest život s jedne strane, pogotovo ako dođe do rođenja, ali s druge strane... U postupku umjetne oplodnje ženi se izvade jajne stanice i oplode se u laboratorijskim uvjetima, ili kako bi se to već reklo. Punkcija ili njihovo vađenje nulti je dan. Prvi dan vidi se je li došlo do oplodnje, drugi dan embrij bi trebao imati četiri stanice, a treći njih osam. Četvrti dan stanice se, ako je sve u redu, nazivaju morula, prema dudu, jer podsjećaju na to voće. Čitav dakle grozd stanica, koje se ne mogu izbrojati. Peti dan, ako je sve idealno, iz morule se razvije blastocista. Mi nikad nismo došli ni blizu.

Najdalje smo dogurali do tri stanice, koje su se vraćale nakon tri dana. Zatim držiš palčeve da uspije. Ne znaš puno, ali jasno ti je da nemaš baš velike šanse. Ipak, svaki put vozimo se kući, a ja joj govorim stvari poput ti si moja trudnica ili nemoj se smijati, da ne škakljaš bebu, i lijepo nam je. Osjećamo da će sve biti u redu.

Ponekad, oplodene stanice, odnosno embriji, propadnu prije nego ih vrate. To saznajemo telefonski. Doktor Lichtunger nazove i tješi Janu. To je užasan trenutak i teško nam je. Ali ne osjećam da smo ubili dijete. Da smo uništili život, iako je do začeca došlo. Osjećam samo da ga opet nismo uspjeli stvoriti. Ali možda i je tako jer želimo stvoriti. Da želimo uništiti embrije prije nego se razviju i da su unutar Janinog tijela, možda bih se osjećao drugačije? S druge strane, sve što je sposobno rasti i razvijati se, trebalo bi se smatrati životom.

Gnjavim te tako dosadnim stvarima i pitaš se što mi je, ali to je samo zato da možeš ozbiljno doživjeti kad ti kažem da je za mene najveća sreća što si se rodila. Sto si jedne noći ili jutro plačem pozdravila život. Moraš znati koliko smo te čekali. Čak i kad te još nije bilo. Čak i kad to možda ni mi nismo znali. Nekako vjerujem da se sve događa s razlogom, ali u to mi je teško povjerovati kad razmišljam o stvarima kao što je ona nesreća koju je doživjela Iva uoči vjenčanja ili kad razmišljam o tebi. Čini mi se da bi to bilo sebično razmišljanje. Da te majka nije htjela jer je moralo tako biti, kako bi pripala nama. Ali učinit ću sve da ti u to vjeruješ i da mi pripadnemo tebi. To bi značilo da si sretna.

Pustim vodu i čini mi se da se to čuje u čitavoj zgradi. Još su uvijek tu. Smišljam što ću reći kad izađem kako bih joj skrenuo misli.

Jesi videl? odmah pita.

Jesam. Nije to to, odgovorim glupo.

Dada, baka Lela, Boka, sestre i moje pratete s mamine strane, umrle su. Živa je još samo teta Cilika, devedeset i šest godina stara, u Youngstownu, Ohio. Čudno mi je misliti na taj grad. Sama pomisao na njega, jer tu je, razlijeva se u meni, a nikad ga nisam vidio. Ipak, kao da jesam - za mene on je sva pisma i rođendanske čestitke, sačuvan je u svim bijelim kuvertama s crvenim i plavim crtama na rubu - ispisan tetinim starinskim rukopisom.

Čekali smo ta pisma i kako bi se približavali naši rođendani, svaki dan gledali smo hoće li poštar Stefek donijeti tu dobro poznatu omotnicu, s muzičkom čestitkom i nekoliko dolara koje nikad nismo trošili. Uopće ne znam gdje su na kraju završili. Nije ni važno jer ne mogu zamisliti da bih njima nešto kupio, da bih ih mogao potrošiti. Sačuvani su u mislima, u kožnom novčaniku, u posebnoj odjeljku, dok su u drugom plave pettisuciće s Titovim likom, one smeđe s rudarom i crvene s nekim osvjetnikom na konju, koje sam dobivao od mirovina Boke, Dade i bake. Kad bi Stefek konačno donio pismo

s plavom naljepnicom na kojoj je bijelim slovima pisalo par avion - što je za mene bilo egzotično kao da je stiglo s Mjeseca - kućom bi odjeknula rečenica: Došlo je pismo z Amerike!

Bio je to poseban trenutak, sam taj osjećaj da netko u Youngstownu misli na mene. Zapravo, kao da je sam Youngstown mislio na mene, jer teta Cilika, Tonek i Stefek, uvijek su bili više od osoba - bili su čitav grad koji je u toj kuverti preko oceana dolazio u moje ruke. Par avion.

Osim pisama, tu su fotografije i nekoliko prospekata iz sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, poput onog nacionalnog parka Yellowstone. Tvoja je baka dobar dio ljeta 1973. provela kod svoje tete i bratića. Znaš, kad čujem pjesmu Siveet little sixteen Chucka Berryja, a pogotovo stih she's just to have, ja sam u tim ulicama u kojima je ona bila, stojim pred kućom tete Cilike, i čini mi se, ako se naluknem kroz prozor vidjet ću Toneka, koji je star kao i mama, i Štefeka, pet godina mlađeg od njih, neke njihove prijatelje i tetu, vidjet ću mamu kako stoji u sredini i sprema se ugasiti svjećice na torti za svoj šesnaesti rođendan. Ispuni me mir kad gledam u kuću Zitkovichevih i zahvaljujem im, kao i Dadi i Boki, što je mama tamo, četiri godine nakon što joj je umro otac.

Ponekad, ali nedovoljno često, osim pisama k nama bi došao netko od Amerikanaca. Sedamdesetih su ljeta ovdje proveli dečki, 1986., kad se rodila Petra, opet su obojica bila ovdje, a nakon rata, 1994. došla je teta Cilika s Tonyjem. Bilo je zanimljivo promatrati je. Činilo mi se kao da je čitavo vrijeme bila ovdje, u nekoj susjednoj ulici, a ne miljama daleko. Izgledala je isto kao Dada i govorila

istim kajkavskim koji su govorile njene sestre koje su ostale ovdje, osim što je ona ubacivala neke njemačke i engleske riječi, i to je zvučalo pomalo kao jidiš.

Sam hodala po šlepsama i sva sam se ošvicala, rečenica je koju mi je ostavila trajno.

Mjesecima poslije Dada i Boka nisu hodale po stepenicama nego šlepsama i čitavo se vrijeme švicale od vrucine.

Mi smo uvek tak govorile, rekle bi kad bi pitao zašto oponašaju tetu Ciliku.

Ljetos je došao Steve. S njim su bile supruga Joyce i kći Stephanie. Prvi put otkako nema mame, dolazio je netko od njih. Donio mi je nevjerojatan dar, nešto za što sam mislio da je nemoguće naći u Youngstownu: čitavo moje djetinjstvo. I ne samo to, već i mamino djetinjstvo. Njegovo mladenaštvo, kao i godine u kojima rastu tata, stric Slavek i svi drugi u Miklinovcu. Donio je priče koje su oživjele toliko toga. On mi je dao tu sliku maminog rođendana, kao i priču kako je pobjegao u Miklinovec kad se mama razljutila na njega tog ljeta sedamdesetih. Zabavno mi je kad pomislim na tog američkog klinca s dugom kosom i trapericama koje su dolje šire od našeg potoka, kako sam juri tim selom-ulicom između kućica s poljskim WC-ima i stajama, ispred kojih su grabe pune kišnice, a moguće i gnojnice, dok krave muču u predvečerje. I lijepo mu je, kako ne bi bilo.

Senka bu me ubina, govorio je, simpatično promašujući neke glasove, na terasi pivnice koju je odmah prepoznao i rekao: Tu smo pili sedamdesettreće. Badel. Rum.

Čak i u zvuku, jeziku - istom onakvom kakav sam slušao prije gotovo četvrt stoljeća od njegove mame - donio je sjećanja i trenutke. Bili su živi u svakom izgovorenom glasu, u Martin v Zagreb, Martin v Zagreb ili odi vrit, a posebno u tome kako je izgovarao teta Lela, teta Dada i teta Boka. On je govorio, a mi smo šutjeli tako da si mogao osjetiti kako smo svi negdje daleko iza i kako nitko ne želi prekinuti tu čaroliju i vratiti se iz vremena koja je oživio Steve.

Ja se bum vrnul, yeah. Ja sam već rekel Joyce: mi burno došli živeti v Hrvatsku, ponavljaao je, a ja sam mislio kako je moja kuća, ona u kojoj sam se rodio, jednako moja kao i njegova. Kuća moje bake i tete Cilike.

On čuva sve stvari iz Koprivnice. Sva pisma, fotografije, sve, rekla je Joyce.

Čak je mobitelom poslikao mnoge i pokazivao nam: bila je tamo mama u Youngstownu, Dodo i ja na Podravkinom vidikovcu '86. i još mnogo fotografija.

Bio sam žalostan i sretan u isto vrijeme. Bilo mi je krivo što smo mi izgubili toliko toga, ali istodobno sretan jer su oni to uspjeli sačuvati - djetinjstvo i dio života njihovih predaka.

Morate doći, govorio je Steve svakome od nas kad smo se opraštali i poželio sam otići odmah s njima.

Još dok je mama živa. Volela bi vas videti, imao je suze u očima.

Zagrlio je tatu i čak se i on rasplakao.

Još ju vidim kak ide po tim stepenicama..., tata je mislio na tetu Ciliku, ali mogao je misliti i na mamu. Bila je

tu, hodala s nama i u nama. Dugo nije bila toliko blizu, tako snažno prisutna i živa, kao što je bila tib dana. Steve je to učinio, oživio je, donio sa sobom iz našeg Youngstowna.

Obećao sam da ćemo doći i pomislio kako ću joj reći rečenicu iz priče koju nam je ispričala Joyce. Kad je bila na razgovoru za posao nastavnice, pred komisijom sastavljenom od petnaest osoba, jedan od njih pitao ju je, vidjevši da je udana za Hrvata: Sto to znači, zašto sva hrvatska djeca govore like an orange? Svaki dan to ponavljaju: like an orange, like an orange...

Dodo je prvi shvatio: Laku noć!

Laku noć, Tonek i Stefek, laku noć teta Cilika! Laku noć, mama.

Ali ipak neću, reći ću nešto drugo, što će u njoj nadam se oživjeti djelić života, nešto čime bih se mogao približiti Stevieju, šapnut ću joj na uho: Sjećaš se kad si bila kod nas i rekla: Sam hodala po štepsama i sva sam se ošvicala? To ću pamtit i zauvijek. Reći ću to našoj kćeri i dovest ću je ovdje. Pokazat ću joj jedno od mjesta na kojima rastemo, upoznati je sa Stephanie i Joyce, s Tonekom i Stefekom, čuvarima mojeg djetinjstva. Obećavam.

Došao sam s posla, a ručak je već bio tu. Donijela ga je Janina majka. Puretina i restani krumpir, vidim kad otvorim plastičnu posudu. Još je jedna. Otvorim i nju te se obrađujem kad vidim štrukle s trešnjama. Ja sam ih ljetos brao. Njezini u dvorištu imaju veliku trešnju, koja se nadvija nad krov garaže. Svaki put kad krenem brati, u toj se velikoj krošnji rastvara čitavo djetinjstvo. Stojim na garaži i posežem za granama, prsti su mi gotovo ljubičasti od soka, a sunce se polako spušta iza zemljanog gradskog bedema, iza Bašče, što je u tom trenutku savršeno mjesto da se u njemu sakrije dan.

Gledam krovove kuća i tornjeve dviju crkava, koji su iz tog kuta sasvim blizu jedan drugome, i pomislim kako će se ovdje završiti svi moji dani. Ne čini se to loše, kad stojim na tom krovu, a Jana je sasvim blizu, u kući. Miriše na bazgu i ljetu, mirno je i tiho. To je moje mjesto. Čak i ako odem to će mjesto biti ono kojem pripadam, a Bašča mjesto na kojem Sunce legne spavati.

Ono što ovaj grad još uvijek ima osjećaj je da ti se ništa

ne može dogoditi. Tu si siguran. Ovo je mjesto na kojem se kući uvijek možeš vratiti s cvijećem koje si ubrao kod onog kod koga si bio u gostima, ali i negdje usput, s vrećicom krušaka, u koje kad zagrižeš osjetiš čaroliju rasta, sazrijevanja i plodnosti, ili s teglicom pekmeza od jagoda u kojoj miriši čitava šuma. Svašta je već izmišljeno, ali za mene je život veliki grm ljubičastog jorgovana čije nam grane donosi tata, ljubičice i klinčeki koji rastu uz kuću, ili đurđice koje donosi od strica Đonija. Za mene je život mogućnost da vidiš zvijezde kad sunce legne u visoku travu. Jedne smo noći Jana i ja ležali u travi, pili poljsku Zubrovku i gledali avione kako se šuljaju oko zvijezda. Reci, koliko je to sreće? Ja ću ti reći: mnogo više nego što stane u zagrljaj.

Smrdljive stanice podzemne, nepregledna parkirališta i zapišani pothodnici mjesta su gdje sve što je važno završava, a ne počinje. Mjesta na kojima završava čovjek. Na mjestima u kojima su ugašene zvijezde, ugašen je i čovjek. I to tjeranje čovjeka u velike gradove, kraj je čovječanstva i civilizacije, a ne početak.

Za primjer, zamisli radno mjesto u Ciudad de Mexico, zamisli čovjeka koji se svakodnevno oblači u ronilačko odijelo i zaranja u kanalizaciju. Gledao sam ga na televiziji, kako roni u tami, povezan užetom, i rukama pipa što je razlog da se sve zaštopalo. Taj je put izvukao konjsku lubanju.

Nosi uvijek sa sobom ovo mjesto i ravnicu. Popni se na ovaj krov i zaroni u trešnju. Neka to bude trešnja tvog djetinjstva.

Moja je trešnja rasla kod Obrana. Visoka kao planina, a privlačna kao vulkan. S čvrstim granama koje su počinjale rasti prilično visoko, ali onda guste poput nabora na haljini, kao kad je žena podigne da prijeđe preko lokve.

Mogla je primati ekskurzije, koliko je bila plodna.

Obran je bio naš prvi susjed s desne strane, ako gledaš prema cesti i Bašči. Zapravo, on je živio u drugoj ulici, a ovdje je bila stara, zapuštena radionica. Između naše kuće i radionice nije bilo ograde tako da smo imali prošireno dvorište i mogli slobodno dolaziti pred tu zgradu od cigle jedinke pa se navirivati kroz prozore na drvenim vratima. Bilo je po dvanaest prozorčića na svakom krilu, dok ih, s vremenom, nismo porazbijali. Uglavnom zimi, u predvečerje, s ulice, grudama. Snijeg je bio posebno bijel pod onim starim lampama na drvenim stupovima.

Najveća fora bio je stari BMW-ov motocikl naslonjen na zid. Stajao je tamo čitavo moje djetinjstvo, a mi smo, Dodo, Petra i ja, sjedali na njega i pravili se da se vozimo.

Ali pravo je čudo bilo sa stražnje strane. Tu je, između našeg dvorišta i Obrana bio visoki zid, širok dvadesetak centimetara, koji je išao od radionice do kraja dvorišta, a koji je na vrhu imao zabodene komade stakla od razbijenih boca. Morali smo paziti, ali unatoč tome nije nam bilo preteško popeti se gore, hodati po zidu ili skočiti na drugu stranu. Kiše su s godinama malo zaobide staklo, a sve je omekšala i mahovina.

S te druge strane, bio je i drugi život. Bila je to egzotika, gotovo u samom centru grada. Naša džungla. Sve što sam pročitao u knjigama, bilo je u tom dvorištu. Pet prijatelja, Winnetou, Junaci Pavlove ulice, ekipa iz Zvižduka

s Bukovca i Uzbune na zelenom vrhu, ma svi. Moje carstvo. Dodojevo, Petrino i moje. U dvorištu su rastle visoke koprive, koje su otežavale put prema radionici, koja je sa stražnje strane imala još više stakla. Odškrinuli bismo vrata i šmugnuli unutra. Govorili jedno drugom da pazimo na ovo ili ono. Nemoj stati ovdje, ovo je hrđavo, ovo bi moglo biti otrovno, čini mi se da sam nešto čuo\ Kao u Gooniesima, opasno i zavodljivo. Premetali smo daske i stari alat. Ljeti, prašina koju smo dizali, plesala bi pod sunčevim zrakama. Trzali smo se na svaki zvuk, u strahu tko dolazi. Nismo se toliko bojali Obrana, koliko opasnosti iz knjiga i filmova. Obrana nas je uostalom jednom zadužio da čuvamo trešnju. Bila je to posebna čast. Rekao nam je da ga pozovemo ako netko bude trgao grane. A trgali su ih svi. Dolazili bi oni veći, poslije škole i penjali se kao divljaci. Bacali grane curama koje su se hihotali. I oni iz doma su dolazili. Njih smo smatrali najgorima. Svi smo znali kakva su ta djeca. Mrzili smo ih. Mislim da smo ih se i bojali. Ja jesam, to je sigurno.

Sjećam se da sam pomislio kako je sreća što je rat. Prije rata, bili smo najveći jasnici kad smo se igrali kauboja i indijanaca. Naš je otac mrzio oružje i nikad nam nije dao da si ga kupujemo. Ni na proščenjima, ni kad smo išli u Austriju. Kako mi je zbog toga išao na živce! Prešutno je odustao od toga kad je došao rat. Čak je dozvolio jednom čovjeku da mi posudi zračnu pušku. To i nije bilo toliko zbog rata, koliko zbog toga što sam najviše od svega želio postati lovac, dapače traper, ali to je već druga priča.

Bilo je ljetno popodne i ta domska djeca visjela su s trešnje i trgala grane. Možda više grančice, nego grane, ali

ipak. Bila je to naša trešnja i što su oni imali stalno dolaziti ? Bili su glasni i pravili su se važni. Zapravo je na trešnji taj put bio samo jedan, ali čisto da vidiš kakva je inače bila atmosfera. Znali smo tog tipa, znaš ?

Odi s menom. Imam ideju, rekao je Dodo, kad ih više nismo mogli podnijeti.

Popeli smo se na kat, u maminu i tatinu sobu, i sve smo savršeno vidjeli. Bili smo skoro u istoj visini kao i Joža, tamo na trešnji. Bio je nekoliko godina stariji od Dodoja, a znali smo ga jer je mama radila u Centru za socijalni rad i bila je nekako zadužena za njega. Majstor je jeo trešnje, a koštice pijuckao po drugoj domskoj djeci, premaloj da se popnu. Oni su se zbog toga malo smijali, malo ljutili, a najviše ponavljali da im baci trešnje. Onda je počeo trgati grane i bacati im ih.

Idi po pušku.

Mene je bilo malo strah, ali sam ipak otišao. Kad sam se vratio, odlučno ju je uzeo, stavio metak i počeo ciljati kroz otvoren prozor. Prestao sam disati. Dugo je ciljao, a onda opalio. Čulo se kako je metak udario u deblo i sve je na trenutak stalo, kao u filmu. Mi smo se malo prignuli, samo je cijev virila van. Uskoro je opet bilo po starom i mi smo opet bili u borbenoj gotovosti. Dodo je opet naciljao i opalio. Ova put metak je šuštao u lišću.

Skužili nas budu. Moraš pogoditi, rekao sam.

Stavio je metak, položio cijev puške na prozorski okvir i nišanio. Predugo, činilo mi se. Ajde, ajde, ponavljao sam u sebi.

Povukao je obarač i iz trešnje je dopro vrisak! Gledali smo Jožu kako pada u koprive. Meni je bilo stravično.

Mislio sam da je mrtav, klinci su počeli vrišteći bježati i držao sam se za glavu pitajući se što smo to učinili ? Siro-mah nam zapravo ništa nije skrivio. To čak i nije bila naša trešnja. Onda se i on digao iz kopriva i bilo je jasno da ne zna što ga je snašlo. Bježao je, ne okrećući se, a mi smo se smijali.

Samo si ga ranil, rekao sam.

Imal je sreću, odgovorio je Dodo.

Bilo je to lijepo popodne, u kojem se u Obranovom dvorištu konačno pojavio Old Shatterhand i gledao sam ga s divljenjem.

Danas je to zemljište bratovo i mogli bismo zobati koliko nas volja, ali trešnje već odavno nema. Nije ni važno, jer upisana je u nas.

Danas bih domskoj djeci držao cigansku lojtru, da se popnu na trešnju. Donio bih im sok od bazge iz kuće i bio prijatelj, makar prostačili i bili delinkventi.

Više nema Doma za nezbrinutu djecu u Koprivnici. Zgrada je tamo, ali ne znam što je u njoj. Nakon više godina i natezanja vraćena je Crkvi, kojoj su je konfiscirali komunisti prije sedamdeset godina. Ova pak država očito nije imala snage u četvrt je stoljeća otkupiti ili sagraditi novi dom. Klasična priča - jedni krive komuniste, drugi Crkvu, treći aktualnu Vladu. Svi su pametni i argumentirani. Kupuju aute kojima čine uštede, blindirane limuzine čijeg se korištenja odriču preko medija i subvencioniraju tvrtke koje ne postoje. Novac koji nemamo curi na sve strane. A djeca? Ne može se reći, kupljena je jedna obiteljska kuća, tu blizu naše zgrade. Nekadašnji dom sad je Centar za pružanje usluga u zajednici. Zvuči puno bolje. Samo što djeca ne žive tamo, moguć je samo poludnevni boravak. Imaju i dva stana, za četvero korisnika, u dobi od osamnaest do dvadeset i jedne godine. Gdje si

prije punoljetnosti i nakon dvadeset i prvog tvoja je stvar. Ako si peti, tvoja je stvar.

Bio sam nedugo u društvu u kojem je bila i jedna socijalna radnica, s kojom se poznajem iz viđenja. Nakon nekoliko pića svi su se raspričali, pa sam uhvatio trenutak i postavio joj nekoliko pitanja o kojima sam neko vrijeme razmišljao. Počelo je tako da se Janina nećakinja, stara šest godina, spremala na rođendan. Bila je sretna i nestrpljivo je čekala polazak. Nosila je crne tajice i majicu s likom djevojke iz neke tinejdžerske serije. Jana joj je napravila frizuru. Svako malo je labelom mazala usnice, spuštala u šareni papir zamotani poklon, pa ga opet uzimala. Bila je predivna.

Kaj me gledaš?, pitala je sramežljivo, nasmijavši se onako da joj se gotovo ne vide oči.

Nikaj.

Bez veze, u tom trenutku zamislio sam je kao domsku djevojčicu i pitao se što bi od svega ostalo? Prva se raspala frizura i obrisao tetin ruž za usne koji joj je na licu ostao od poljupca, a koji nije htjela obrisati. Onda je nestalo i sve drugo. Kome bi se smijala, pričala o tome kako joj je te noći ispao zub, tko bi je vozio na rođendan? Konačno: kako bi kupila poklon?

Ne želim da drugi čuju što ću pitati, da ne ispadne da gnjavim s glupostima na rođendanskoj zabavi, pa se nagnem malo naprijed i bez uvoda pitam: Kako domska djeca kupuju rođendanske poklone?

To ju je iznenadilo, naravno, gleda me pa ponovi pitanje, pita koja domska djeca, zatim se promeškolji i nakašlje.

Razmišljao sam neki dan o tome, pa mi je palo na pamet da ti to možda znaš kad si u sustavu.

Iskreno odgovori da ne zna.

Nemate neku proceduru? Sredstva predviđena za to ?

Kad kažem da ne znam, onda mislim na to da ne znam kako se snalaze. Nema ništa posebno za to. Oni dobivaju mjesečni džeparac, ali...

Netko pita želimo li još jednu rundu, ali oboje odbijemo. Ja imam još tri pića na stolu.

Ali ?, ponovim.

To je sto kuna mjesečno.

Osjetim se kao da sam progutao iznutrice prije tri dana pregažene mačke. Naravno, mogao bih se uvjeravati kako nisam ja kriv, ali tko onda jest ? Poželim otići kući.

Ni to ne dobiju na ruke, nego im daju pomalo, kaže ona.

Znači, neka djevojčica ima sedamnaest godina i dobije dvadeset i pet kuna tjedno ?

Ona samo kimne.

Kak ide u kino, na sladoled ?

Slegne ramenima. Vidim da se i ona osjeća kao i ja. Moguće da još i gore, jer je dio sustava.

K vragu, kak si kupi špangice ? Labelo ?

Opet ništa ne odgovori, čak ne napravi ni nekakvu gestu. Shvaćam da sam agresivan i da se osjeća napadnuto. Zašutimo. Neka glupa pjesma ispunjava prostor. Jedan prijatelj s druge strane stola prolje džus-votku, pa se ispričava.

Zato krađu, čujem je kako kaže.

Molim?, vratim pogled na nju.

Zbog toga krađu.

Nikad nisam mislio o tome. Mi smo kao klinci samo znali da su domska djeca problematična i da krađu. Zato me sad te riječi pogode snažno.

I ja bih ukrao za njih, odgovorim.

Opet skrenem pogled, ali ne želim ništa vidjeti. Vidim, dakako, sad i jače nego inače - šljokičaste telefone, skupu odjeću, nakit i ostalo. Ne zamjeram nikome, dakako, to bi bilo glupo, ali kad bi svatko barem ponekad pomislio na drugog. Zapravo serem - itekako zamjeram i mislim kako su svi okolo kreteni. Znam da je to nepravedno i da nije istina, ali ne mogu si pomoći.

Kak si kupuju odjeću?

Odgovori da im to početkom godine odobrava Centar.

U kojem iznosu?

Kaže da to zavisi.

Okej, zavisi, al ima valjda neki prokleti minimum i maksimum? Ili mogu tražit pedeset hiljada?

Znam i da sam previše agresivan, podižem glas, ali nije me briga.

Ima valjda neki okvir?

Maksimalno 2.400 kuna godišnje, odgovori strpljivo.

Gledam je na tren, zatim se podsmjehnem i pomislim kako je ovo usrano mjesto. Sa svim onim stručnjacima koji voze službene automobile u državnim firmama. Samo u ovom bircu ima ih koliko ne bi podnijela ni ozbiljnija država. Samozadovoljno se smiju. Jedni se pred drugima pretvaraju jer se boje da bi pod novim direktorom baš taj drugi mogao nezasluženo napredovati. Ili da bi se moglo

otkriti da su foliranti, a onda se sa svime mogu pozdraviti. Trebao bih se ustati i otići. Krv mi cvili u žilama kao da netko kroz njih provlači zahrđalu bodljikavu žicu.

Dobro, kak onda ti klinci idu nekome na rođendan? Daj mi to, molim te, objasni?

Vičem, a muzika je stala. Gazda bi htio nešto objaviti, jer je nekakva obljetnica.

Jel ih neko uopće zove na rođendane ?, ustao sam i svi su pogledi na meni. Još i bolje da ih ne zovu, to te samo rastepe. Kak da ideš ako nemaš ni za žvakaće.

Poželim da nema nikog od ovih ljudi. Da su unutra umjesto njih domska djeca i da im kažem da mi je žao. Da nisam mislio na to da krađu jer nemaju nikog tko bi im dao već zamotan poklon.

Novi Centar za socijalnu skrb izgrađen je prije desetak godina, u ulici u kojoj sam živio, ali još uvijek mislim na staru zgradu kad mislim na njega. Na onaj Centar u kojem je radila mama. Niska žuta zgrada, odmah uz pješački, s nisko postavljenim prozorima, tako da možeš vidjeti glave onih viših prolaznika, koji idu blizu zida. I ja bih ponekad skakao, ili se primio za prozorsku dasku pa se podigao i nagledavao joj se u ured.

Nisam volio ići tamo kad sam bio dijete. Ne zbog sve one sirotinje koja je uvijek sjedila u hodniku, dotučena i razočarana, ponekad alkoholizirana, prljava i sa zadahom truleži iz usta, niti zbog Cigana čiji su jezici stalno prešali nove, meni nerazumljive glasove, čineći zrak gustim i teškim. Dapače, to što sam ih tamo sretao činilo je da ih se previše ne bojim, čak ni kad mi je bilo pet godina. Neke sam čak i poznavao. Inače, Cigani su u to doba gotovo stalno bili na sajmištu, preko puta kuće, pod divljim kestenima, i dolazili su k nama po vodu. Bilo je prometno u to vrijeme, u dvorištu i kući u kojoj su uz tatu, mamu i

nas troje, živjele još i baka Lela i Dada, plus Boka koja je živjela u dvojnog objektu. U Mildinovcu nije bilo telefona pa bi tetak dolazio dogovarati se za bauštelu u Njemačkoj. Kad bi pak bio u Njemačkoj, u dogovoreno vrijeme na razgovor s njime dolazila je teta. Tu je bio još jedan čovjek iz Miklinovca koji je poslove tjerao s našeg telefona. Onda, kad bi tkogod iz Miklinovca išao u grad, bicikl je ostavljao iza naše kuće. Ograda je ponekad znala škripati čitavu noć. A Cigani bi dolazili i točili vodu u kanistre iz pipe uz podrumaska vrata, okružene klinčecima i velikim grmom ruža. Nekad bi se javili da su došli, pa bih onda stajao uz njih dok bi točili vodu, tu i tamo bi pozvonili nakon što bi natočili, a zapravo da vide mamu i raspitaju se kad da dođu u Centar, a ponekad bih ih samo vidio kako izlaze iz dvorišta ili trag vode na betonu. Znalo se dogoditi da pretjeraju, točili bi i točili, a onda bi se vadili na konje.

Ne, u Centar nisam volio ići jer sam bio sramežljiv. Tete bi me štipale za obraze i postavljale pitanja, a ja nisam znao što reći. Nisam mogao izgovoriti glas r i oblio bi me sram kad sam morao ponavljati odgovor, jer je bio nerazumljiv. Čak i najobičnija pitanja, poput kako se zoveš, koje je uvijek bilo tu, na ulici, placu ili kad bi u mesnici jeli kobasice, činila su da mi se obrazi zažare. Kao za inat, imam čak tri r, sve skupa, a na svakom bih, svaki put, posrtao. Ali dok bi ime još nekako i prošlo, na prezimenu bi nastali problemi.

Ne buš me jazmela, rekao bih zato odmah, ali znaš kakvi su ljudi - kad im se čini da im nešto ne želiš reći, onda posebno navale. Pa bih ja izgovarao, a one bi pokušavale pogoditi.

Sam ti jekel da me ne buš jazmela, završilo bi se na kraju.

Zato bih jedva dočekaao da izađe stranka, pa da se dočepam maminog ureda.

Volio sam pogled kroz njen prozor, pogotovo ljeti. Naslonio bih se na prozorsku dasku i uživao. S druge strane ulice bio je Turist, izgrađen početkom 20. stoljeća, na mjestu starog hotela Zlatni križ, sad samo restoran s upravom poduzeća Izvor na katu, a točno preko puta prozora bila je velika, preko metar visokim zidom od ulice odijeljena restoranska terasa, s još više nego toliko visokim ukrasnim željeznim dijelom, u sredini koje je raslo ogromno drvo čija je krošnja davala ugodan hlad. Uvečer, u njihovoj mladosti (maminoj i tatinoj) tamo je svirala živa glazba. Nosim taj pogled u sebi i to drvo, ugodu koji si morao osjećati kad bi uvečer sjeo i naručio točeno pivo ili vino.

Ni tog drva više nema, kao ni Obranove trešnje, ali vidio sam ga sasvim jasno, kao i orkestar, konobare u crnim hlačama i bijelim košuljama s tacnama na kojima su smeđe boce Podravka piva, kojeg također više nema, kad sam čitao knjigu Jirija Šotole Jesen u vrtnoj restauraciji. Bilo je to nedugo nakon što je mama umrla i na svakoj stranici knjige ja sam bio uz profesora Františka Flanderku kad je rezimirao svoj život i sva ta događanja bila su na terasi restorana Turist, sjedili smo uz orošeno točeno pivo, s pogledom na Centar i žućkastim zastorima prekriven, otvoren prozor (da bih joj mogao doviknuti) iza kojeg je sjedila mama. Ponekad bih je vidio, odmaknula bi zavjesu i nagnula se van, da vidi nije li slučajno čula moj glas,

sestrin ili bratov. A ponekad, pogledala bi prema terasi i na licu bi joj se pojavio osmijeh. Mislila bi valjda na to kako je plesala s tatom, sigurna od sivih oblaka i nevremena, pod krošnjom drveta. Možda se osmjehivala i meni, tome kako sjedim s Františekom i kako ona živi u meni. Mahnuo bih joj, podigao veliku kriglu, i ona bi odmahнула pa nestala iza zavjese.

Na taj Centar mislim, a ne na ovaj novi, s nekakvim plavim i crvenim plohamama koje se povlače na prozore, jednoj od tolikih dosjetki suvremenih arhitekata.

Stvarno, ne kažem to tek tako, kad sam jutros išao preko livade na posao i pomislio kako je prvi korak da ode-mo u Centar i kažemo da želimo posvojiti dijete, ja sam nas vidio kako ulazimo u tu žutu zgradu, koja godinama stoji prazna i propada.

A zatim, ali tu sam već znao da maštam, vidio sam nas kako prolazimo hodnikom, uz staru plinsku peć, koja prijateljski pucketeta, i drvenu vješalicu u suprotnom kutu pa ulazimo u ured u kojem za stolom sjedi mama i sve je tako lako. Živa je. Poznaje Janu. Grle se i smiju. Razgovaraju. Mama bi neku novu, šašavu boju kose ili možda samo frizuru, na koju će tata prigovarati.

Pitamo je da nam pomogne da dobijemo dijete i ona je sretna. Mi smo sretni.

Mama je znala živjeti. Nisam shvaćao puno toga što je govorila, ali rasto je u meni i sad sam sav od tih riječi. Mislilo sam da moraš nešto biti u životu, a ona je govorila da samo moraš shvatiti kako je lijepo živjeti kao običan, mali čovjek. Postalo mi je to potpuno jasno, prije možda godinu ili dvije, postepeno, i osjećam se oslobođeno. Ništa ne

moram biti. Ništa ne želim biti. Želim samo Janu i tebe,
sjećanje na vrtnu restauraciju, i bezbroj malih trenutaka,
za veliki mozaik života.

Napuhanih mješina, pretile i hladne, kapi se kiše čupaju iz oblaka i raste visina potoka. Nasip blizu kuće njenih roditelja opet nije povećan unatoč obećanjima i Jana stalno zove roditelje da čuje prijeti li opasnost od poplave. Prije tri godine potok se prelio i u dvorištu je bilo tridesetak centimetara vode, a podrum je bio pun. Spašavali smo što se dalo spasiti, dizali na povišeno. Vreće s pijeskom stizale su prekasno. Zapravo - vreće su stizale i pijesak je stizao. Punile su se na licu mjesta i ljudi su se otimali za njih. Počeli su ih čak odnositi s nasipa, unatoč povcima i prijetnjama ovih iz komunalnog poduzeća. Molim jednog dečka iz komunalnog, s kojim sam nekad radio na pumpi, da nam da par komada, kao i toliki drugi. Ljudi histerično viču i psuju, jurcaju amo-tamo na svaki glas da ovdje ili ondje ima vreća. Meni kaže da idem za njim, pa trčim za traktorom s prikolicom. Iza skretanja u ulicu koja vodi prema sajmištu i Bašči na brzinu ih nekoliko napunimo, koje nam zatim dovezu pred podrum. Malo nam je bolje, ali sve je zapravo uzalud. Na kraju, tast je

propao u šaht kojemu je maknuo poklopac da voda bolje otječe i dobro se oderao. Dobio je otrovanje krvi i završio u bolnici. Jedva se spasio, jer je čvrst, starinska zablatska sorta.

Sad joj odgovori da je voda pod kontrolom.

Ali grom je udario na sajmište i pogodio kesten, kaže.

To su kesteni pred mojom kućom. Na portalima se pojavljuju razni komentari. Netko kaže da je grmljavina u studenom rijetka, drugi da to nije prvi put da je grom udario u te kestene. Ja se toga ne sjećam. Netko u komentaru stavi narodnu mudrost, onakve kakve je u prognozama koristio Sijerković: Grmljavina u studenom znači rodnu buduću godinu. Od toga mene prođe unutarnji udar, elektricitet od kojeg mi se koža naježi.

Čuj ovo, kažem Jani i pročitam.

Drago joj je, lovimo se za male stvari, dok nam one bijele kuglice ne idu iz glave.

To je pred mojom kućom, možda je znak, kažem.

Glupo, može biti, ali stvara u nama neku toplinu i povezuje nas.

Sjećaš se, pitam, je li već nekad udario grom u kestene na sajmištu?

Ne sjećam, veli, dok se pomiče da se legnem uz nju na kauč.

Grom možda nije udario, ali jednom je pucalo kao da jest. Dugo se već nisam tog sjetio, kako sam vodio Petru praznim ulicama grada, baš onako kako ću tebe voditi. Radi se zapravo o dvama danima, ali u mojem su sjećanju nekako povezani u jedan. Bilo je to ratnih godina. Onih

kad smo samo špilali nogomet i igrali se rata, stalno sa sve više pravih stvari.

Odjednom su posvuda bili ljudi u maskirnim uniformama, uvjetno rečeno. Svi su imali na sebi samo neki dio uniforme - maskirni prsluk, jaknu ili hlače - a drugo je bilo kako je već tko pripasao - traperice, trenirka ili crne samterice, a neki su imali i hlače od skijaških odijela, koje su tako konačno poslužile svrsi. Nije to bila prava vojska, barem u početku. To su bili ratnici, svaki svoje fele. Tipovi koji su izgledali kao da su došli s televizije, koji su nam imponirali, čak i više nego prava vojska. Ovo su bili likovi koji su bili sami svoji generali. Neki su sad imali okvir u koji su mogli smjestiti svoju otkačenost, koja je zbog svega što su vidjeli, popušili i popili, ponekad otišla u ludost. Velim, ono što smo do jučer subotom uvečer mogli vidjeti u akcijskim filmovima, odjednom smo, samo pravo, mogli vidjeti bilo gdje, u pošti ili banci, na placu, pogotovo u kafićima. Oni stariji, a bilo ih je, s otprilike 45 ili 50 godina na leđima, neki čak i više, voljeli su nadimak Rambo. Jedan je dolazio maminoj sestričnici i svaki put kad bismo bili tamo, iščekivao sam neće li nalegnuti na zvono, banuti u stan, salutirati nam i udariti me po ramenu ili mi čvrsto rukom proći kroz kosu. Bio je bolji od originala. Poludugu kosu krotila mu je široka crna vunena traka, i nikad je nije skidao. Onda mi nije bilo jasno zašto, ali sumnjam daje bio proćelav. Preko maskirne jakne imao je metke, na svakom ramenu po jedan kolut, to je vrijedilo vidjeti, koji su se križali na prsima pa širili prema bokovima, da bi se opet našli na leđima. Bio je mršav kao čempres i nekad mi se činilo da bi mu se mogli

zaglaviti među rebrima. Kad bi sjedao za stol, razmaknuo bi ih kao žena haljinu, a kako se stalno meškoljio, tako su ti meci uporno škripali po zaslonu stolice, i nikad ih nije pristao skinuti, ma koliko ga na to nagovarali. Baš kao ni granatu-dvije koje su uvijek visjele s njega. Doduše, čuo sam da je bombu znao skidati, tamo u krčmi Pod lipom, na uglu na Trgu mladosti. Vadio bi iz nje upaljač pa ga vraćao natrag, ali to su radili mnogi. Kad bi bili posebno dobre volje, igrali su bilijar tako da su maknuli crnu kuglu i umjesto nje stavili bombu.

Mi klinici skupljali smo metke, ali maštali o bombama. Dodo je imao onaj zeleni tromblon i bacali smo raketice, ali bombi nismo došli ni blizu, osim onda kad ju je Pepo hitnuo u Miklinovcu. Neki su ih imali, čak i u školi. Znali bi ih donijeti i dopustiti nam da gledamo. Makar, kasnije je ispalo da su to uglavnom bile samo školske bombe. (Zato su ih valjda i nosili u školu.) Jednom je bombu u školu donio i Aco, koji radi sa mnom na recepciji u staračkom. Na likovnom se njome igrao pod stolom, skupa s prijateljem iz klupe. Kad ga je nastavnica pitala što radi, odgovorio je da ništa. Krenula je prema njima i nekako su se ušepRTLjali i nisu je uspjeli sakriti. Morali su pokazati što imaju u rukama. Poludjela je kad je vidjela i obojicu ih poslala k razrednici, uz povike da nose tu vrazju stvar sa sobom jer je ne želi gledati! Nije pomoglo ni to što su dečki govorili da je to školska bomba i čak kao dokaz izvadili upaljač, na što je počela urlikati. S bombom u ruci bespogovorno su prošli hodnikom da bi se javili razrednici. Njezina je reakcija bila slična i bez traženja ikakva objašnjenja poput odakle im i slično, rezolutno ih je poslala da se jave

ravnateljju. Opet su prošli istim hodnikom, spustili se stepenicama i kroz drugi hodnik pokucali na ravnateljeva vrata. Ovaj se pak počeo derati, govoriti kako ne želi imati posla s time i izjurio ih van. Taman je zvonilo i puno nas je bilo koji smo ljubomorno gledali kako se čitav odmor šepure s tom bombom i dobacuju je jedan drugome. Bila je to super stvar, makar stoput bila školska.

Ali koliko god nam je rat u početku bio romantičan i zabavan, i znale su se događati takve odlične stvari, ubrzo je postao dosadan. Svako toliko označila bi se zračna opasnost i svi bismo trčali u podrum. Majka, brat, sestra, dvije pratete, baka i ja. Svi osim tate. On je išao u kasarnu. Uzbune bi često bile po noći. Skutrili bismo se u podrumu u kojem su najednom kraju bili improvizirani ležajevi, stari madraci postavljeni na palete i uz svjetlost svijeća uzaludno pokušavali opet zaspati. Kako nam to nije uspijevalo, majka nam je pokušavala skrenuti misli igranjem društvenih igri. Šah, kartanje, čovječe ne ljuti se. Uglavnom smo sjedili u krugu, a ona nas je učila kartati belu. Uz svjetlost svijeće uporno je ponavljala pravila, pokazivala nam karte sakrivajući strah i nervozu zbog toga što nismo u stanju zapamtiti ni ona najjednostavnija, trudila se i trudila, ponavljala stalno iznova, ali uzalud.

Isprva, kad bi se zračna opasnost nadvila nad gradom u vrijeme nastave, s učiteljicama smo trčali u podrum obližnjih kuća. Sve dok se Ivanki nije u trku otvorila torba i sve joj se stvari razletjele nasred ceste, a kad se zaustavila da pokupi stvari, i druga su djeca stala zajedno s njom da joj pomognu. Učiteljice su dobile slom živaca i

od tog smo dana školske uzbune provodili u sportskim svlačionicama.

Dani su prolazili i kad su školska spremanja u svlačionice ostala stabilna i postojana, ona kućna su s vremenom popustila. Očekivano, moglo bi se reći. Stalnim ponavljanjem, bez ikakvih napada, granata, barem simboličnih raketiranja, samo s panoramskim razgledima grada borbenih zrakoplova MIG 29, strah je postajao sve manji i manji, čelične zvijeri ulijevale su sve manje strahopoštovanja i nikome se više nije dalo gubiti vrijeme po podrumima, pogotovo po danu, kad je bilo toliko toga za učiniti. Onda je, nakon uspješnih pregovora, neprijateljska vojska u miru napustila kasarnu i svečano je pribijena tabla na kojoj je pisalo vojarna. I moj je otac bio tamo kad se postavljala tabla. Bio sam ponosan na njega.

Dobro se sjećam dana kad su pred kasarnu stigli autobusi. Otvorili su vrata i vojska je počela ulaziti u njih, samo s osobnim naoružanjem. U Bjelovaru je barutana otišla u zrak, a u Varaždinu se pucalo, ali ovdje je sve prošlo mirno.

Bio je to lijep rujanski dan, Podravina je već polako šuškala žuto i narančasto, a ljudi su se spontano poredali uz cestu. Čitavom je dužinom ceste kojom je vojska trebala prolaziti, od samog ulaza u vojarnu pa do izlaza iz grada, s obje strane stajalo mnoštvo ljudi koji su ih ispraćali. Kad su se otvorila vrata i prvi autobus polako izašao na cestu, nastala je euforija, masa je počela vikati, sa svih strana čuli su se uzvici krenuli su, krenuli su!, kao da svatovi idu po mladu i eterom se na valovima uzbuđenja prenijeli do krajnjih

gradskih kapilara, do posljednjih kuća i polja kukuruza i pšenice. Stajali su ljudi uz cestu, nasmijanih lica i s crvenim ružama u rukama, gledajući autobuse kako brekćući odlaze. U toj koloni koja je za sobom ostavljala trag cvijeća bio je i otac, pratio je kolonu do istočne granice općine na kojoj je s potpukovnikom popio rakiju, on koji rakiju inače nikad nije pio, a zatim predao vojsku vlastima susjedne općine. Bio je u koloni, a ja sam ga čekao pred kućom, sasvim blizu kolnika, uzbuđen, ponosan i nestrpljiv da ga vidim. Čekao sam kolonu, čudeći se ružama u rukama ljudi, nisam mogao shvatiti o čemu se tu radi jer bio je to neprijatelj, a cvijeće je za prijatelje. U zanosu su na autobuse bacali cvijeće i bilo mi je krivo zašto mi nitko nije rekao da je takav običaj pa da i ja ponesem jedan buket. Svi smo bili tamo, osim majke, koja je bila na poslu i čekala kolonu ispred Centra za socijalni rad. Kad se prvi policijski automobil s uključenom rotirkom konačno pojavio u dubini ulice, krv mi se penjala u glavu i šumilo mi je u ušima, nisam znao što bih s ushitom koji me je preplavljivao i kako kanalizirati energiju koja je prštala u meni, a onda su ljudi počeli mahati, pa sam i ja počeo mahati, počeli su vikati, pa sam i ja počeo vikati, kolona je već bila veoma blizu i uzbuđenje je raslo, graja je postajala sve jača, baš kao i mahanje, a onda je stigao taj trenutak, kolona je prolazila ispred nas, ljudi su mahali vojsci na odlasku i počele su letjeti ruže, milovale su autobusna stakla, nebo je bilo puno latica koje su polako letjele zrakom, blago je sipila latičnica, nježna crvena latičnica, i onda sam u jednom automobilu kroz tu baršunasto crvenu zavjesu cvijeća ugledao oca, ruže su padale i po njegovu automobilu, u jednom

trenutku pogledi su nam se sreli i mahnuo mi je, a ja sam odmahnuo, mahao sam kao lud, iz sve snage, devetogodišnjak pun ljubavi i ponosa, osjećao sam da on maše samo meni i u tom trenutku ništa drugo nije postojalo, nije bilo svijeta, oružja ni rata, u tom trenutku postojali smo samo tata i ja. Tek što je njegov automobil prošao, oglasila se sirena koja je označavala zračnu opasnost. Šezdeset sekundi tona koji se polako uspinje, raste u nebo, visoko, sve dok ne ostane bez snage, pa stane, da bi se zatim opet, ispočetka, snažno počeo uspinjati. Pobjednička sirena, pomislio sam prateći još uvijek pogledom automobil koji je postajao sve manji i manji. Baš lijepo da su se sjetili. Neka čitav grad čuje i zna da vojska odlazi. Kolona je uskoro nestala u daljini i ljudi su se počeli razilaziti, a meni se činilo da bi taj trenutak trebalo proslaviti. A čime devetogodišnjak može bolje proslaviti jednu takvu pobjedu nego kuglicom sladoleda kod Zilfija? Uzeo sam Petru za ruku i u gužvi i euforiji koja je vladala nestali smo iz vida Dadi i Boki, u smjeru centra grada. Ne mogu čak reći da smo nestali, nije da smo bježali, skrivećki, ne, u tom trenu to se činilo normalnim. Otići u grad u tako svečanom trenutku u kojemu uobičajena pravila i regule padaju u vodu. Petra se malo bunila, uplašena sirenama, ali uspio sam je uvjeriti daje sve u redu, daje pobjeda tu, pa se primirila i poslušno krenula sa mnom, držeći me za ruku. Kako je to bio lijep trenutak! Skrenuli smo iz svoje ulice u Frankopansku, ulicu koja vodi do trga, a kroz koju kolona na odlasku nije prolazila, pa tu nije bilo baš nikoga. Ubrzo smo stigli na trg i na moje veliko iznenađenje tamo također nije bilo nikog. Ni jednog jedinog čovjeka. Samo Petra i ja, ruka

u ruci. Bio sam razočaran, očekivao sam da će grad biti pun, vrvjeti ljudima zbog jednog takvog velikog trenutka, barem jednako pun kao što je pun za 1. maj, ako već ne više, a ono - nikog. Pustoš. Šetali smo centrom, po sredini, zadovoljni i sretni, prema omiljenoj slastičarnici i već smo prešli skoro čitav trg, bili nadomak slastičarne, kad je iz jednog kafića izjurila sredovječna konobarica i počela vikati, s udaljenosti od petnaest metara.

Kam ideš i kam to dete sa sobom vodiš, kaj ne vidiš da je uzbuna?

Gledao sam je i mislio kakva uzbuna, ženo božja, umri u neznanju, to su pobjedničke sirene, zar stvarno ne znaš da je gotovo? E pa gotovo je, pred deset minuta svojim sam očima vidio vojsku kako odlazi iz grada. Ne obazirući se više na nju, produžili smo do slastičarne pa i slastičare koji su nas htjeli zadržati počeo uvjeravati da nikakve uzbune nema i onda smo se sa sladoledom u kornetu kroz sablasno prazan grad uputili natrag kući.

Nekoliko dana ljudi su zbog straha od odmazde opet išli u podrum, a zatim se sve vratilo na staro. Nekoliko desetaka mirnih preleta prije oslobađanja vojarne i dva mirna dana s uzburkama nakon odlaska vojske u kojima nije došlo do nikakve pucnjave i ljudi su se vratili ignoriranju rata. Toliko su se osokolili, gotovo kao da se ništa ne događa, i grad je uskoro ušao u normalan, ustaljeni ritam, pa ljudi ne da su bili po podrumima, već su pod trajanjem zračne opasnosti šebući ulicom ili stojeći ispred birtije psovali u nebo kad bi čuli ili vidjeli borbeni zrakoplov i pokazivali mu srednji prst.

Tog popodneva, koje nekako stapam u isto s onim danom, opet je bila uzbuna. Petru i mene odmah su potjerali u podrum i mi smo se lijeno spustili. Sjeli smo na madrac ne znajući što bismo počeli sa sobom, bila nam je puna kapa tih gluposti koje su nam prekidale djetinjstvo, i u meni je rasla ljutnja. Čekali smo ostale da nam se pridruže, a kako je vrijeme promicalo i nitko nam se nije pridruživao, postajao sam sve ljucí. Nisam mogao podnijeti to što se prema meni odnose kao prema klinču. Oprezno sam krenuo stepenicama, polako sam pritisnuo kvaku, otvorio vrata i našao se u prizemlju. Bio sam si važan, na onaj glupi dječji način, kad radiš nešto najobičnije, ali si zamisliš da je to nešto posebno. Prignut sam ušao u kuhinju i prišao prozoru koji gleda na stražnje dvorište. Uspravio sam se tek toliko da mogu vidjeti van i poludio kad sam u vrtu ugledao Boku. Imala je motiku u ruci i nešto je prčkala po zemlji. Protestno sam se okrenuo od prozora. Zidni sat vrtio je svoje krugove. Osim toga bila je tišina. Ništa se nije događalo. Gore je bilo dosadno baš kao i dolje u podrumu. Krenuo sam prema verandi uvjeren da Dada tamo drijema, daje zamolim za sok prije nego se vratim dolje, ali nije je bilo. No zato sam vidio nešto drugo: preko ceste, na sajmištu, stajao je djedov traktor s prikolicom. Malo dalje djed je širokim, snažnim i elegantnim, ujednačenim pokretima kosio travu! A meni su lagali da djed i baka redovito idu u podrum. I sad je on tu mahao kosom, a ja sam morao sjediti u podrumu, iako su svi znali koliko volim s njim kositi travu te zatim sjesti na prikolicu punu djeteline ili sijena i odvesti se s njim u Miklinovec. Želio sam čitav život kositi travu s

njim i voziti se na prikolici. Bio sam uvjeren da ću kad odrastem i ja biti baš kao i on. Na tren sam pomislio da odem do njega, ali iz inata nisam htio. Gotovo sam požalio što sam uopće izašao iz podruma, ali sam se ipak ljutito okrenuo i pošao tražiti Dadu. Još mi je samo ona preostala od odraslih. Otvorio sam vrata njene spavaće sobe i nagnuo se kako bih vidio je li unutra i došlo mi je da vrištim od muke: spavala je! Vidjeh su joj se samo debeli obrazi i kratka, nakovrčana sijeda kosa. Zalupio sam vratima i ponovno ih otvorio. Nije se ni trznula. Nakašljavao sam se kako bih je probudio, ali nisam postigao nikakav rezultat. Vjerojatno je popila tabletu za spavanje. Njoj su uzbune služile da se malo odmori od nas. Ma nek' se svi skupa, i Boka, i deda, i Dada... Nikad više neću... Baš sam bio tužan. Popeo sam se na kat. Dodo je bio četiri godine stariji i već je išao u šesti osnovne, nosio koledžicu i svaki dan si je slagao frizuru s vodom i šećerom. Bio je frajer i redovito je ignorirao uzbune kad roditelja ne bi bilo kod kuće. Umjesto da sjedi u podrumu radije se u sobi zabavljao igrajući igrice na Amigi 500. Žestoko sam puhao kroz nos i tek što sam otvorio vrata sobe, a on me počeo tjerati van, čula se buka i zatresli su se zidovi kuće. Negdje u blizini odjeknula je jaka eksplozija, i čuo se avion kako leti sasvim nisko. Iz pete mi je u prsa šibnulo nešto vrelo i teško, popelo se kao živa u termometru u crtanom filmu i prvo smo se ukipili, šokirani i pitajući se što se dogodilo, nije to trajalo dugo, treptaj oka i već smo kao sumanut i jurili niz stepenice kad je odjeknula druga eksplozija. Koji je rusvaj nastao u našoj maloj zajednici: jedna djevojčica sjedila je u podrumu pitajući se

što se dogodilo, dva klipana trčala su jedan za drugim niz stepenice s užasnutim pogledima i vičući kao da ih netko kolje, Boka je odbacila motiku i trčala oko kuće da bi se dočepala podruma, Dadi se pričinilo da je nešto čula i možda bi se okrenula natrag spavati da Boka nije došla po nju i nekako je uspjela odvući u podrum, a djed je također ostavio brisani prostor ledine za neka bolja vremena i pohitao preko ceste pa počeo lupati na bočna, drvena vrata. Počeo je rat! Ako ne prije, kao što smo vidjeli da se događa u drugim gradovima, ali sad je počeo. Dva su projektila pogodila vojarnu i usmrtila jednog vojnika. Svi smo bili u podrumu, uplašeni, svaki sa svojim mislima.

To je bilo prvo i posljednje raketiranje grada.

Djed je ustao, valjda nakon deset minuta. Ostavio je traktor i to nikako nije mogao podnijeti, ideju da bi mu ga nekakav mulac u avionu mogao raznijeti pa je otišao na sajmište kako bi ga maknuo, napravio krug i parkirao ga pod kestene za što mu je trebalo dosta vremena i vratio se prilično ljutit. Baš mi se u tom trenutku činio hrabar, taj moj djed. Odlučio sam da ću kad odrastem ipak biti malo kao on.

O čemu razmišljaš ?, pita me Jana.

O svemu. O onome iz čega rastem. O našoj borbi. O tome kakav želim biti. O tebi i o njoj.

Stisni me čvršće, kaže i primi moju ruku kojom sam je obavio oko trbuha.

Stisnem je i poljubim u vrat, a skvrčena koljena savršeno mi prijanjaju uz njena.

Pred vrtićem, ta je žena rekla djetetu: Hajde, zagri
mamu.

Ja to tebi neću nikad reći. Reći ću, uvijek: daj da te
zagrlim.

Smrću majke, završi i tvoj život, jedan od njih, ali još gore od toga, rodi se i živi nov strah, koji je stalno tu: strah od smrti i gubitka. Bojiš se da ćeš ostati bez ljudi koji su ti bliski. Uvijek je tu. Čuči i zapitkuje. Hoće li to biti danas? Hoće li to biti danas? Sto misliš, tko će to biti ? Pitaš se i jeste li dosegнули maksimum kao obitelj i neće li vas od sada biti samo manje ?

Kad sjedim s tatom na terasi, kad Dodo pali cigaretu za cigaretom, kad je Petra opet bolesna dan za danom, kad Jana pije tablete i sama si zabija injekciju u trbuh zbog umjetne oplodnje.

Mislim na dan kad tata neće biti tu. Kad neće pozvoniti na vrata u pola deset navečer. Ne mogu ne misliti na sve lijepo što će proći. Zato stalno, opsesivno, pokušavam pamtiti. Ljude, stvari, grad. Izrezati komadiće vremena i spremiti ih na sigurno. Jer u stalnoj i sve bržoj vrtnji sve se gubi. Recimo grad. Njega najviše zaboravljam. Ne mogu se sjetiti kako je izgledao kraj ulice, tamo kod bolnice, prije nego je napravljen kružni tok.

Ne sjećam se križanja, koje je tamo bilo do moje dvadeset i neke.

Provest ću te svakom ulicom, pokazati ti svako mjesto. Puštat ćemo zmajeve na sajmištu i sanjkati se na Bašči. Oduvijek smo se sanjkali, i skijali, na Bašči. Tako je to kad odrastaš u ravnici - novogodišnja skakaonica ti je ostatak stare gradske utvrde.

Ako je Obranova trešnja bila čudo sa stražnje strane, samo za nas, sajmište i Bašča bili su čudo s prednje strane kuće. Pogled kroz prozor moje sobe, noću, kad bi se guste pahulje stiskale ispod žarulje drvene bandere ulične rasvjete, mogao bi biti motiv neke flamanske ili podravske, Lackovićeve zime.

U to vrijeme, sajmište su u zakupu imali seljaci koji su tamo kosili travu i sušili sijeno. Jedan dio, točno pred kućom, imao je i djed iz Miklinovca, tako da smo mirno mogli jurcati po njemu i igrati nogomet. Zabili bismo skijaške štapove koji su glumili vratnice i igrali do iznemoglosti. Ponekad samo Petra i ja. Ona bi navukla moje stare, žute kožne rukavice koje sam dobio u Austriji (zapravo su nam oprema za skijanje i nogomet bile iste) i hrabro skakala za loptom. Nekad joj se ne bi dalo igrati, pa bih je ucjenjivao time da ću je primiti ili izbaciti iz Smeđih beretki, zavisno od toga je li trenutno bila unutra ili vani. Negdje između dolaska djece iz Slavonije i Baranje i vremena u kojemu je Bruno počeo dolaziti po mene da zajedno idemo u školu, osnovao sam te Smeđe beretke, paravojnu formaciju čiji je stožer bio u Miklinovcu. Sačinjavalo ju je, zavisno od svađa, između pet i deset članova. Naziv smo dobili tako što je Dodo imao smeđu

beretku koju sam mu popalio. Sa strane je imala zašivenu oznaku Top Guna, mali avion u krugu iz kojeg su se širila stilizirana krila, a kako je nisam uspijevao skinuti, na kraju sam nabio grb preko tog kruga i aviona, a to je izgledalo svjetski. Ta krila sad su se širila iz grba, i svi su mi pomalo na tome zavidjeli. Ostali su na placu kupili maskirne beretke, bilo mi je drago zbog toga, što samo ja kao zapovjednik imam smeđu, stavili metalne grbove i stvar je mogla početi. Osim kapa, imali smo još i jednu JNA čaturicu koju je tata donio iz kasarne, dalekozor, dva voki-tokija koje je tetak donio iz Njemačke i torbu u obliku pijetla, s izduženim vratom, i trodimenzionalnim repom i krilima, Podravkin promotivni materijal. Tu je, malo kasnije, bila i zračna puška. Da, i sanduk. Meni danas možda najdraže što su Beretke imale.

Sajmište je, rekao sam već, bilo čarobno mjesto. Po njemu smo se vozili na prikolici punoj mirisne djeteline, ponekad skroz do Miklinovca. Nije bilo mobitela, a deda i baka nisu imali čak ni telefon i dedin je dolazak svaki put bio iznenađenje. Predvečer bi se počeo nagle dati nije li preko na livadi crveni Zetor s kabinom ili narančasti Ursus bez kabine. Kad bih ga spazio, pojurio bih preko. Stajao bih iza njega i gledao ga kako širokim zamasima, mršav i s kapom na glavi, uvijek u košulji, kosi djetelinu ili sijeno u ravne linije. Za pojasom mu je visio limeni tok, otprilike dopola pun vode, u kojem je bio kameni brus. Kako je zamahivao kosom, brus se micao i udarao u stijenke. Svako toliko bi stao, obrisao nadlanicom čelo, i počeo brusiti. To je bilo najljepše. Jednom rukom držao bi kosu, a drugom brus i brzim,

oštrim pokretima potezao bi ga s jedne, pa s druge strane oštrice. Još i sad čujem taj zvuk i poželim uzeti brus iz njegove ruke, umočiti ga u vodu i potegnuti po kosi, tek toliko, za uspomenu.

Jednom smo na sajmištu akrilnim, srebrnim sprejem Dodo i ja nacrtali linije nogometnog igrališta, na što je deda poludio, jer da će se krave otrovati.

A negdje u kasno proljeće, svake godine bi se na sajmištu pojavio lunapark. Bilo je to uzbuđenje kakvo tvoja generacija ne bi osjetila ni da se spusti NLO iz kojeg bi na dvogrbbim devama izašlo tisuću nakresanih vikinga. Dva kamiona i dvije-tri kampice, ne zvuči bogzna što, ali bilo je čarobno. Visjeli smo na ogradi i gledali kako slažu pistu za autiće, izvlače stolove za stolni nogomet i Atarijeve videoigrice. Bolji je bio samo cirkus. Kad bi došao, zauzeo bi pola livade, uključujući dedin dio. Čitavu bi noć postavljali šator i nastambe za životinje. Ponekad bih stajao na prozoru i gledao ih kako rade. Čak i kad sam odrastao, volio sam pogledati cirkus kroz prozor kad bih išao spavati. Tad bi izgledao prisno, gotovo sasvim u mraku, s tek pokojim svjetlom. Noću bi se glasale životinje i činilo mi se kao da sam u Africi. Samo su mi magarci, koji su ponekad revali do beskonačnosti, išli na živce.

Ipak, najbolje od svega, čak i od onog kad su na sajmenici ponedjeljak snimali emisiju Varošarije i naša se kuća vidjela na televiziji, bilo je kad se jednog dana na Bašči ugnijezdio maskirni protuavionac. Gledali smo ga, prvo iz daljine, Petra i ja, ali svakim danom bili smo mu sve bliže. Onda smo jednog kasnog popodneva došli do podnožja bedema i počeli se uspinjati. Oboje Smeđe beretke,

u tom trenutku. Bila je slatka, s tom francuskom kapom crvenog kariranog uzorka.

Bili smo mu blizu, i skrivećki smo ga promatrali odozdo. Baš se lijepo, onako pravo, po vojnički ulogorio, sav natkriven umjetnim liščem, a oko njega poredane jedna na drugu bile su kutije s municijom, mecima kalibra 12,7 milimetara, maslinastozeleni sanduci sa žutim ćirilničnim natpisima koji su mi se, iako sam u prvom razredu učio ćirilicu, doimali sasvim egzotičnim, bilo je to čudo i taj je protuavionac bio san snova. Svaki sam dan jedva čekao da nastava završi pa da idemo na Bašču. Šuljali smo se nas dvoje tom protuavioncu, vrebali ga iz prikrajka, ali vojska je bila skroz nezainteresirana za nas, pa smo se počeli otvoreno šetati oko njega. Neprestano sam zamišljao što bismo sve bili u stanju učiniti kad bi naša postrojba imala jednu takvu mašinu. Poskidali bismo sve zvijezde s neba, ne samo avione, jednom takvom grdosijom. Kad bismo barem mogli imati jednog takvog protuavionca, mislio sam, isto kako sam prije mislio kako bi bilo lijepo imati ključ kojim se možeš voziti treskačima koliko te volja. Ili kad bismo barem imali taj pokrov od umjetnog lišća. Ma, bar taj sanduk kad bismo imali, jedan sanduk s municijom, ma ne, čak ni to, ne treba nam ni municija, prazan bi sanduk puno značio postrojbi koja je praktički još bila u osnivanju. Kad bismo samo imali taj sanduk! Onda sam se dosjetio. Ona je imala tako slatke kovrče i lijepe plave oči! Nagovarao sam je da tog mladog vojnika zamoli da nam pokloni jedan prazan sanduk, a ona se nećkala. Mrak je već počeo natapati varošku grabu i znao sam da ćemo, ako je uskoro ne nagovorim na akciju ostati

bez tog iznimno vrijednog eksponata. Nagovarao sam je i nagovarao. Obećavao stalno članstvo u paravojnoj postrojbi, ali ma kakvi, mala nije htjela ni čuti. Onda sam se zapalio. Ponekad se tako zapalim i brekćem, kao stari dedin Ursus, ako nije po mom. Molio sam je i prijetio, naizmjence, kao što to obično rade kreteni i nitkovi, sad bih joj obećavao ovo i ono, da bih joj zatim, samo trenutak kasnije, prijetio kako to i to, ovo i ono, nikad neće dobiti, nikad!, čuje li ona uopće i shvaća li što to znači: nikad!, nikad to neće dobiti, sve i da odmah sad, ovog trena, ode do vojnika s tim svojim plavim očima i mliječnim zubima i vrati se sa stopedeset sanduka! No, no, no, mir, onda bih se smirio, centrirao se i lijepo zamolio. Noć se već nataložila u grabi kad sam izvukao posljednji adut i ponudio joj stalno mjesto. Dočasničko. Zablinkala je okicama, što joj je bila dobra proba, i ponosno krenula na bedem. Prišla je protuavioncu, dok sam joj ja štitio leđa, nevidljiv čak i satelitima iza dvadeset metara udaljenog drva, i u minuti riješila stvar za koju sam je morao toliko nagovarati. Blink, dva treptaja okicama i tip je sišao s oklopnjaka i bez rasprave ili pitanja predao joj sanduk. Bilo je to prelako. Išla je ponosno prema bratu komandantu jedva vukući za sobom taj teški drveni sanduk, a meni je došlo da se derem na sav glas. Kakva će to biti bojna! Kad to dečki vide! Izgrlio sam je kad se konačno dovukla do mene i onda smo, zajedno noseći sanduk, krenuli kući. Prešli smo preko sajmišta i stajali pred cestom čekajući da prođu automobili, kad se pred susjednom kućom zastavio automobil i vidio sam da u njemu sjede tata i još jedan čovjek u maskirnoj uniformi. Istog sam trenutka

ispustio sanduk iz ruke koji je padajući gotovo povukao sestru na tlo. Odmaknuo sam se od nje i gledajući prema autu rekao joj da ga dalje ponese sama. Ja general, pa neću valjda ja nositi sanduk, to je ispod časti, pogotovo pred jednom takvom osobom, još k tome u ratnim vremenima. Mislio sam da mi, s obzirom na rang, priliči prijeći cestu, salutirati pa popričati o crtama obrane i planiranim akcijama. Ona je odbila sama nositi sanduk i našao sam se u prilično nezgodnoj poziciji - nije bilo šanse da ostavim taj sanduk, ne nakon sveg onog moljakanja, nisam joj mogao ni prijetiti jer ona bi ga sigurno ostavila, a nisam želio ni pred čovjeka s tim sandukom u rukama. Na kraju sam ljutito uhvatio sanduk s jedne strane, kad ga je ona primila s druge strane. Pozdravio sam u prolazu i šmugnuli smo u podrum. Nakon toga je na duže vrijeme bila torpedirana iz postrojbe.

Tako da, nije to livada na kojoj se ponedjeljkom prodaje stara krama i nije to ostatak bedema. To je čudo od komadića ovog našeg grada i svaki put kad ćeš se sanjka-
ma spustiti po Bašči, sve će to biti u tebi. Čaj koji je čekao Dodoja, Petru i mene, topli šklobonjci sa zeljem, moja mama, Janina mama i Jana. Ti ćeš biti naša i mi tvoji, koliko nitko nije bio nečiji.

Ljeta smo provodili radeći lukove i strijele, i igrajući nogomet. U Miklinovcu smo ga igrali na livadi, okruženi poljima krumpira, pšenice i kukuruza. Cime god bismo se počeli baviti, završili bismo s nogometom. Dogovarali smo te napade s Bregovcima, koji su živjeli iza šume. Odmah iza bila je velika livada, a iza nje su počinjale kuće. Oboružali bismo se i krenuli kroz šumu. Sjećam se, jednom je s nama išao i Dodo. Bilo je ljeto, sparno i suho, a šuma je pružala ugodan hlad. Svatko od nas imao je petnaestak strijela, s čavlom na vrhu. Dodo je pratio borilačke filmove i dobro se sjetio da napravimo zapaljive strijele. U to su se vrijeme kod nas u gradu punile igračke za Kinder jaja. Kome god bi došao, nabasao bi na vreće žutih kutijica u obliku jaja u koje su se pakirale igračke. Moja je teta Katica također imala zatrpanu kuću. Uglavnom, tih je žutih jaja bilo da poludiš. Pa smo u njih stavljali prašak za pecivo i vodu, mućkali ih i bacali u pod da eksplodiraju. Na tragu toga Dodo je predložio da ih napunimo benzinom, umetnemo kratki fitilj od špage i

zalijepimo za strijele. Bila je to odlična ideja. Prišuljali smo se rubu šume i promatrali ih. Sjedili su i dosađivali se. Pratili smo da se netko nije pokrio sijenom i ne čeka nas negdje na pola livade, ali ništa se nije micalo. Napeli smo lukove i počeli istodobno ispaljivati strijele. Taj smo ih put razvalili! Da si samo vidjela njihovo iznenađenje kad je počelo fijukati, a nisu nas ni vidjeli. Potom smo izletjeli i navalili na njih. Tad bi uglavnom počele prepirke, a ne tučnjava, jer predobro smo se poznavali, ali taj su put sluđeni našom ofenzivom pogodili Krešu u glavu šljemom JNA. Ovaj se srušio, ali najviše od straha, i baš je on pokazao prstom i rekao: Vatra! Gori seno!

Pojurili smo, Bregovci i mi, u tišini, bez dozivanja roditelja i uspjeli pogasiti vatru koja se tek počela rasplamsavati. Potom smo odbacili oružje, razmaknuli sijeno s jednog područja, napravili vratnice koristeći i šljem kao stativu i opalili nogomet. Nismo bili protivnici, bili smo sudionici.

Vidiš, mi smo s jedne strane znali manje od vas. Dapače, ponekad smo bili zbilja blesavi. Moj je polubratić šibicama zapalio sjenik, ja sam s jednim bratićem, sjedeći na travi igrao pikado tako da smo bacali strelice uvis, s ciljem da strelica padne što bliže nozi sve dok mi je nije zabio u butni mišić, drugi je pak bratić bacao šarafciger u zrak i gledao kako se zabija u zemlju sve dok mu u jednom neuspjelom pokušaju nije probio stopalo, Dodo je stalno navaljivao s tim bombama punjenim benzinom, pa jednom zapalio dvadesetak paleta koje su stajale pod kuhinjskim prozorom, kad se unutra odvijala veselica, jednog smo bratića u prosincu bacili u potok, zapalili smo

drvenu kućicu koju smo sami napravili na dnu tetinog dvorišta, na rubu polja i blizu šume, a u kojoj smo imali i peć na drva koju nam je dao stric, i još štošta drugo, ali s druge smo strane znali puno više. Da, razumijete se u tehnologiju i kako nešto naći na internetu, imate pristup informacijama, ali ne znate da možete ubrati kiselicu i pocuclati iz nje sok. Nama je to bila navika. Mi smo gledali svijet oko sebe. Naš svijet, a ne neki tuđi, uploadani. Nama je bilo jasno da se taj svijet raspada i da nastaje nešto novo. Vi tako nešto morate provjeriti na internetu. Guglati, kako ugasiti sijeno.

Znaš, mi smo imali stvari koje su nam bile važne, a vama je sve ravno. To je najgore od svega. Imali smo stvari koje su nas formirale: stripove, knjige, naljepnice nogometaša i Životinjskog carstva, najdraže igračke, junake poput kojih smo željeli biti. Imali smo jedni druge. Išli smo na treninge iz zabave i jer smo to voljeli, a ne da budemo profesionalci. Nama zapravo možda nije ni bilo jasno da se od nogometa može živjeti. Nama je bio san igrati na San Siru ili Campu Nou, a vama je zgrtati milijune. Nama je igranje na Campu Nou bilo cilj, a vama je sredstvo. Da biste bili bogati i slavni. Mi smo samo htjeli biti najbolji nogometaši. Moj brat i ja poslije treninga bismo kod kuće satima jedan drugome nabacivali preko Bokinog vrta, uništavali joj cvijeće i ribizi i zakucavali loptu na zid Obranove garaže. U kopačkama bismo gazili između gredica zelene salate i paradajza, da uzmemo loptu. Možda smo imali manje razuma, ali imali smo srca za tri generacije poput ove vaše. Svaka, ali svaka naša utakmica u Miklinovcu završavala je svađom zbog

nekog auta, gola ili penala. Netko bi nezadovoljan uzeo s polja grumen zemlje i bacio ga na onog čijom odlukom nije bio zadovoljan. Onda bismo se naganjali po cesti i skrivali po kukuruzu. Nismo išli po roditelje. Potukli bismo se, isplakali i išli dalje. I ne, naši roditelji nisu visjeli uz ogradu igrališta i dobacivali treneru što bi bilo dobro učiniti, a nama govorili da smo najbolji i da smo u rezervi jer je trener idiot. Jedan bi roditelj uvijek visio i tome smo se rugali.

Ja na zidu imam pjesmu koju sam napisao tušem na stranici otrgnutoj iz kajdanke, u drugom razredu osnovne škole. Boka ju je spremila jer joj se činilo daje to važno i dala mi je kad mi je bilo dvadeset godina. Visi mi uokvirana na jednom zidu. Ne da bih gostima pokazivao kako sam se već u djetinjstvu nečime bavio, jer to je glupa pjesma, nego da se svaki dan podsjetim što je u životu važno - sačuvati uspomene. Ono što nastaje u nama. Poklanjati doživljaje, a ne novac. Sve što ti želim je da kad odrasteš, kad ti bude dvadeset ili trideset, da imaš sjećanje na najdražu igračku. Da imaš neke svoje šljemove i zapaljive strijele. Da imaš svojeg Dodoja, Petru, Filipa, Krešu, Tomicu, Nikolu, Klaudija... Neka čuče u tebi, koliko vas god život odnio na različite strane. I želim da smatraš kako je vrijedno jedan papir čuvati gotovo petnaest godina. Za mene, bio bi to znak da sam ti bio dobar otac.

Sutra je taj dan. Ne prvi, ali čini mi se posljednji. Prošle su dvije godine od posljednjeg pokušaja. U međuvremenu jednom su našli dva spermija, ali je embrij propao prije transfera, a zatim, možda petnaest puta, jednom mjesečno, odlazili smo u Zagreb, ali nije bilo ničeg.

Svega je bilo u ovih šest godina. Lijepih i ružnih misli. Suza i smijeha. Ona si je sama zabijala iglu u trbuh, ja sam dobio iglu u testise. Ali kad sve skupa zbrojim i oduzmem pa podvučem crtu, mogu naći razloga za smijeh i pomisliti: sretan sam.

Svatko ima svoje brige i svoju borbu, kažem Jani kad je želim ohrabriti.

Mislim da smo nakon svega jači ljudi. Mislim, da smo možda čak i bolji nego što bismo bili bez toga. Kad te ne ide, tek onda se propituješ. Razmatraš što je važno. Mogu reći, svakog dana Jana i ja sve smo više jedno. Tako da, mi smo na neki način već pobijedili. Zapravo, čini mi se da su ključne riječi one na koje ne pomišljamo dovoljno često: ne boj se! To je najvažnije. Ne strepiti i stalno živjeti

u strahu. Od novog poraza, od otkaza, od nemogućnosti da nešto kupiš. Da nećemo dobiti dijete i ništa ostaviti iza sebe. Samo tako možemo ostvariti slobodu. Za kraj, volio bih ti reći, i volio bih da povjeruješ - nije važno odakle si krenuo, čak ni kamo si krenuo i hoćeš li tamo stići, važno je samo da odlučno i hrabro ideš, puna vjere u sebe i da uživaš u životu. Mi ćemo to također pokušavati. Ići naprijed bez straha. Pomislim što nemam, dodam što sam izgubio pa na drugu stranu stavim što mi je ostalo, što sam dobio i što sam sve mogao izgubiti. To me ispuni srećom.

Ne želim da si Jana više sama daje injekcije i da pije tablete kojima vara svoje tijelo. Bilo je dosta. Dali smo sve od sebe, i ako nema djeteta, to je što se mene tiče kraj. Jer najviše od svega želim imati Janu.

Ostaje mi naravno nada da ću jednog dana imati tebe. Da čitaš ovo i da ćemo nakon svega svi biti tu, prava obitelj, i da ćemo nakon svega imati osmijeh na licu. Da ćeš poželjeti ostati. Da ćeš ovo mjesto smatrati svojim domom.

Polu je četiri ujutro. Jana se također tek malo prije smirila. Vidiš, mi svaki film gledamo barem dva tjedna, bez pretjerivanja. Počnemo kasno, a ona brzo zaspi. Ja nastavim još malo pa idući dan čitam dok me ne dostigne. Ponekad čekam nekoliko dana, namještajući svaku večer film. Dogodi se da neku scenu vidim pet-šest puta i počne me frustrirati.

Ali ne danas. Pogledali smo čitav film. Zove se Flipped. Ne moram ti ni reći daje film o dvoje klinaca, djevojčici i dječaku i o njihovom odrastanju, najljepši koji sam vidio.

Sve se u njemu povezuje, tako da sam u jednom trenutku bio siguran da će i s nama biti sve u redu. Zbog drva. Javora. Korijena i krila. Ta djevojčica, Juli Baker, svaki put kad čeka školski autobus, popne se na javor koji raste pored stanice pa promatra grad u ravnici i obzor. Ali jednog dana radnici posijeku drvo, kako to obično ide u životu. No, ne želim ti prepričavati radnju, jer gledat ćemo film zajedno. Sto puta. Zapravo, ti već znaš radnju. Gledali smo ga.

To bi bilo to. Ne znam znači li ti išta i hoćeš li čuvati ove riječi, možda za svoju djecu, da vide iz čega si rasla, ili ćeš sve baciti u smeće, ali došao sam do kraja. To unutra, trebali bismo biti Jana i ja. Sutra ćemo saznati rezultate, ali to ništa ne mijenja prema tebi. Samo znači da ćeš možda imati brata ili sestru. Reći ću ti, odmah, napisati ovdje i to će biti to.

Pogledam na sat - šest i petnaest. Nisam siguran jesam li uopće spavao. Jana se također vrti i krevet se trese. Čekam alarm da zazvoni, ne želim ustati ranije.

U dva sata odem s posla. Pred bolnicom mi srce počne kucati brže. Molim Boga da smo uspjeli. Da više nećemo mjeriti vrijeme postupcima.

Na ulazu sretnem čovjeka kojeg znam iz viđenja, ali ne znam kako se zove. Pita me što radim ovdje.

Došao sam po neke Janine nalaze, kažem što bezbrižnije.

Sezona je virusa, odgovori. Pobrali su ga i neki njegovi. Nabraja ih.

Uđem u prostoriju u kojoj se podižu nalazi. Iza jedan pozvoniti.

Dode muškarac u bijeloj kuti, pita prezime i da mi papir.

Razmišljam da li da odmah pogledam ili da to učinim vani, pa brzo izlazim.

Sto ako smo uspjeli ?

Mogla bi se zvati Leda.

Jana će biti sretna kad to čuje.

Nema smisla odgađati. Rasklopim presavijen papir i gledam rezultat.

Troje ljudi stoji u redu na kiosku. Jedan stariji čovjek u kućnom ogrtaču puši pred ulazom u bolnicu. Automobili prolaze. Vrabac se spusti na pločnik i pokupi mrvicu. U daljini, čuje se sirena hitne pomoći. Život ide. Ne čeka.

Izvadim mobitel i nazovem Janu.

Kažem joj kolika je beta. To je smiješan broj. Ona mora ići, čeka je mušterija.

Bude se zvala Leda?

Potonula je nakon još jednog neuspješnog pokušaja. Grlio sam je, ljubio, govorio da će sve biti u redu, da se sve događa s razlogom, ali bila je daleko. Nije vikala, nije plakala, potvrđivala je sve što sam govorio, uglavnom kimanjem. Njene ruke bile su oko moga struka kad sam je privukao k sebi, ali ona mene nije privlačila. Glavu je stavila na moje rame, tako da se ne mora ljubiti.

Bili smo u kadi jedne večeri, puno smo si toga rekli u kadi, kad sam, zamoren razmišljanjem da li govoriti o tome ili čekati, rekao: Možda je vrijeme da krenemo u posvajanje.

Kao i prije, samo je kimnula.

To ne znači da ćemo odustati od pokušavanja da dobijemo svoje dijete. Jesi čula što ti je rekao doktor?

Pozvao nas je da navratimo kad smo saznali da nije uspjelo, pod izlikom pregleda. Sjedili smo u ordinaciji, malo sam je ja tješio, malo on, a onda je uzeo njenu ruku u svoju, rekao: Jana, pogledajte me. Vi znate da ja neću nikad odustati od vas.

Opet je kimnula.

Bude nam lepo. Samo zamisli zvuk nogica koje se čuju u stanu, znaš da dolaze k tebi, i onda mi reci jesi li za to da posvojimo ili nisi.

Treba mi još malo vremena, rekla je i rasplakala se.

Gotovo pola godine kasnije, bila nam je godišnjica braka i moj rođendan. Dan uoči sudjelovao sam na jednoj književnoj večeri u obližnjem gradu.

Ne budeš se kasno vratio ?

Ne budem, odgovorio sam.

Znao sam da nešto priprema, čim tako pita.

Nemoj biti dugo, ipak me zamolila.

Ne budem, rekel sam ti.

Došiel budeš do pola noći?

Ipak pita, za slučaj da ne razumijem.

Svakak, poljubim je i krenem na kolodvor po urednika Stjepana i Kovačića, prijatelja koji radi u Zagrebu, a govorit će o knjizi. Sve je išlo sporo i kasnilo, netko se bacio pod vlak, pa su čekali autobus. Srećom, na prvoj stanici od grada, pa sam otišao po njih. Kad smo se vratili, s nadvožnjaka su vidjeli mrtvo tijelo na pruzi. Ničime nije bilo zaštićeno, samo je tako ležalo na pruzi, a okolo su stajali policajci.

Život je kratak, rekao je Kovačić.

Pogotovo kad se bacaš pod vlak, nadovezao se Stjepan.

Mrzim te pacijente koji traže pažnju i nije ih briga kaj svima poremete planove.

Nisam ni sumnjao da ti idu na živce, nacerio mi se Stjepan.

Nek se obese negde na drvo i puste nas na miru. Pogotovo strojovođe.

Kovačić je rekao da se život zato mora slaviti svaki dan i da predlaže da stanemo na pivu prije čitanja, a Stjepan da ne može slaviti jer sutradan ima puno posla.

Ja moram doma biti u jedanaest, ubacio sam se, da odmah to riješim.

Predstavljanje je bilo gotovo do pola devet i imali smo dovoljno vremena za malo sjesti. Popili smo pivo pa još jedno. Došao je Ive, moj vjenčani kum i bilo nam je dobro.

Oko deset sam počeo trubiti da moram krenuti jer imamo još pola sata vožnje do doma. Oko pola jedanaest smo krenuli.

Možda da stanemo na jednu pivu, pitao je Stjepan.

Kovačić i Ive, koji je s nama išao natrag, složili su se.

Malo prije jedanaest ušli smo u kvartovski kafić.

Govorio sam kako moram ići, kako sam obećao, a oni su mi se rugali.

Ipak, kad sam ustao i rekao da ih Ive može kasnije odvesti jer mu je auto bio blizu, ustali su i krenuli sa mnom. Odveo sam ovu dvojicu doma, a Stjepana u hotel.

Jurio sam natrag. Bila je ponoć kad sam krenuo iz hotela. Još s parkirališta vidio sam da je u stanu mrak. Ušao sam, a Jana je bila u krevetu. Znao sam daje uvrijeđena i to me je ljutilo jer radilo se o nekoliko minuta.

Sretna ti godišnjica braka..., poljubio sam je u obraz.

I tebi, odgovorila je okrenuta mi leđima.

Došlo mi je da vrištim!

Kaj je, u čemu je sad problem?! Uvek neka sranja i

preseravanja, a zbog čega? Par minuta!, izašao sam iz sobe zalupivši vratima.

Mogao sam ostati i piti do jutra, isto bi bilo.

Istuširao sam se i legao, ali morao sam to istresti iz sebe.

Kaj sad glumiš? U čemu je problem?

Ničemu.

Onda?, izgovorio sam grubo.

Mogao sam zamisliti one prve suze kako rastu u kutovima očiju.

Nikaj. Žal mi je jer sam se trudila, a sad je prošel trenutak.

Prošlo je pet minuta, vikao sam. Nikaj nije prošlo!

Nemoj se ljutiti, jednostavno mi više nije do toga i to je sve.

Zakaj?, snizio sam glas.

I jučer kad te nije bilo, i danas, pripremala sam nekaj. Bilo mi je važno da ti to dam u pola noći. Upalila sam svijeće u kupaoni i pripremila vino. Obećal si da budeš došel...

Došlo mi je žao. Pa sam počeo kriviti dečke. Oni su za sve krivi, a ja sam htio ići doma. Govorim joj da je volim.

Stigel bi na vreme da je hotel bil otvoren. Ali morali smo zvoniti i čekati najmanje pet minuta da se ženska uopće pojavi. Još kad ga je upisala...

Većina ovog bila je istina. Nismo možda čekali baš pet minuta, ali smo čekali.

Molim te, daj da vidim kaj si pripremila. Ovaj se dan više ne bude ponovil.

Privijem se uz nju i milujem je po kosi i leđima. Molim je da nam bude lijepo. Konačno ustane i vrati se s

čestitkom koju je sama izradila. Ova je bila u tri boje. Vanjski obrub bio je bordocrveni pa je išao žuti, a ostatak površine bio je blijedonarančaste nijanse. You make my heart smile, pisalo je na njemu. Dolje je pisalo happy birthday, a s lijeve strane bio je bijeli maslačak. Nekoliko padobranaca letjelo je kao da ih je netko otpuhnuo.

Fala, velim, poljubim je i otvorim čestitku, a ona se priljubi uz mene. Čitam lijepe, tople riječi, kakve si inače pišemo. Nasmijemo se jer se zabunila - poželjela je sretnu desetu godišnjicu braka i osmu godišnjicu hodanja.

Tak to ide s ugovorenim brakovima, kažem. Prvo se oženiš, a onda ponekad i zavoliš.

Okreni, kaže ona tiho i još se jače stisne uz mene.

Pisalo je, nakon nekoliko drugih riječi: SPREMNA SAM...

Pomislilo sam da sličan osjećaj mora biti kad ti supruga kaže: trudna sam.

Opet me je pitala, tvrdoglava je, tko bi joj rekao: Kaj bude se zvala Leda?

Odgovorio sam da to nije pošteno, ponovo pokretati takvo pitanje.

Molim te!, ponavljala je. Nek' se zove Leda!

Padne mi na pamet, ali ne želim joj reći, kako to najvjerojatnije uopće neće biti do nas. Netko će drugi odabrati ime, tko joj u životu neće značiti ništa. Nisam to rekao, jer ona te zamišlja kao novorođenče.

Ja ako te zamišljam kao novorođenče, mislim i na tvoju biološku majku. Jer, još je sve svježije, nije kasno da donese drugačiju odluku, ili je neće donijeti, ali je sve boli. Zbog toga mi je loše, jer ja dakako ne želim da promijeni odluku, ali žao mi je da te gubi.

Ne znam vjeruješ li u slučajnosti, ali taj isti dan Jani je majka poslala jedan video.

Taj neki dečko s dvanaest je godina imao viziju vlastitog djeteta. Jasno je vidio da je djevojčica, čak i njezino lice i tamniju boju kože. Bilo je to u dvorištu njegovih

roditelja. Držao ju je za ruke i vrtio. Neki mu je glas rekao da će to biti njegova djevojčica i da će se zvati Chloe. Vrtio ju je, a ona se smijala kao luda. Djevojku s kojom se oženio poznavao je odmalena. Bili su susjedi u nekom američkom selu, gdje se svi poznaju. Dolazila je k njemu i gledala ga, ali on je tad nije primjećivao jer bila je mlada. Djevojka je bila izrazito svijetle puti i nikako mu nije bilo jasno kako bi s njom mogao imati dijete, ali ipak su prohodali i na kraju se vjenčali. Jednog dana povelu su razgovor o djeci.

Više od svega Bog me je stvorio da budem mama, rekla mu je. Već imam i ime za dijete, dodala je.

Odgovorio je da ima i on, ali pustio je nju da kaže prva. Chloe.

Nisu imali dijete odmah kad su se vjenčali. Odlučili su prvo malo putovati i zabavljati se, a bili su i u nekim misijama. S vremenom, većina njihovih prijatelja dobila je djecu, a onda su se i oni odlučili na to. Mislili su da će im odmah uspjeti, ali nije. Mjeseci pokušavanja pretvorili su se u godine. Postali su razočarani i ljutiti. Pogotovo on, zbog toga što je doživio kao dijete, a što je smatrao obećanjem.

Ona je prva pomislila na posvajanje, ali on nije htio ni čuti. Odbio je bez razmišljanja. Čak ga je ljutila takva ideja. Nekako su ipak krenuli u tu priču. I znaš što? Odustali su od imena Chloe. Znali su da je to bilo nešto bezveze, slučajnost kojom su se ograničili i sputavali, pa su počeli razmišljati o drugim imenima.

Nakon dugog iščekivanja nazvala ih je socijalna radnica i rekla da imaju dijete za njih. Koliko god su se spremali

za to i iščekivali, sad kad se dogodilo, bili su iznenađeni, i na neki način nespremni. Na snimci se vidi kako su uzbuđeni. Socijalna radnica je rekla da bi ih žena čije će dijete dobiti, još uvijek trudnica, voljela najprije upoznati. Nervoza i strah od nepoznatog gotovo probijaju s ekrana kad ih gledaš kako se spremaju. Bio im je to jedan od najvažnijih dana u životu i željeli su da sve bude kako treba.

Već sam joj odabrala i ime, rekla je žena nakon početnog upoznavanja i čavrljanja. Voljela bih da se zove Chloe.

Oboje je počelo plakati, a žena se počela ispričavati.

Znam da je to glupo ime, oprostite. Odabrat ćete naravno ono koje će vam se sviđati, rekla je.

Ne, obožavamo ga, odgovorio je on.

Ti možda već i imaš ime. Možda se zoveš Leda. Ili Fabijan. Možda, ali nije važno. Važno je samo da postojiš.

Ovo nije priča za tebe

Ne znam kako smo te ipak dobili. Jer, odustao sam od tebe. Prošli su mjeseci, ali to zapravo i nije dugo, kako su nam objašnjavali. Nisam više imao snage ni volje izigravati budalu pred kojekakvim stručnjacima i praviti se gluplji nego što jesam. Odgovarati na pitanja psihologica koje oboružane znanjem postavljaju pitanja poput: zašto ste se baš sad odlučili za dijete? Ili: zašto mislite da biste bili dobri roditelji?

Ima ta jedna socijalka, neka se zove Dijana, pred kojom smo sjedili i kimali, da bolje nismo mogli. Ona je sjedila zavaljena u fotelju, nadmoćna, a mi smo skrušeno držali ruke u krilu da se vidi kako smo dobri i ponizni, glupavo se osmjehujući. Osjećao sam se kao Amiš koji se natječe za mjesto tehničkog direktora NASA-e. Možda i jest doktorirao robotiku, ali to tek mora dokazati, a doza skepse će zauvijek ostati. S druge strane, ona je skroz moderna, suvremena žena i bilo mi je kao da sam u skrivenoj kameri, pogotovo kad pomislim na njen život. Mislim, ne zanimaju me njihovi privatni životi, neka rade što žele,

sve dok mi netko ne šapuće na uho da se strpim, da još malo bolje shvatim, da probam s još malo empatije, jer ljudi su pod povećalom, moraju paziti što rade... Tko je pod većim povećalom od nas dvoje? Kao da smo lopovi koji dragom sustavu pokušavaju ukrasti djecu. Još je svako malo u kancelariju ulazio ravnatelj, valjda da vidi da je sve pod kontrolom, jer ispravno misli da mu Dijana podmeće. Pogledao sam ga, pozdravio i pomislio kako je sustav sve tromiji, jer mi se čini da je i takav još uvijek dobar za one kojima služi, budući da mi možemo samo kimati i osmjehivati se, ako želimo postići cilj. Jer, ne da mi ga se nije pozdravljalo, došlo mi je da ga nabijem u glavu. Umjesto toga rekao sam: Dobar dan, kako ste? Civiliziran sam, lažan da je to degutantno i boli. Ali s time je gotovo. Ovdje kažem: govna ste. Postavlja vas politika iz prijateljstva ili jer treba slabiće koji će slušati naredbe. Čitav je sustav govno, sačinjeno od govana, za govna. Mi smo kloaka koja se stoljećima valja, a pročisti rijetko, tek kad oni koji su nam nad glavama konačno puste vodu. Neki se tada iskobeljaju iz mulja i tako traje ova hemo-roidna zemlja u kojoj se kupnja tisuću automobila objašnjava uštedama. Najgore je to što ne vidim tome kraj. Mi smo van svake logike i pameti. Jana kao vlasnica frizerskog salona plaća naknadu za funkcioniranje turističke zajednice, zar već to nije dovoljno da se vidi besmisao ove zemlje? Zamisli nekog aparatčika na nekom sastanku, uzme riječ, pročisti grlo i kaže: Mislim da bi frizeri trebali financirati turističku zajednicu!

Hrvatski političar je nadobudan, često plod negativne selekcije i dodvorništva, a kao i svaki ulizica prema

gore liže, a prema dolje bjesomučno laje, uglavnom da bi se osjećao ispunjen, a ponekad zato što ker misli da to očekuje ruka koja ga odozgo gladi po glavi. On cinično objašnjava građanima da će im zbog novog nameta biti bolje, samo to ne mogu shvatiti. On im svakom rečenicom i gestom pokazuje da od njih i ne očekuje da bilo što shvate, ali bio bi zahvalan da ga se ne gnjavi glupim pitanjima. On je na koncu umoran od svega toga, jer političara je unatoč svemu, iseljavanju i povećavanju broja administrativno-političkih jedinica i institucija, još uvijek manje nego naroda, ali ipak mnogo, stalno nadiru neke nove snage, svježa generacijska prijateljstva protiv kojih se treba oprezno boriti, da bi se osiguralo mjesto na listi, koje je na prošlim izborima izgledalo toliko sigurno. Bože dragi, ako pogledaš predsjednike stranaka na početku te naše sirote demokracije i danas, ne možeš se ne pitati što nam je svima bilo i što nam još uvijek jest? Nekad, ljudi su morali biti netko da bi ušli u politiku. Danas uđu u politiku da bi bili netko. Bježi naravno, spašavaj se tko može, jer ovo se više ne da spasiti. Sinoć sam u trgovini vidio jednog mladića, nosio je majicu političke stranke, i pitao sam se: što ti to mora biti u glavi? Malo činjenica i puno iluzija, uz koje se nadaš uspjeti. Popeti dovoljno visoko na listi. Zato se hrvatskom političaru narod gadi. Ti kreteni koji čine narod uvijek su toliko glupi da nekog drugog vole više, to im nikad neće zaboraviti. Trebalo bi im oduzeti pravo glasa, misle, i tu se s njima mogu složiti. Realno, kao i drugi ljudi, mislim da sam relativno pame-tan, a kad se samo sjetim za kakve sam sve budale glasao! Moj omiljeni političar protiv sebe ima svu silu optužnica.

Koliko sam samo rasprava o njemu vodio, divio se snazi svojih argumenata i logici kojom sam ih izlagao! Još je na vlasti, dakako. Slušam ljude u krčmama kako ga argumentirano brane i ne znam je li mi više žao njega ili sebe, kad pomislim na sve što je, izgleda, učinio. Također ne znam je li mi gora pomisao da će biti osuđen ili da će biti oslobođen.

Sjedio sam, i nisam mogao ne pitati se bih li trebao ponuditi im novac?

Bila je draga, prva socijalna radnica, a i psihologica je bila u redu. Ona kod koje smo ispunjavali psihološke testove za posvajanje. Imao si osjećaj da je možeš pitati što te zanima. Kako smo razgovarali o udomiteljstvu, rekla je da obrada vrijedi i za slučaj da se odlučimo postati udomitelji.

Psihološki testovi također?

Da.

Znači da nam ovaj tečaj vrijedi i za udomiteljstvo?

Da, vrijedi.

Jana je rekla kako je to dobro.

Pa logično je, ovaj je tečaj obuhvatniji...

Zatim nam je dala papire na kojima su bile lozinke.

Pomoću njih možete ući u sustav i vidjeti djecu koja imaju uvjete za posvojenje.

Svu djecu?, pitala je Jana.

Rukovali smo se još jednom, i zadovoljni izašli van. Osjećali smo da smo konačno na pravom putu. Ma, prvi smo put osjetili da smo se uopće pomaknuli.

Pokušavali smo ući u sustav, ali nije radio.

Da, rekli su kad smo zvali, već su nam neki govorili da ne radi.

Jasno ti je da im moraš odgovarati gluposti. Tako su pametne i sposobne da nije ni čudno da su domovi za djecu prazni. Sa svojim upitnicima i formularima sve efikasno rješavaju. Za neke manje, sitne greškice, kriv je dakako sud koji oteže s procedurom, pa se tako dogodi da neka djeca ispadnu sustavu jer postanu punoljetna, pa moraju na ulicu. Mali problem je u tome što sve traje godinama, a ljudi baš ne žele (kako su nam objašnjavale) veću djecu. Malo je kriv i zakon, kažu. Bune se valjda, upiru iz petnih žila, ali ne pomaže.

Zadnje si govno koje kao da državi pokušava ukrasti dijete. Iščupati ga iz njihova toplog zagrljaja. One se brinu, uvijek spremne izvaditi obrazac i njime obrisati guzu potencijalnim posvojiteljima. Ili udomiteljima.

Da, postalo nam je jasno da te vjerojatno nećemo posvojiti. Teško se steknu uvjeti za posvajanje. Država nikako da oduzme dijete roditeljima. Možda se s osmim djetetom roditelji počnu brinuti. Osim ako želiš Roma. Njih ipak lakše uzimaju, i kao da ih se i sami žele što prije riješiti. Ne ide im se valjda u obilazak romskih naselja. Pa smo se odlučili za udomiteljstvo. Tražili smo vezu, kako drugačije u ovoj zemlji? Opet otišli na sastanak u Centar, ovaj put s dvije druge socijalne radnice koje su bile srdačne i željele nam pomoći. Rekle su da postoji dvoje djece koje bismo mogli udomiti i mi smo pristali. Bili smo presretni, konačno se nešto pokrenulo. Ali već idući dan dobili smo poziv, da zapije, Dijana stalno zaustavlja.

Imaš osjećaj da je sve fatamorgana, kao da smo se sami zvali u Centar ili sve izmislili. Ali nije bio san jer nas je nazvala socijalna radnica i rekla da je žena kojoj smo na urudžbenom predali papire po Centru isti dan odvalila da je Jana po gradu pričala da udomljavamo dijete. Tu večer sreli smo je u trgovini, pozdravili, ali prošla je kao da nas nema.

Ne možeš ništa. Ne smiješ ništa jer izgubit ćeš svaku priliku i nadu ako im se zamjeriš. Baš kao i na registraciji, poreznoj, kod doktora. Imaš biti kuš. To da laprdamo po gradu o tome, kao da baš mi nismo ti kojima je u cilju šutjeti, u Dijani je pak probudilo dodatni oprez. Ili su nam barem tako rekli. Nas dvoje uvečer smo se gledali i pitali je li moguće sve to što nam se događa?

Upisali smo se u tu bazu udomitelja, ali tečaja nigdje nije bilo. Zvali smo u Zagreb i druge gradove u okolici, ali ništa. Nekim čudom jedna od one dvije socijalne radnice ipak nas je pozvala u Centar, oni će nam održati tečaj. Bilo je dogovoreno za ponedjeljak ujutro, za dva tjedna. U nedjelju navečer Jana je bila uzbuđena i jedva čekala jutro. Ja ne, valjda sam osjećao da će negdje zapeti. U ponedjeljak u devet sati zvala je Centar da čuje kad će po prilici biti gotovo, da si organizira posao. Dobro da je zvala, jer ispalo je da ne možemo doći. Dijana je dva tjedna bila na godišnjem i tako dalje.

Nije si suprug valjda uzeo godišnji?, zabrinuto je pitala socijalka.

Bezbroj puta zamišljao sam taj razgovor i što bih joj sve volio reći.

Poslati je u pizdu materinu, nju i čitav sustav.

Mogu psovati jer, nakon svega, ovo možda nije priča za tebe. Nećemo te dobiti. Nisi moje dijete. Nikad nisi ni bilo, samo ja to nisam znao. Zao mi je. Silno sam te želio, baš kao i Jana. Nadam se da će netko drugi imati više sreće i dobiti te i da nećeš ostati u domu, već dobiti obitelj. Nekoga tko će znati kako se rješavaju stvari. Ja sam se više fokusirao na tebe, i na to kako ti ispričati kamo si došla. Ono s taksijem, na početku, nije istina. Nikad se nismo vozili taksijem. Htio sam te samo malo zabaviti i pokazati da postoje trenuci različiti od drugih. Nije to taksij. To je recimo kad nas tata nosi na ramenima, a mi mu zatvaramo oči i govorimo kuda mora ići. Pa na Prviću stepenicama skrene prema moru. Tako bih ja tebe nosio.

Leda. Danas si Leda.

Bilješka o autoru

Marko Gregur (Koprivnica, 1982.) završio je stručni studij poslovne ekonomije na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, preddiplomski stručni studij odnosa s javnošću i medija na Vernu te specijalistički diplomski studij međunarodnih odnosa i diplomacije na Visokoj školi međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjold u Zagrebu. Trenutno pohađa sveučilišni diplomski studij novinarstva na Sveučilištu Sjever. Predsjednik je Organizacijskog odbora međunarodnog festivala književnosti Galovićeve jesen te pokretač i predsjednik organizacijskog odbora Alpe-Jadran festivala mladih pisaca koji okuplja autore iz Austrije, Mađarske, Slovenije i Hrvatske. Jedan je od pokretača i glavni urednik časopisa za književnost Artikulacije. Predsjednik je Kulturnog vijeća Koprivničko-križevačke županije, umjetnički voditelj Umjetničke organizacije Artikulacije u kojoj uređuje knjige domaćih i stranih autora. Sa slovenskog preveo poeziju i kratku prozu više autora i roman Kamen, škarre i papir Tome Podstenšeka. Piše poeziju i prozu koju je objavljivao u raznim časopisima i novinama u Hrvatskoj i inozemstvu (Kanada, SAD, Austrija, Španjolska, Slovenija, Ruska Federacija, Bugarska, Srbija, Crna Gora, BiH). Dobitnik je više nagrada na raznim natjecanjima, uključujući i nagradu „Prozak“ za najbolji rukopis autora do 35 godina iz Republike Hrvatske. Objavio je zbirku poezije Lirskagrafomanija (Naklada Ceres), zbirke kratkih priča Peglica u prosincu (DHK, Koprivnica) i Divan dan za Drinkopoly (Algoritam) te roman Kak je zgorel

presvetli Trombetassicz koji je uvršten među 12 finalista nagrade „Fric“, dobio nagradu „Katarina Patačić“ za najbolju knjigu na kajkavskom dijalektu i preveden na slovenski. Uvršten je u antologiju mladih hrvatskih prozai-ka Bez vrata, bez kucanja.

Sadržaj

Na kraju	9
Miklinovec i još ponešto	21
Bude se zvala Leda?	193
Ovo nije priča za tebe	203
Bilješka o autoru	213

HENA COM

Gospodstvena 28

Zagreb

hena-com@hena-com.hr

www.hena-com.hr

Knjiga je tiskana uz financijsku potporu Ministarstva kulture
Republike Hrvatske.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001009813.

ISBN 978-953-259-229-0